AKADEMIA ŁOMŻYŃSKA

POTRZEBY PODLASKIEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ WYNIKAJĄCYCH Z WALIDACJI I CERTYFIKACJI KWALIFIKACJI NABYWANYCH W RAMACH EDUKACJI POZASZKOLNEJ

budownictwo,
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

Łomża 2024

Akademia Łomżyńska

POTRZEBY PODLASKIEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ WYNIKAJĄCYCH Z WALIDACJI i CERTYFIKACJI KWALIFIKACJI NABYWANYCH W RAMACH EDUKACJI POZASZKOLNEJ (budownictwo, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)

Łomża 2024

KRAJOWY PLAN ODBUDOWY
Rzeczpospolita Polska
Sfinansowane przez Unię Europejską NextGenerationEU
Podlaskie

Autorzy:
Dr Edyta Dąbrowska
Dr Stanisław Kaczyński
Dr Adam Miara
Dr Jarosław Poteraj

Kierownik projektu z ramienia Akademii Łomżyńskiej:
Dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ

Lider projektu:
Województwo Podlaskie

Redakcja naukowa:
Dr Edyta Dąbrowska

Recenzent:
Dr Magdalena Wysocka, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Korekta językowa:
Elwira Cimoch

Redakcja techniczna i skład komputerowy:
Anna Bagińska
Anita Krasucka

Projekt okładki:
Anita Krasucka

Wydawca:
Akademia Łomżyńska

Publikacja w formie elektronicznej z dostępnością cyfrową
ISBN 978-83-60571-68-2

Publikacja jest efektem badań i analiz przeprowadzonych przez zespół Katedry Ekonomii i Finansów Akademii Łomżyńskiej w ramach projektu „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych" współfinansowanego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności, inwestycja A.3.1.1. Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie.

Publikacja bezpłatna

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE 5
ROZDZIAŁ 1. Kształcenie formalne w Polsce 10
1.1. System edukacji w Polsce na tle zmian historycznych 10
1.2. System kształcenia zawodowego w Polsce 13
1.3. Ścieżki nabywania kwalifikacji w drodze kształcenia formalnego 15
1.3.1. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie szkolnictwa branżowego 15
1.3.2. Ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach 18
ROZDZIAŁ 2. Pojęcie kwalifikacji w teorii kształcenia przez całe życie 24
2.1. Lifelong learning i jego znaczenie w obszarze dostosowywania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy 24
2.2. Pojęcie kwalifikacji w polskim systemie kształcenia formalnego i pozaformalnego 28
2.3. Pojęcie kwalifikacji w rozumieniu Komisji Europejskiej 33
ROZDZIAŁ 3. Założenia badawcze 36
3.1. Kontekst analizy 36
3.2. Cele i zakres analizy 41
3.3. Metodyka analizy 44
ROZDZIAŁ 4. Zapotrzebowanie na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej 51
4.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, w świetle wyników analiz 51
4.1.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (badanie operatorów bonów na szkolenie) 52
4.1.2. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej od strony popytowej (badanie przedsiębiorstw) 54
4.1.3. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej – listy kwalifikacji 63
4.2. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w budownictwie 71
4.3. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej 92
WNIOSKI I REKOMENDACJE 117
BIBLIOGRAFIA 124
Publikacje zwarte 124
Artykuły naukowe 126
Akty prawne 127
Strony internetowe 129

WYKAZ TABEL 132
WYKAZ RYSUNKÓW 134
SŁOWNIK POJĘĆ 135
SŁOWNIK ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW 139
ANEKS 1. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej 141
ŚCIEŻKA 1. Kwalifikacyjny kurs zawodowy 141
ŚCIEŻKA 2. Kurs umiejętności zawodowych 143
ŚCIEŻKA 3. Kurs kompetencji ogólnych 145
ŚCIEŻKA 4. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników 146
ŚCIEŻKA 5. Branżowe szkolenia zawodowe 149
ŚCIEŻKA 6. Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych 151
ŚCIEŻKA 7. Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników 153
ŚCIEŻKA 8. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy młodocianych pracowników 157
ŚCIEŻKA 9. Praktyczna nauka zawodu dorosłych 159
ŚCIEŻKA 10. Przyuczenie do pracy dorosłych 161
ŚCIEŻKA 11. Kwalifikacje uregulowane 163
ŚCIEŻKA 12. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych 164
ŚCIEŻKA 13. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK 166
ŚCIEŻKA 14. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK 167
ANEKS 2. Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych uwzględniającą rozumienie kwalifikacji zgodnie z prawem polskim i podejściem komisji europejskiej 170

WPROWADZENIE

Publikacja jest efektem badań i analiz przeprowadzonych przez zespół Katedry Ekonomii i Finansów Akademii Łomżyńskiej[1] w ramach projektu „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych", współfinansowanego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności, inwestycja A.3.1.1. Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie.

Edukacja staje się coraz ważniejszą aktywnością życia człowieka w XXI wieku. Jej potrzeba jest odpowiedzią na dynamikę zmian w rozwijających się gospodarkach świata, w których kluczowe znaczenie odgrywa kapitał ludzki oraz jego elastyczność, umiejętność adaptacji i ciągłe uczenie się.

Aktywność edukacyjna może dotyczyć trzech różnych ścieżek kształcenia. Pierwszą z nich jest uczenie się poprzez **edukację formalną** w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego. Drugą ścieżkę kształcenia wyznaczają aktywności, mieszczące się w zakresie **edukacji pozaformalnej**, organizowanej przez instytucje o charakterze wprawdzie sformalizowanym, lecz funkcjonujące poza systemem edukacji formalnej. Trzecia ścieżka kształcenia prowadzi przez meandry samodzielnego uczenia się jednostki ludzkiej, w celu zdobycia wiedzy czy doskonalenia posiadanych umiejętności. Jej cechą charakterystyczną jest brak nauczyciela. Odbywa się poza zorganizowanymi formami edukacji szkolnej i pozaszkolnej. Jest to forma tzw. **uczenia się nieformalnego**.

Edukacja pozaformalna jest o tyle istotną ścieżką podnoszenia kompetencji i kwalifikacji, że pozwala na uczenie się niezwykle elastyczne i dostosowane do indywidualnych potrzeb jednostki ludzkiej. Dzięki tym właściwościom, pozwala na stosunkowo szybkie, w porównaniu do kształcenia formalnego, dostosowanie się do wymagań rynku pracy.

W **edukacji pozaformalnej** i uczeniu się nieformalnym, zatwierdzanie efektów uczenia się jest powiązane z mechanizmami stosowanymi w edukacji formalnej, jednak w odróżnieniu od edukacji formalnej jest bardzo rozproszone. W Polsce prowadzone są intensywne prace nad zmianami w obszarze edukacji pozaformalnej. Dotyczą one z jednej strony opracowania systemu ukierunkowanego na zatwierdzanie, uznawanie i przepływ efektów uczenia się, a w rezultacie kwalifikacji, z drugiej strony uporządkowania i ujednolicenia słownictwa stosowanego w tym zakresie. Założenia dotyczące wspomnianych prac określa Zintegrowana Strategia

[1] W skład zespołu badawczego wchodzą: dr hab. Krystyna Leszczewska, prof. AŁ; dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ; dr Edyta Dąbrowska; dr Stanisław Kaczyński; dr Anna Kowalczyk-Kroenke; dr Adam Miara; dr Dariusz Perło; dr Jarosław Poteraj; dr Marta Wiącek; dr Urszula Widelska, prof. AŁ; mgr Norbert Arszułowicz. Kierownikiem naukowym projektu z ramienia Akademii Łomżyńskiej jest dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ.

Umiejętności 2030 (ZSU 2030), która ma przyczynić się do bardziej efektywnego rozpoznawania, walidowania i certyfikowania efektów uczenia się niezależnie od sposobu, w jaki efekty te zostały uzyskane[2].

Jednocześnie od 15 stycznia 2016 r. obowiązuje w Polsce **ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji**, która wprowadziła:

- ośmiopoziomową Polską Ramę Kwalifikacji zawierającą informacje na temat wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz
- Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji[3].

Ustawa stworzyła podstawy do porównywania umiejętności nabywanych w drodze kształcenia pozaformalnego. Na mocy ustawy utworzono Zintegrowany System Kwalifikacji ukierunkowany na zapewnienie:

- jakości nadawanych kwalifikacji,
- uznawania efektów uczenia się w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne,
- gromadzenia osiągnięć oraz ich uznawania,
- dostępu do informacji o kwalifikacjach dostępnych w Polsce,
- możliwości porównywania kwalifikacji uzyskanych w kraju z kwalifikacjami w innych krajach Unii Europejskiej[4].

Tym samym w Polsce rozpoczął się proces tworzenia systemu sankcjonującego efekty kształcenia nabywane zgodnie z koncepcją lifelong learning. Jednocześnie, dzięki środkom Unii Europejskiej, znacząco rozszerzyły się możliwości finansowania tego rodzaju przedsięwzięć. System potwierdzania kwalifikacji, w sytuacji finansowania procesu kształcenia ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, do czasu wpisania wystarczającej liczby kwalifikacji do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji, jeszcze bardziej rozszerzył możliwości uznawania efektów kształcenia za kwalifikacje. Dopuścił bowiem możliwość uznania za kwalifikacje efektów kształcenia kompetencji, pod warunkiem spełniania przez nie warunków określonych w Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027[5].

Dlatego z jednej strony ważne stało się monitorowanie zapotrzebowania na kwalifikacje nabywane w drodze kształcenia pozaformalnego, a z drugiej strony określanie i publikowanie informacji o ścieżkach ich zdobywania. Wiedza na temat występującego na rynku zapotrzebowania na tego rodzaju kwalifikacje oraz

[2] Zatwierdzanie efektów kształcenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej, europa.eu, [19.03.2024].
[3] Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. 2023 poz. 2005.
[4] Zatwierdzanie efektów kształcenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej, europa.eu, [19.03.2024].
[5] Załącznik 2 do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021–2027/8(1).

znajomość ścieżek umożliwiających ich zdobycie, ułatwiają szybsze dostosowanie podaży do popytu, są przydatne podmiotom i środowiskom wspierającym te dostosowania. Wiedza w przedmiotowym zakresie może wspierać określanie i wdrażanie polityk publicznych na wszystkich szczeblach zarządzania. Może również być przydatna w kreowaniu procesów rozwoju kadr, procesów kształtowania oferty szkoleniowej, czy kształtowania procesów dostosowawczych realizowanych przez instytucje rynku pracy.

Problem dostosowania kwalifikacji i kompetencji kadr do potrzeb regionu został dostrzeżony w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030), która do głównych problemów gospodarczych regionu, zaliczyła niedostosowanie oferty kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym do potrzeb pracodawców. W SRWP 2030 podkreślono, że identyfikowane niedostosowanie prowadzi do nierównowagi między popytem a podażą na pracę i przejawia się, z jednej strony w występowaniu zjawiska bezrobocia, a z drugiej strony w równoległym jego współistnieniu z niezrealizowanymi ofertami pracy, która to sytuacja wynika z niedoboru pracowników o kwalifikacjach poszukiwanych przez regionalnych pracodawców[6].

Identyfikowane niedostosowanie ma swoje źródło w wielu czynnikach. Jednym z nich jest system kształcenia, który silnie oddziałuje na sferę społeczno-gospodarczą. Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy przyczynia się do łagodzenia dysproporcji występujących pomiędzy podażą a popytem na pracę. Niedostosowanie silnie wpływa na efekt w postaci wspomnianej nierównowagi.

Z punktu widzenia rozwoju gospodarki istotne jest nie tylko kształcenie w systemie szkolnym (formalnym), charakteryzujące się stosunkowo dużym poziomem sztywności, utrudniającym szybkie dostosowywanie się do zmieniających się potrzeb gospodarki. Ważne jest również kształcenie w systemie pozaszkolnym (pozaformalnym), umożliwiające elastyczne dopasowywanie się do wymagań rynku pracy.

Kształcenie pozaformalne wpisuje się w ideę kształcenia ustawicznego (lifelong learning), zwanego również edukacją permanentną. Inaczej rzecz ujmując, jest to nieprzerwanie trwająca edukacja, planowa i racjonalnie oddziaływująca na rozwój człowieka, w każdym etapie jego życia. Jest procesem, który dla człowieka nigdy się nie kończy. Jest aktem trwającym całe życie, nieprzerwanym i zintegrowanym procesem, nie dającym się zamknąć tylko w jednym okresie ludzkiego życia[7].

Ustawa Prawo oświatowe, definiuje kształcenie ustawiczne jako kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także jako uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji

[6] Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, Załącznik do uchwały nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku, Białystok 2020, s. 45.
[7] T. Aleksander, Andragogika, WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2002, s. 321.

zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny[8].

W dobie rozwoju cywilizacji i techniki, w świetle dynamicznej oraz powszechnej informatyzacji, idea edukacji ustawicznej, permanentnej, nabiera coraz większego znaczenia. Rosnąca dynamika przemian społecznych wymusza na członkach społeczeństwa, aspirującego do miana społeczeństwa wiedzy, konieczność stałego podnoszenia kompetencji, a więc ciągłej edukacji[9].

Obserwowane w otoczeniu wyzwania rozwojowe, przy identyfikowanym jednocześnie w regionie niedostosowaniu kwalifikacyjno-zawodowym do potrzeb rynku pracy i koniecznością niwelowania skutków tego niedostosowania spowodowały, że jednym z głównych kierunków interwencji SRWP 2030 stało się upowszechnianie kształcenia ustawicznego i wykorzystywanie potencjału regionalnych instytucji edukacyjnych zgodnie z potrzebami rozwijającej się gospodarki regionu[10].

Odpowiedzią na wskazane problemy stało się ich zoperacjonalizowanie w odniesieniu do kształcenia osób dorosłych, na poziomie jednego z głównych narzędzi realizacji SRWP 2030, jakim jest program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027. Program przewiduje wspieranie kształcenia ustawicznego dorosłych w dwóch płaszczyznach, w ramach priorytetu **VII. Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych:**

a) Celu szczegółowego (d): ukierunkowanego m.in. na wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.
b) Celu szczegółowego (g): zogniskowanego na wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepszego przewidywania zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

Stosowanie jakichkolwiek preferencji w zakresie wspierania określonych usług rozwojowych, opierających się de facto na wszelkich formach kształcenia wyczerpujących znamiona pozaformalnego, wymaga znajomości potrzeb gospodarki, zarówno w zakresie kwalifikacji i kompetencji, na które istnieje popyt, jak i ścieżek ich nabycia w drodze pozaformalnej. Przedmiotowa analiza odpowiada na wskazaną potrzebę.

---

[8] Art. 4 pkt 30 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900 z późn. zm.
[9] J. Kargul, Edukacja ustawiczna z perspektywy kultury indywidualizmu, „Edukacja Dorosłych", T. 2 (61), 2009, Akademickie Towarzystwo Andragogiczne, Warszawa 2021, s. 55.
[10] Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2020, s. 54.

Jest to druga z cyklu publikacji tematycznych, poświęconych analizie potrzeb w sektorach ważnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego i dotyczy zapotrzebowania na kwalifikacje oraz kompetencje nabywane w systemie pozaszkolnym, w dwóch obszarach:

1) działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej,
2) budownictwie.

ROZDZIAŁ 1. Kształcenie formalne w Polsce

1.1. System edukacji w Polsce na tle zmian historycznych

Kształcenie formalne to strukturalny proces edukacyjny, który jest często instytucjonalizowany i prowadzony w ramach określonych instytucji edukacyjnych, takich jak szkoły, uczelnie i placówki oświatowe. Obejmuje on formalne programy nauczania, które są zazwyczaj zatwierdzone przez właściwe organy regulacyjne lub akredytacyjne. Kształcenie formalne jest często skorelowane z uzyskiwaniem stopni, dyplomów lub certyfikatów, które są uznawane przez społeczeństwo i pracodawców. W procesie kształcenia formalnego można wyróżnić następujące etapy:

a) **Edukacja przedszkolna**: pierwszy etap kształcenia formalnego, który obejmuje rozwój umiejętności społecznych, emocjonalnych, poznawczych i fizycznych dzieci w wieku przedszkolnym.
b) **Edukacja podstawowa**: kolejny etap kształcenia formalnego obejmujący zazwyczaj 6-8 lat nauki w szkole podstawowej, gdzie uczniowie zdobywają podstawową wiedzę z zakresu przedmiotów, takich jak: język ojczysty, matematyka, nauki przyrodnicze i społeczne.
c) **Edukacja średnia**: następny etap kształcenia formalnego obejmujący zazwyczaj 3-5 lat nauki w szkołach średnich, technikach lub liceach, gdzie uczniowie mogą specjalizować się w określonych dziedzinach nauki lub zawodach.
d) **Edukacja wyższa**: ostatni etap kształcenia formalnego obejmujący studia na poziomie licencjackim, magisterskim lub doktoranckim na uczelniach wyższych, które prowadzą do uzyskania stopni naukowych i specjalistycznej wiedzy w określonych dziedzinach.

Do lat 90. XX wieku edukacja obowiązkowa w Polsce sprowadzała się do 8-klasowej szkoły podstawowej. W roku 1997 Konstytucja RP wprowadziła pojęcie obowiązku nauki[11]. Reforma systemu edukacji z roku 1999 wydłużyła obowiązek szkolny o rok, wprowadzając 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum[12].

Od 2004 roku wprowadzono obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne dla 6-latków, a od 2011 roku obniżono ten wiek do 5 lat[13]. Równocześnie obniżono wiek rozpoczęcia nauki do pierwszej połowy rocznika 6-latków (2014), a następnie do całego rocznika (2015). W 2015 roku wiek szkolny ponownie podniesiono do 7 lat[14].

[11] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
[12] Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 750 i 854.
[13] A. Nowak, Reformy systemu oświaty w Polsce, Edukator, Kraków 2015, s. 34-39.
[14] Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie Ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2011 Nr 205 poz. 1206.

Ustawa Prawo oświatowe z 2016 roku przywróciła 8-klasową szkołę podstawową jako etap obowiązkowej edukacji[15]. Obowiązek nauki natomiast można spełniać poprzez[16]:

- uczęszczanie do publicznej lub niepublicznej szkoły ponadpodstawowej,
- realizowanie przygotowania zawodowego u pracodawcy.

Wdrożenie reformy ustroju szkolnego opiera się na ustawie z roku 2016 Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe[17]. Kształcenie w gimnazjach zostało zakończone 31 sierpnia 2019 roku[18].

Zmiany w systemie edukacji obowiązkowej w Polsce zaprezentowano syntetycznie w Tabeli 1.

Tabela 1. Zmiany w systemie edukacji obowiązkowej w Polsce w latach 1997-2019

Rok	Zmiana
1997	Wprowadzenie obowiązku nauki do Konstytucji RP
1999	Wydłużenie obowiązku szkolnego o rok, wprowadzenie 6-letniej szkoły podstawowej i 3 letniego gimnazjum
2004	Wprowadzenie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dla 6-latków
2011	Obniżenie wieku obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego do 5 lat
2014	Obniżenie wieku rozpoczęcia nauki do pierwszej połowy rocznika 6-latków
2015	Obniżenie wieku rozpoczęcia nauki do całego rocznika 6-latków, ponowne podniesienie wieku szkolnego do 7 lat
2017	Wejście w życie ustawy Prawo oświatowe, przywrócenie 8-klasowej szkoły podstawowej
2019	Zakończenie kształcenia w gimnazjach

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 750 i 854; A. Nowak, Reformy systemu oświaty w Polsce, Edukator, Kraków 2015, s. 34-39; Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie Ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2011 Nr 205 poz. 1206; Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 737 i 854; J. Kowalski, Historia edukacji w Polsce, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2018, s. 45-50; Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe Dz. U. 2017 poz. 60; P. Zieliński, Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, s. 12-18 oraz M. Wróblewski, Zmiany w systemie edukacji: od przedszkola do matury, UMCS, Lublin 2021, s. 20-25.

[15] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 737 i 854.
[16] J. Kowalski, Historia edukacji w Polsce, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2018, s. 45-50.
[17] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe Dz. U. 2017 poz. 60.
[18] P. Zieliński, Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, s. 12-18 oraz M. Wróblewski, Zmiany w systemie edukacji: od przedszkola do matury, UMCS, Lublin 2021, s. 20-25.

Obecnie system edukacji obowiązkowej w Polsce obejmuje:

- obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne dla 5-latków,
- obowiązek szkolny, trwający od 7 roku życia do ukończenia szkoły podstawowej, nie dłużej jednak niż do 18. roku życia.

Obowiązek nauki do 18. roku życia, realizowany poprzez:

- uczęszczanie do szkoły ponadpodstawowej,
- lub realizowanie przygotowania zawodowego u pracodawcy[19].

Po zakończeniu wdrożenia reformy szkolnictwa, na strukturę polskiego systemu oświaty od roku szkolnego 2023/2024 składają się następujące typy szkół[20]:

a) 8-letnia szkoła podstawowa – obowiązkowa dla wszystkich uczniów,
b) szkoły ponadpodstawowe (średnie i policealne):
   - 4-letnie liceum ogólnokształcące,
   - 5-letnie technikum,
   - 3-letnia branżowa szkoła I stopnia,
   - 3-letnia szkoła specjalna przysposabiająca do pracy,
   - 2-letnia branżowa szkoła II stopnia (kontynuacja kształcenia w 3-letniej branżowej szkole I stopnia),
   - maksymalnie 2,5-letnia szkoła policealna dla osób posiadających wykształcenie średnie lub wykształcenie średnie branżowe.

Przedmiotowe typy szkół przedstawiono na rysunku 1.

[19] Art. 36 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.

[20] M. Wróblewski, Zmiany w systemie edukacji: od przedszkola do matury, UMCS, Lublin 2021, s. 30-35; R. Kamiński, Polityka oświatowa w Polsce po 1989 roku, Wydawnictwo UAM, Poznań 2019, s. 66-72 oraz P. Zieliński, Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, s. 25-30.

Rysunek 1. Stan kształcenia ogólnego i zawodowego w Polsce od 1 września 2019 roku

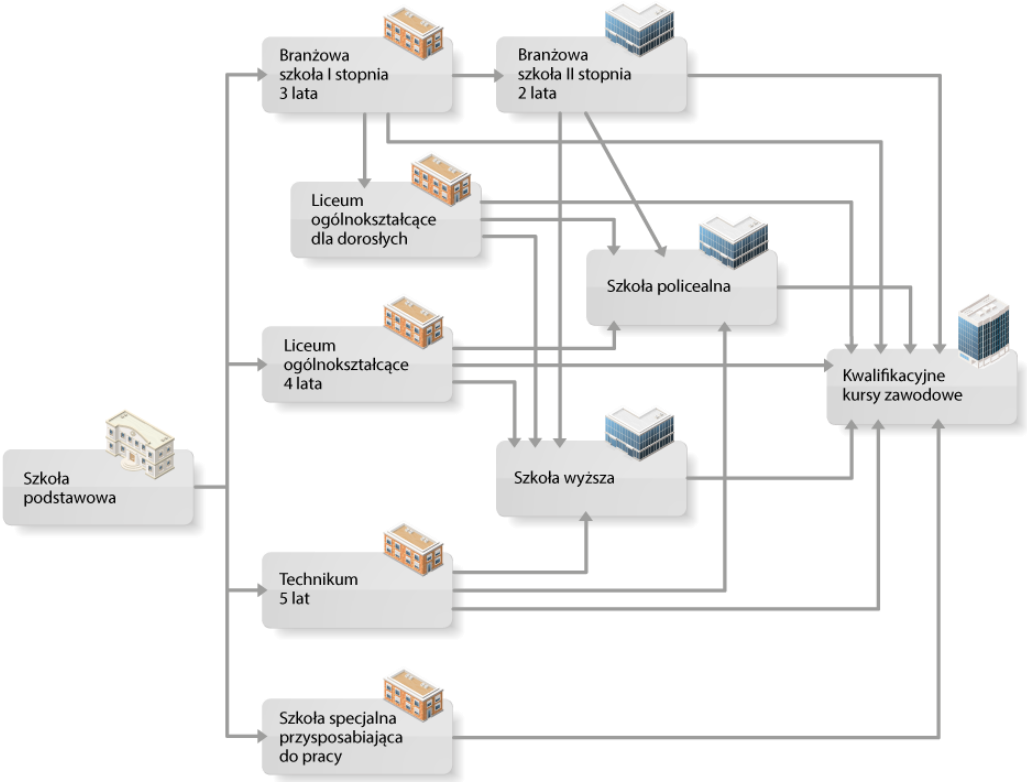

Źródło: https://doradztwo.ore.edu.pl/sciezka-ksztalcenia/, [18.06.2024].

Zobrazowany system kształcenia ogólnego i zawodowego, obowiązuje dzieci w wieku szkolnym od 1 września 2019 roku.

1.2. System kształcenia zawodowego w Polsce

System kształcenia zawodowego w Polsce obejmuje szkoły branżowe I i II stopnia oraz technika. Szkoły te oferują różnorodne ścieżki edukacyjne, przygotowując uczniów do konkretnych zawodów. W ramach systemu szkolnictwa zawodowego istnieje szeroka gama specjalizacji od branż technicznych po usługowe i rzemieślnicze. Zazwyczaj w przeprowadzanych analizach szkolnictwa branżowego nie uwzględnia się szkolnictwa wyższego, pomimo tego, że niewątpliwie kształcenie na poziomie studiów wyższych może być traktowane jako kształcenie zawodowe[21]. Ze względu na formy i poziom kształcenia, system szkolnictwa wyższego dzieli się na:

a) **Kształcenie specjalistyczne**: obejmuje płatne studia prowadzone przez uczelnie publiczne i niepubliczne. Czas trwania nauki jest nie krótszy niż 3 semestry. Program kształcenia określa efekty uczenia się w oparciu o uniwersalne charakterystyki poziomów Polskiej Ramy Kwalifikacji. Kształcenie w dużej mierze ukierunkowane na umiejętności praktyczne.

[21] E. Jabłońska, Prawo oświatowe: komentarz, Wolters Kluwer, Wrocław 2017, s. 120-125.

b) **Studia I stopnia:** studia licencjackie lub inżynierskie. Przyjęcie na studia następuje na podstawie świadectwa dojrzałości. Cel kształcenia ukierunkowany jest na nabycie przez studentów wiedzy i umiejętności w określonym zakresie kształcenia, w tym przygotowanie do pracy w określonym zawodzie. Studia kończą się uzyskaniem tytułu licencjata lub inżyniera.
c) **Studia II stopnia:** studia magisterskie. Przyjęcie na studia następuje na podstawie tytułu licencjata lub inżyniera. Celem kształcenia jest nabycie specjalistycznej wiedzy w określonym zakresie kształcenia, przygotowanie do twórczej pracy w określonym zawodzie. Studia kończą się uzyskaniem tytułu magistra lub tytułu równorzędnego i umożliwiają ubieganie się o przyjęcie na studia III stopnia.
d) **Jednolite studia magisterskie:** przyjęcie na studia następuje na podstawie świadectwa dojrzałości. Celem kształcenia jest nabycie przez studenta specjalistycznej wiedzy w określonym zakresie kształcenia, przygotowanie do twórczej pracy zawodowej. Studia kończą się uzyskaniem tytułu magistra lub tytułu równorzędnego i umożliwiają ubieganie się o przyjęcie na studia III stopnia.
e) **Studia III stopnia (studia doktoranckie):** przyjęcie na studia następuje na podstawie tytułu magistra lub tytułu równorzędnego. Celem kształcenia jest wyposażenie studenta w zaawansowaną wiedzę, w określonej dziedzinie lub dyscyplinie nauki, i jego przygotowanie do samodzielnej działalności badawczej i twórczej. Studia kończą się uzyskaniem stopnia naukowego doktora.
f) **Studia podyplomowe:** są formą kształcenia przeznaczoną dla osób posiadających dyplom ukończenia studiów wyższych[22].

Podstawą prawną dla systemu kształcenia zawodowego w Polsce jest ustawa Prawo oświatowe[23] oraz Ustawa o systemie oświaty[24]. Te akty prawne określają cele, zasady i strukturę kształcenia zawodowego oraz prawa i obowiązki uczniów, nauczycieli i placówek edukacyjnych.

Nadzór nad systemem kształcenia zawodowego sprawuje Ministerstwo Edukacji Narodowej[25] oraz inne organy państwowe odpowiedzialne za oświatę. Oprócz tego istnieją również instytucje nadzorujące jakość kształcenia, takie jak kuratoria oświaty[26], które monitorują i oceniają działalność szkół zawodowych[27].

[22] Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce, Dz. U. 2018 poz. 1668.
[23] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.
[24] Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, op. cit.
[25] https://www.gov.pl/web/edukacja, [18.06.2024].
[26] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz. U. 2017 poz. 1658.
[27] J. Kowalski, Historia edukacji w Polsce, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2018, s. 75-80.

Struktura kształcenia branżowego w Polsce obejmuje zarówno kształcenie teoretyczne, jak i praktyczne. Uczniowie uczą się zarówno w szkołach zawodowych, gdzie zdobywają wiedzę teoretyczną, jak i w zakładach pracy, gdzie mogą zdobyć praktyczne umiejętności w wybranym zawodzie. Procedury rekrutacji i dopuszczania do szkół branżowych różnią się w zależności od rodzaju szkoły i specjalizacji. Zazwyczaj wymagane są egzaminy wstępne lub oceny z zachowania i osiągnięć w poprzedniej szkole. Dopuszczenie do nauki w szkole może być również uzależnione od osiągnięć edukacyjnych i zdolności ucznia[28]. Programy nauczania i wymagane kwalifikacje końcowe w szkołach branżowych są dostosowane do wymagań konkretnego zawodu. Uczniowie uczą się zarówno teorii, jak i praktycznych umiejętności niezbędnych do wykonywania danego zawodu. Po ukończeniu szkoły zdobywają dyplom potwierdzający ich kwalifikacje zawodowe. System oceniania i egzaminów końcowych w szkołach branżowych jest regulowany przez prawo oświatowe. Uczniowie muszą zdać egzaminy teoretyczne i praktyczne potwierdzające ich umiejętności i wiedzę w danym zawodzie. Wyniki tych egzaminów mają wpływ na uzyskanie dyplomu i kwalifikacji zawodowych[29].

1.3. Ścieżki nabywania kwalifikacji w drodze kształcenia formalnego

1.3.1. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie szkolnictwa branżowego

Ścieżki nabywania kwalifikacji w drodze kształcenia formalnego w systemie szkolnictwa branżowego, obejmują następujące, kluczowe etapy, które umożliwiają uczniom zdobycie potrzebnych umiejętności i wiedzy zawodowej. Do etapów tych należą[30]:

- rekrutacja do szkoły branżowej,
- nauka ogólna,
- praktyczna nauka zawodu,
- praktyki zawodowe,
- egzaminy potwierdzające kwalifikacje,
- certyfikaty i dyplomy,
- kontynuacja nauki lub wejście na rynek pracy[31].

Rekrutacja do szkoły branżowej jest pierwszym krokiem na ścieżce nabywania kwalifikacji w drodze kształcenia formalnego. Może to być szkoła branżowa I stopnia, szkoła branżowa II stopnia lub technikum, w zależności od stopnia zaawansowania

[28] P. Zieliński, Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, s. 40-45.
[29] Art. 70-72 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.
[30] M. Jankowska, Kształcenie zawodowe w Polsce: wyzwania i możliwości, Wydawnictwo Edukacyjne, Warszawa 2019, s. 45-50.
[31] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego, Dz. U. 2019 poz. 2198 oraz ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, op. cit., szczególnie art. 70-72 regulujące zasady egzaminowania i certyfikacji.

kształcenia i specjalizacji zawodowej. Po pozytywnym przejściu procesu rekrutacji, uczniowie rozpoczynają naukę ogólną, która obejmuje przedmioty, takie jak: język polski, matematyka, historia czy przedmioty ścisłe. Choć te przedmioty nie są bezpośrednio związane z wybranym zawodem, stanowią one fundament wiedzy niezbędny do zrozumienia bardziej zaawansowanych zagadnień zawodowych[32].

Praktyczna nauka zawodu jest kolejnym etapem. Uczniowie uczą się specjalistycznych umiejętności związanych z wybranym zawodem. To właśnie tutaj zdobywają wiedzę praktyczną, uczą się obsługi narzędzi, maszyn, oprogramowania, a także poznają technologie i procesy charakterystyczne dla danego zawodu. Nieodłącznym elementem kształcenia są praktyki zawodowe. Uczniowie mają możliwość odbycia staży lub praktyk w firmach, zakładach produkcyjnych, warsztatach czy instytucjach, gdzie mogą zastosować zdobytą wiedzę w praktyce i zdobyć cenne doświadczenie zawodowe[33].

Do egzaminów potwierdzających kwalifikacje uczniowie przystępują po ukończeniu programu nauczania. Egzaminy sprawdzają zarówno wiedzę teoretyczną, jak i umiejętności praktyczne ucznia w zakresie danego zawodu. Certyfikaty i dyplomy potwierdzające ich kwalifikacje zawodowe, uczniowie otrzymują po pomyślnym zdaniu egzaminów. Dokumenty te są oficjalnym potwierdzeniem ukończenia szkoły branżowej oraz posiadania odpowiednich umiejętności i wiedzy zawodowej[34].

Po uzyskaniu certyfikatu lub dyplomu, uczniowie mają możliwość kontynuowania nauki na wyższych poziomach edukacji, np. poprzez studia wyższe lub kursy doszkalające. Alternatywnie, mogą również przystąpić do pracy w wyuczonym zawodzie, wykorzystując zdobyte umiejętności i kwalifikacje na rynku pracy[35].

Ścieżki nabywania kwalifikacji w drodze kształcenia formalnego w systemie szkolnictwa branżowego zapewniają uczniom kompleksowe przygotowanie do wykonywania konkretnych zawodów, umożliwiając im rozwój zawodowy i osiągnięcie sukcesu na rynku pracy i obejmują[36]:

- ścieżkę nabywania kwalifikacji w szkole branżowej I stopnia,
- ścieżkę nabywania kwalifikacji w szkole branżowej II stopnia,
- ścieżkę nabywania kwalifikacji w technikum,
- ścieżkę nabywania kwalifikacji w szkole policealnej.

Szkoły branżowe I stopnia to placówki edukacyjne, które oferują trzyletnie kształcenie zawodowe po ukończeniu szkoły podstawowej. Proces edukacyjny

[32] T. Piotrowski, System edukacji zawodowej: teoria i praktyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Kraków 2018, s. 60-65.
[33] K. Wójcik, Reforma edukacji zawodowej w Polsce, Wydawnictwo Gdańskie, Gdańsk 2020, s. 25-30.
[34] R. Kowalczyk, Zarządzanie procesem kształcenia zawodowego, Wydawnictwo Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań 2017, s. 70-75.
[35] A. Nowicki, Kształcenie branżowe w XXI wieku, UMCS, Lublin 2021, s. 35-40.
[36] M. Jankowska, Kształcenie zawodowe w Polsce: wyzwania i możliwości, op. cit. , s. 50-55.

rozpoczyna się od rekrutacji, gdzie kandydaci są oceniani na podstawie wyników egzaminów wstępnych i ocen z poprzedniej szkoły. Uczniowie uczą się w ramach programu, który obejmuje zarówno przedmioty ogólnokształcące, jak i specjalistyczne zajęcia zawodowe. W trakcie nauki zdobywają praktyczne umiejętności poprzez zajęcia warsztatowe oraz praktyki w firmach partnerskich, co przygotowuje ich do pracy w wybranym zawodzie.

Po zakończeniu edukacji uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły oraz dyplom potwierdzający zdobycie pełnych kwalifikacji zawodowych. Te dokumenty otwierają im drogę do podjęcia zatrudnienia lub dalszej edukacji w szkołach branżowych II stopnia.

Szkoły branżowe II stopnia oferują dwuletnie kształcenie dla absolwentów branżowej szkoły I stopnia oraz zasadniczej szkoły zawodowej, której program nauczania obejmował kwalifikacje wspólne dla obu poziomów szkoły. Aby ubiegać się o miejsce, kandydaci muszą spełniać kryterium ukończenia szkoły nie wcześniej niż 5 lat przed planowanym rozpoczęciem nauki na II stopniu.

Program nauczania w szkołach II stopnia skupia się na pogłębieniu zarówno wiedzy teoretycznej, jak i praktycznych umiejętności w wybranym zawodzie. Edukacja łączy kształcenie zawodowe z ogólnokształcącym, w tym przedmiotami maturalnymi, umożliwiając uczniom zdobycie pełnych kwalifikacji zawodowych. Uczniowie mogą wybierać specjalizacje zgodne z ich zainteresowaniami i aspiracjami zawodowymi.

Rekrutacja do szkół II stopnia opiera się na wynikach uzyskanych w szkole I stopnia. Po zakończeniu nauki, uczniowie przystępują do egzaminów czeladniczych i mistrzowskich, które są niezbędne do uzyskania pełnych kwalifikacji zawodowych. Egzaminy końcowe obejmują egzamin zawodowy, sprawdzający umiejętności praktyczne i teoretyczne w danym zawodzie, oraz egzamin maturalny, który weryfikuje wiedzę z przedmiotów ogólnokształcących. Absolwenci otrzymują świadectwo ukończenia szkoły oraz mają możliwość przystąpienia do egzaminu maturalnego lub kontynuowania edukacji na wyższym poziomie.

Technika to pięcioletnie placówki edukacyjne, które oferują zaawansowane kształcenie techniczne po ukończeniu szkoły podstawowej. Proces rekrutacji wymaga od kandydatów dobrych wyników na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej, co jest kluczowe dla dostępu do specjalistycznego programu nauczania. Ten rozbudowany program obejmuje szeroki zakres przedmiotów ogólnokształcących, zawodowych oraz maturalnych, co przygotowuje uczniów do wejścia na rynek pracy lub dalszej edukacji.

Uczniowie w technikach zdobywają wiedzę i umiejętności w wybranych dziedzinach technicznych, co jest wspierane przez intensywne praktyczne i teoretyczne zajęcia. Po zakończeniu edukacji, absolwenci przystępują do dwóch głównych egzaminów końcowych: egzaminu zawodowego, który sprawdza umiejętności praktyczne

i teoretyczne w danym zawodzie, oraz egzaminu maturalnego, oceniającego wiedzę ogólną.

Sukcesywnie ukończone nauki w technikum są potwierdzane zdobyciem dyplomu technika, który umożliwia absolwentom wejście na rynek pracy lub kontynuację nauki na uczelniach wyższych. Dzięki temu technika stanowią ważne ogniwo w systemie edukacji technicznej, dostarczając wykwalifikowanych specjalistów do pracy w specjalistycznych branżach technicznych.

Czas trwania nauki w **szkole policealnej** zależy od wybranego kierunku kształcenia i wynosi zazwyczaj:

- 1 semestr dla absolwentów szkół policealnych, którzy chcą uzupełnić swoje kwalifikacje o nowy zawód,
- 2 semestry dla absolwentów liceów ogólnokształcących i techników,
- 3 semestry dla absolwentów szkół zawodowych.

W niektórych przypadkach czas trwania nauki może być dłuższy, na przykład dla kierunków wymagających dodatkowych zajęć praktycznych lub uzupełniających. Szkoły policealne oferują różnorodne kursy zawodowe, dostosowane do potrzeb rynku pracy.

Program nauczania w szkołach policealnych obejmuje zarówno zajęcia teoretyczne, gdzie uczniowie zdobywają wiedzę teoretyczną związaną z wybranym zawodem, jak i zajęcia praktyczne, które odbywają się w pracowniach szkolnych, u pracodawców lub w innych instytucjach. To połączenie teorii z praktyką zapewnia kompleksowe przygotowanie zawodowe.

Po zakończeniu nauki uczniowie zdają egzaminy, które potwierdzają nabycie kwalifikacji zawodowych, co jest potwierdzone dyplomem technika. Szkoły policealne są przeznaczone dla absolwentów liceów ogólnokształcących, techników oraz szkół branżowych, którzy chcą zdobyć dodatkowe kwalifikacje zawodowe. Absolwenci szkół policealnych otrzymują certyfikaty potwierdzające ich umiejętności, co zwiększa ich atrakcyjność na rynku pracy.

1.3.2. Ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach

Ścieżki kształcenia w ramach systemu szkolnictwa branżowego są kluczowymi elementami edukacji zawodowej w Polsce, przygotowując uczniów do wejścia na rynek pracy poprzez zdobycie konkretnych umiejętności i kwalifikacji zawodowych. Osobny zakres stanowi kształcenie na **poziomie wyższym**, obejmujące kształcenie na studiach[37]:

[37] S. Domański, System szkolnictwa wyższego w Polsce: Teoria i praktyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2019, s. 34-39; M. Kowalczyk, Kształcenie na poziomie wyższym: Analizy i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020, s. 45-50 oraz J. Nowak, Studia i kariery: Ścieżki edukacyjne w polskim systemie szkolnictwa wyższego, Wydawnictwo UAM, Poznań 2021, s. 58-63.

- pierwszego stopnia (licencjackich lub inżynierskich),
- drugiego stopnia (magisterskich),
- jednolitych magisterskich,
- trzeciego stopnia (doktoranckich),
- podyplomowych,
- kształcenia specjalistycznego[38].

Studia pierwszego stopnia są podstawowym szczeblem kształcenia w systemie szkolnictwa wyższego, prowadzącym do uzyskania stopnia naukowego licencjata lub inżyniera. Proces zdobywania kwalifikacji na studiach pierwszego stopnia obejmuje kilka kluczowych etapów, takich jak:

a) Rekrutacja: proces rekrutacji na studia pierwszego stopnia zazwyczaj odbywa się na podstawie wyników egzaminu maturalnego lub równoważnego oraz innych kryteriów, takich jak wyniki egzaminów wstępnych lub osiągnięcia dodatkowe. Kandydaci muszą złożyć wymagane dokumenty i spełnić określone warunki formalne.
b) Nauka: studenci podczas studiów pierwszego stopnia uczestniczą w zorganizowanym programie nauczania, który obejmuje zarówno przedmioty ogólne, jak matematyka, języki obce czy przedmioty humanistyczne, jak i przedmioty specjalistyczne związane z wybranym kierunkiem studiów.
c) Specjalizacja: W niektórych przypadkach studenci mają możliwość wyboru specjalizacji lub ścieżki tematycznej w ramach swojego kierunku studiów. Specjalizacje mogą być związane z konkretnymi dziedzinami badawczymi lub obszarami praktycznej wiedzy.
d) Praktyki zawodowe: Studenci często mają również możliwość odbycia praktyk zawodowych lub staży w przedsiębiorstwach, instytucjach publicznych lub innych organizacjach związanych z ich dziedziną studiów. Praktyki te pozwalają na zdobycie praktycznego doświadczenia zawodowego i aplikowanie teorii w praktyce.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach pierwszego stopnia obejmują proces rekrutacji, uczestnictwo w zorganizowanym programie nauczania, możliwość wyboru specjalizacji oraz opcjonalne odbywanie praktyk zawodowych. To kompleksowy proces, który przygotowuje studentów do podjęcia pracy w swojej dziedzinie lub kontynuacji nauki na studiach drugiego stopnia.

Studia drugiego stopnia stanowią kontynuację kształcenia na poziomie wyższym po ukończeniu studiów pierwszego stopnia. Proces zdobywania kwalifikacji na studiach drugiego stopnia obejmuje następujące etapy:

a) Rekrutacja: Proces rekrutacji na studia drugiego stopnia zazwyczaj wymaga od kandydatów posiadania stopnia licencjata lub inżyniera oraz złożenia

[38] Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742.

wymaganych dokumentów aplikacyjnych. Kandydaci mogą być również oceniani na podstawie wyników egzaminu rekrutacyjnego lub innych kryteriów.

b) Nauka: Studenci podczas studiów drugiego stopnia uczestniczą w zaawansowanym programie nauczania, który skupia się na specjalistycznych przedmiotach związanych z ich wybranym obszarem studiów. Program nauczania może być bardziej skoncentrowany na badaniach naukowych lub praktycznych zastosowaniach w danej dziedzinie.
c) Praca naukowa: Istotnym elementem studiów drugiego stopnia jest prowadzenie własnych badań naukowych lub przygotowanie pracy dyplomowej, której celem jest zgłębienie wiedzy w danej dziedzinie i uzyskanie nowych odkryć lub rozwiązań problemów.
d) Specjalizacja: Studenci mogą mieć również możliwość wyboru specjalizacji lub ścieżki tematycznej w ramach swojego kierunku studiów drugiego stopnia. Specjalizacje te mogą być skoncentrowane na konkretnych obszarach badań lub praktycznych umiejętnościach.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach drugiego stopnia obejmuje proces rekrutacji, uczestnictwo w zaawansowanym programie nauczania, prowadzenie pracy naukowej oraz możliwość wyboru specjalizacji. To intensywny proces, który przygotowuje studentów do dalszej kariery naukowej lub zawodowej w ich dziedzinie specjalizacji.

Kolejna forma kształcenia na poziomie wyższym, **jednolite studia magisterskie,** stanowią specyficzną ścieżkę kształcenia, prowadzącą do uzyskania tytułu magistra. Proces zdobywania kwalifikacji na jednolitych studiach magisterskich obejmuje kilka kluczowych etapów:

a) Rekrutacja: proces rekrutacji na jednolite studia magisterskie zazwyczaj wymaga od kandydatów posiadania świadectwa dojrzałości lub równoważnego oraz złożenia wymaganych dokumentów aplikacyjnych. Kandydaci mogą być również oceniani na podstawie wyników egzaminu rekrutacyjnego lub innych kryteriów.
b) Nauka: studenci podczas jednolitych studiów magisterskich uczestniczą w kompleksowym programie nauczania, który obejmuje zarówno przedmioty ogólne, jak i specjalistyczne związane z ich wybranym kierunkiem studiów. Program nauczania jest prowadzony na zaawansowanym poziomie i przygotowuje studentów do dalszej kariery naukowej lub zawodowej.
c) Praktyki zawodowe: w niektórych przypadkach studenci mogą mieć możliwość odbycia praktyk zawodowych lub staży w przedsiębiorstwach, instytucjach publicznych lub innych organizacjach związanych z ich dziedziną studiów. Praktyki te pozwalają na zdobycie praktycznego doświadczenia zawodowego i aplikowanie teorii w praktyce.

d) Praca magisterska: istotnym elementem jednolitych studiów magisterskich jest przygotowanie i obrona pracy magisterskiej, która jest wymagana do uzyskania tytułu magistra. Praca magisterska pozwala studentom na zgłębienie konkretnego zagadnienia badawczego lub tematu związanego z ich dziedziną studiów.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji na jednolitych studiach magisterskich obejmuje proces rekrutacji, uczestnictwa w kompleksowym programie nauczania, opcjonalne odbywanie praktyk zawodowych oraz przygotowanie i obronę pracy magisterskiej. To intensywny proces, który przygotowuje studentów do dalszej kariery naukowej lub zawodowej w ich dziedzinie specjalizacji.

Studia trzeciego stopnia, czyli studia doktoranckie, są najwyższym szczeblem kształcenia w systemie szkolnictwa wyższego. Proces zdobywania kwalifikacji na studiach trzeciego stopnia obejmuje następujące etapy:

a) Rekrutacja: proces rekrutacji na studia trzeciego stopnia zazwyczaj wymaga od kandydatów posiadania tytułu magistra lub równoważnego stopnia naukowego oraz złożenia aplikacji wraz z innymi wymaganymi dokumentami. Kandydaci są oceniani na podstawie wyników egzaminu rekrutacyjnego, historii akademickiej oraz innych kryteriów.
b) Nauka i badania: studenci podczas studiów doktoranckich uczestniczą w zaawansowanym programie nauczania, który skupia się na prowadzeniu oryginalnych badań naukowych w wybranej dziedzinie. Studenci mają możliwość pogłębiania swojej wiedzy teoretycznej i praktycznej oraz rozwijania umiejętności badawczych pod opieką doświadczonych naukowców.
c) Praca naukowa: Istotnym elementem studiów doktoranckich jest prowadzenie oryginalnych badań naukowych oraz przygotowanie i obrona dysertacji doktorskiej. Praca naukowa wymaga samodyscypliny, zaangażowania i zdolności analitycznych, aby przyczynić się do rozwinięcia wiedzy w danej dziedzinie.
d) Publikacje naukowe: W trakcie studiów doktoranckich studenci często publikują swoje wyniki badań w czasopismach naukowych oraz prezentują je na konferencjach naukowych. Publikacje naukowe są istotnym elementem budowania reputacji naukowej i uzyskiwania uznania w środowisku akademickim.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach trzeciego stopnia obejmuje proces rekrutacji, uczestnictwo w zaawansowanym programie nauczania i badaniach, prowadzenie oryginalnych badań naukowych oraz przygotowanie i obrona dysertacji doktorskiej. To intensywny proces, który przygotowuje studentów do pracy naukowej na najwyższym poziomie i rozwoju swojej kariery akademickiej.

Studia podyplomowe stanowią formę kształcenia uzupełniającego, skierowaną głównie do osób posiadających już wykształcenie wyższe na poziomie licencjata lub

magistra. Proces zdobywania kwalifikacji na studiach podyplomowych obejmuje następujące etapy:

a) Wybór programu: studenci wybierają program studiów podyplomowych zgodnie z ich zainteresowaniami zawodowymi, potrzebami rozwoju zawodowego lub wymogami danego stanowiska pracy. Programy te mogą być skoncentrowane na konkretnej dziedzinie zawodowej lub specjalizacji.
b) Rekrutacja: proces rekrutacji na studia podyplomowe zazwyczaj jest otwarty dla osób posiadających odpowiednie wykształcenie na poziomie licencjata lub magistra. Kandydaci mogą być oceniani na podstawie ich dotychczasowych osiągnięć akademickich lub zawodowych.
c) Nauka: studenci podczas studiów podyplomowych uczestniczą w programie nauczania, który skupia się na poszerzaniu i pogłębianiu wiedzy w wybranej dziedzinie. Programy te mogą obejmować zarówno zajęcia teoretyczne, jak i praktyczne, które pozwalają na aplikowanie wiedzy w praktyce zawodowej.
d) Egzamin lub praca końcowa: w niektórych przypadkach studenci mogą być zobowiązani do zdania egzaminu końcowego lub przygotowania pracy końcowej, która potwierdza ich zdobytą wiedzę i umiejętności. Forma tej oceny może się różnić w zależności od programu studiów.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach podyplomowych obejmuje wybór odpowiedniego programu studiów, proces rekrutacji, uczestnictwo w programie nauczania oraz zdanie egzaminu lub przygotowanie pracy końcowej. To elastyczna forma kształcenia, która pozwala na dalszy rozwój zawodowy i akademicki.

Z kolei **kształcenie specjalistyczne** na wyższych uczelniach to forma edukacji skoncentrowana na zdobywaniu zaawansowanych umiejętności i wiedzy w określonej dziedzinie. Proces zdobywania kwalifikacji w ramach kształcenia specjalistycznego obejmuje kilka kluczowych etapów:

a) Wybór specjalizacji: studenci wybierają konkretną specjalizację lub program studiów specjalistycznych zgodnie z ich zainteresowaniami i celami zawodowymi. Specjalizacje te mogą być skoncentrowane na konkretnej dziedzinie nauki, technologii lub zawodu.
b) Rekrutacja: proces rekrutacji na kształcenie specjalistyczne zazwyczaj jest oparty na wynikach egzaminów wstępnych lub innych kryteriach oceny, które mogą uwzględniać osiągnięcia akademickie i zawodowe kandydatów.
c) Nauka i praktyka: studenci uczestniczą w zaawansowanym programie nauczania, który obejmuje zarówno zajęcia teoretyczne, jak i praktyczne. Programy te mogą zawierać również praktyki zawodowe lub staże, które pozwalają na zdobycie praktycznego doświadczenia w dziedzinie specjalizacji.
d) Praca dyplomowa lub projekt końcowy: w celu ukończenia kształcenia specjalistycznego studenci zazwyczaj są zobowiązani do przygotowania pracy

dyplomowej lub projektu końcowego, który demonstruje ich zdobytą wiedzę i umiejętności w dziedzinie specjalizacji.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji w ramach kształcenia specjalistycznego na wyższych uczelniach obejmuje wybór specjalizacji, proces rekrutacji, uczestnictwo w zaawansowanym programie nauczania oraz przygotowanie pracy dyplomowej lub projektu końcowego. To intensywny proces, który przygotowuje studentów do pracy w specjalistycznych dziedzinach zawodowych.

Osobne ścieżki nabywania kwalifikacji zawodowych obowiązują w zawodach artystycznych[39] i sportowych[40].

[39] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 8 kwietnia 2019 w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa artystycznego, t. j. Dz. U. 2023 poz. 2444.

[40] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 marca 2017 w sprawie oddziałów i szkół sportowych oraz oddziałów i szkół mistrzostwa sportowego, t. j. Dz. U. 2020 poz. 2138.

ROZDZIAŁ 2. Pojęcie kwalifikacji w teorii kształcenia przez całe życie

2.1. Lifelong learning i jego znaczenie w obszarze dostosowywania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy

Odnosząc się do teorii kształcenia przez całe życie, wskazane jest przytoczenie definicji i przypomnienie zagadnień, które były przedmiotem szczegółowego rozpoznania, na etapie rozpoczęcia prac nad cyklem przedmiotowych analiz, poświęconych potrzebom podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji, nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej, które zostały szczegółowo przytoczone w pierwszym z cyklu opracowań, pt. Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Akademia Łomżyńska, Łomża 2024[41].

Koncepcja uczenia się przez całe życie (ang. LLL – lifelong learning), w szerokim ujęciu obejmuje wszystkie etapy edukacji. Inne ujęcie idei LLL wskazuje, że aktywność edukacyjna dotyczy wszystkich trzech form kształcenia: edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnego uczenia się. Wszelkie działania o charakterze edukacyjnym, w rozumieniu LLL, ukierunkowane są na nabywanie kwalifikacji, doskonalenie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji w ramach życia osobistego, zawodowego, społecznego czy obywatelskiego. Konieczność stałego uczestnictwa w kształceniu ustawicznym, wymusza dzisiaj tempo rozwoju społecznego i gospodarczego, generowane intensywnymi zmianami, wynikającymi z globalizacji, rozwoju technologii, czy innych czynników, takich jak np. starzejące się społeczeństwo, presja migracyjna, urbanizacja czy zielona ekonomia. Na absolutną konieczność uczenia się przez całe życie, zwraca uwagę Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (ZSU 2030)[42].

ZSU 2030 podkreśla również wzrost znaczenia idei uczenia się przez całe życie w kontekście priorytetyzacji działań publicznych. Zwraca uwagę, że edukacja w Polsce otwiera się stopniowo na edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Od września 2012 roku obowiązujący w Polsce system zewnętrznych egzaminów zawodowych umożliwił zainteresowanym osobom, które zdobyły wiedzę i umiejętności zawodowe poza szkołami zawodowymi, **uzyskanie kwalifikacji**. Cztery lata później Polska wdrożyła Zintegrowany System Kwalifikacji, obejmujący Polską Ramę Kwalifikacji oraz Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK), finalizując tym

[41] E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Akademia Łomżyńska, Łomża 2024.
[42] Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019, s. 11.

samym podejście oparte o efekty uczenia się. Ważnym elementem tego systemu stała się możliwość walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego, w tym poprzez edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Dzięki rozszerzonej możliwości gromadzenia i przenoszenia efektów uczenia się, uzyskanych w różnych kontekstach podkreślono rangę wszelkich form edukacji w dostosowywaniu ścieżek uczenia się do różnych uwarunkowań i zmiennych realiów gospodarczych[43].

Tym samym ZSU 2030 odpowiedziała na potrzeby rynku w zakresie zwiększenia elastyczności w szybkim dostosowywaniu umiejętności do potrzeb gospodarki, niemożliwych do spełnienia w drodze edukacji formalnej, odbywającej się w długich cyklach kształcenia.

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 wpisała się w ogólnoświatową i europejską politykę rozwoju umiejętności poprzez permanentne kształcenie. Została opracowana w wyniku konsensusu szerokiego kręgu interesariuszy, z uwzględnieniem: wymogów wynikających z Umowy Partnerstwa[44], rekomendacji raportu „Strategia Umiejętności OECD: Polska[45]" oraz założeń Nowego Europejskiego Programu na rzecz Umiejętności (NEPnRU)[46].

Mając na uwadze dążenie Unii Europejskiej do:

- zwiększenia konkurencyjności na rynku światowym,
- zapewnienia wszystkim obywatelom równych możliwości kształcenia,
- zwiększenia europejskiej odporności na kryzys,
- wspierania uczenia się przez całe życie oraz zdobywania kwalifikacji przez seniorów,
- umożliwienia członkom społeczeństwa zdobycia kompetencji do pracy przyszłości.

KE przyjęła ambitne cele z programu na rzecz umiejętności, do osiągnięcia do 2025 roku (tabela 2).

[43] Tamże, s. 47.
[44] Umowa Partnerstwa jest podstawowym dokumentem, określającym współpracę Unii Europejskiej z Polską. To uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania Funduszy Europejskich w danym okresie. W momencie przyjmowania ZSU, obowiązywała Umowa Partnerstwa dotycząca okresu implementacji Funduszy Unijnych w Polsce, obejmującego lata 2014-2020. Umowa Partnerstwa jest dokumentem, który łączy ze sobą wyzwania zidentyfikowane przez Polskę i oczekiwania Komisji Europejskiej. Określa cele i zakres interwencji Funduszy Europejskich w okresie, którego dotyczy. Precyzuje instytucje odpowiedzialne za zarządzanie funduszami, programy oraz ich finansowanie, https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/umowa-partnerstwa/czym-jest-umowa-partnerstwa/, [21.06.2024].
[45] OECD (2019), OECD Skills Strategy Poland: Assessment and Recommendations, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/b377fbcc-en, [21.06.2024].
[46] European Skills Agenda For Sustainable Competitiveness, Social Fairness And Resilience, Komisja Europejska, Bruksela 2020.

Tabela 2. Cele programu na rzecz umiejętności – do realizacji w 2025 roku

Wskaźnik	Cel do osiągnięcia w 2025 r.	Aktualny wynik (rok ostatnich dostępnych danych)
Udział osób dorosłych w wieku 25-64 w kształceniu w czasie ostatnich 12 miesięcy (w %)	50%	38% (2016)
Udział nisko wykwalifikowanych dorosłych w wieku 25-64 w szkoleniu w czasie ostatnich 12 miesięcy (w %)	30%	18% (2016)
Odsetek bezrobotnych w wieku 25-64, które niedawno brały udział w szkoleniu (w %)	20%	11% (2019)
Odsetek osób w wieku 16-74 posiadających przynajmniej podstawowe kompetencje cyfrowe (w %)	70%	56% (2019)

Źródło: https://cyberpolicy.nask.pl/nowy-europejski-program-na-rzecz-umiejetnosci/, [21.06.2024].

Poziom wyzwania przed jakim stanęła Polska i jej regiony, wobec założeń NEPnRU, pozwalają uświadomić sobie dane o skłonności polskiego i podlaskiego społeczeństwa do uczestnictwa w kształceniu ustawicznym. Wyzwania rozwojowe obserwowane w całej UE, w tym w Polsce, idą w parze z coraz większą skłonnością Polaków i mieszkańców woj. podlaskiego do stałego rozwoju kompetencji. Jednak różnice w tym zakresie, obserwowane w stosunku do średnich unijnych, są znaczące. Udział mieszkańców województwa podlaskiego w kształceniu ustawicznym do 2022 roku należał do niższych niż przeciętnie w kraju. Jednakże w 2022 roku sytuacja ta uległa odwróceniu.

Skłonność mieszkańców województwa podlaskiego do udziału w kształceniu i szkoleniach, w latach 2017-2021, była niższa niż średnio w kraju. W kolejnych latach, odsetek osób uczestniczących w kształceniu i szkoleniach w Polsce i województwie podlaskim wynosił odpowiednio: 4,0% i 3,3% w 2017 roku; 5,7% i 5, 2% w 2018; 4,8% i 4,3% w 2019; 3,7% i 3,1% w 2020 i 5,4% i 3,6% w 2021 roku. Natomiast w 2022 roku dorośli mieszkańcy województwa podlaskiego, po raz pierwszy wykazali wyższe niż średnio w kraju, zainteresowanie uczestnictwem w procesie kształcenia ustawicznego. Chęć do ciągłego podnoszenia kompetencji i kwalifikacji, poprzez uczestniczenie w kształceniu lub szkoleniu, w 2022 roku, wyrażało 7,9% osób w wieku 24-65 lat z województwa podlaskiego, wobec 7,6% ludności w skali kraju. Odsetek ten był wyższy w województwie podlaskim niż w kraju (o 0,3 p. proc.), a ponadto dwukrotnie wyższy niż w 2022 roku (o 4,3 p. proc.).

Poprawa skłonności mieszkańców woj. podlaskiego do udziału w kształceniu ustawicznym, w obliczu obserwowanego w gospodarce niedostosowania kompetencyjno-kwalifikacyjnego jest zjawiskiem pozytywnym. Stwarza pole do podejmowania działań stymulujących wybieranie kierunków podnoszenia kwalifikacji potrzebnych, czy wręcz pożądanych z puntu widzenia gospodarki.

ZSU 2030 przewiduje osiem obszarów do objęcia szczegółowymi działaniami stymulującymi. Należą do nich obszary obejmujące:

a) umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych,
b) rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające,
c) rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące,
d) rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną,
e) rozwijanie i wykorzystanie umiejętności w miejscu pracy,
f) doradztwo zawodowe,
g) współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną,
h) planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności.

Każdy z wymienionych obszarów oddziaływania zawiera tematy i kierunki działań, a także katalog podmiotów, które będą zaangażowane w realizację strategii. Sama strategia (ZSU 2030) stanowi ramy strategiczne polityki na rzecz rozwoju umiejętności niezbędnych do wzmocnienia kapitału społecznego, włączenia społecznego, wzrostu gospodarczego i osiągnięcia wysokiej jakości życia[47].

Zapisy ZSU 2030 są podstawą dla gospodarowania funduszami krajowymi i europejskimi na rzecz rozwoju umiejętności i układem odniesienia dla efektywnego planowania projektów i programów przez dysponentów poszczególnych części budżetu państwa, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty publiczne i prywatne. Stanowią matrycę dla optymalnej alokacji funduszy krajowych i europejskich na rzecz rozwoju umiejętności na poziomie krajowym i regionalnym[48].

Wypracowaniu i wdrożeniu modeli skutecznej koordynacji działań w ramach ZSU 2030 oraz monitorowania i ewaluacji tej polityki publicznej służy projekt pozakonkursowy pt. „Koordynacja działań na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie" (realizowany w latach 2023-2028 w ramach Działania 01.08 Rozwój systemu edukacji i uczenia się dorosłych, programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027)[49].

Przedmiotowy projekt dotyczy koordynacji działań podejmowanych w obszarze rozwoju umiejętności zgodnie z kierunkami wskazanymi w Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030. Koordynacja tych działań posiada strategiczne znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Koordynacja obejmuje m.in. działania dotyczące: organizowania specjalistycznego wsparcia dla kadry uczącej, zarówno w wymiarze organizacji warunków pracy, jak i rozwoju umiejętności dydaktycznych i metodycznych (ZSU 2030 – obszar oddziaływania III); koordynowania i wspierania

[47] Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, op. cit., s. 7.
[48] https://www.gov.pl/web/edukacja/zintegrowana-strategia-umiejetnosci-2030-czesc-szczegolowa--dokument-przyjety-przez-rade-ministrow, [21.06.2024].
[49] Załącznik nr 6 do uchwały nr 30 Komitetu Monitorującego Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 z dnia 6 czerwca 2023 roku w sprawie Rocznego Planu Działań na rok: 2023, s. 5-19.

osób odpowiedzialnych za zarządzanie instytucjami edukacji formalnej i pozaformalnej w realizacji zadań administracyjnych i zarządzania procesami edukacyjnymi (obszary oddziaływania II i IV), wspierania współpracy pomiędzy instytucjami edukacji formalnej, współpracy instytucji edukacji formalnej z instytucjami edukacji pozaformalnej, pracodawcami, jednostkami samorządu terytorialnego i innymi instytucjami działającymi na rzecz rozwijania umiejętności (obszary oddziaływania IV i VII)[50].

2.2. Pojęcie kwalifikacji w polskim systemie kształcenia formalnego i pozaformalnego

Edukację możemy rozpatrywać z punktu widzenia formalnego i nieformalnego. Odnosząc się do pojęcia **edukacji formalnej**, należy przypomnieć, iż obejmuje ona naukę w systemie szkolnym. W jej przypadku kształcenie odbywa się w państwowych i prywatnych instytucjach szkolnych i edukacyjnych, a jego zakres wyznaczają odgórnie zatwierdzane programy i plany nauczania. Edukacja ta prowadzi w kierunku uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o ukończeniu szkoły, certyfikatem czy dyplomem[51].

Cechą charakterystyczną edukacji formalnej, wpisanej w ramy systemu oświaty, jest osadzenie w myśleniu odtwórczym i negatywna ocena myślenia twórczego, odzwierciedlająca przekonanie o istnieniu jednej, poprawnej odpowiedzi. Kompetencje miękkie, takie jak: zdolności, umiejętności i kompetencje społeczne, kreatywność, etyka w biznesie, przywództwo, przedsiębiorczość, umiejętność pracy w grupie, czy rozwiązywanie konfliktów, pożądane zarówno na rynku pracy, jak i w życiu społecznym, przyjęły w tym systemie pozycję drugoplanową[52].

Odwołując się do podejścia klasycznego, reprezentowanego przez P. Coombsa i M. Ahmeda, pojęcia edukacji formalnej i nieformalnej, należy zdefiniować w następujący sposób:

a) **edukacja formalna** to edukacja „…o strukturze hierarchicznej i chronologicznie stopniowanym „systemie edukacji", trwającym od szkoły podstawowej aż po uniwersytet i obejmującym, oprócz ogólnoakademickich studiów, różnorodne specjalistyczne programy i instytucje umożliwiające kształcenie w pełnym wymiarze godzin technicznych i profesjonalny trening.
b) **edukacja nieformalna** (informal education) to „…proces trwający naprawdę przez całe życie, podczas którego każda jednostka nabywa postawy, wartości, umiejętności i wiedzę na podstawie codziennych doświadczeń oraz wpływów

[50] Tamże.
[51] I. Stalończyk, Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy" nr 37 2014, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 320-332.
[52] Tamże, s. 335.

i zasobów wychowawczych w swoim otoczeniu – z rodziny i sąsiadów, z pracy i zabawy, z rynku, biblioteki i środków masowego przekazu…”[53].

Z kolei **edukacja pozaformalna** to „...każda zorganizowana działalność edukacyjna poza ustalonym systemem formalnym – niezależnie od tego, czy prowadzona jest osobno, czy jako ważny element jakiejś szerszej działalności – która ma na celu służyć możliwej do zidentyfikowania klienteli edukacyjnej i celom uczenia się”[54].

M. Fordham wyodrębnił cztery kluczowe elementy związane z kształceniem pozaformalnym. W przypadku tej formy: miejsce realizacji zajęć znajduje się w obrębie instytucji edukacyjnych, ale też poza nimi; uczestnikami edukacji pozaformalnej są osoby w różnych przedziałach wiekowych, których cechą wspólną jest posiadanie ściśle określonych potrzeb; programy kształcenia pozaformalnego posiadają określony cel i są skoncentrowane na jego osiągnięciu; metody nauczania i organizacja zajęć są elastyczne[55].

Podejście, tożsame z klasycznym, przyjęte zostało w rozwiązaniach edukacyjnych, wdrażanych na gruncie państwa polskiego. Obowiązująca w Polsce **ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji**, zdefiniowała **edukację formalną** jako „kształcenie realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły oraz inne podmioty systemu oświaty, uczelnie oraz inne podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki, w ramach programów, które prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, (…) albo kwalifikacji w zawodzie”, a **edukację pozaformalną** jako „kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji, o których mowa” w definicji kształcenia formalnego[56].

Ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji zdefiniowała pojęcie kwalifikacji oraz sześciu jej rodzajów:

- kwalifikacji pełnej,
- kwalifikacji cząstkowej,
- kwalifikacji wolnorynkowej,
- kwalifikacji rzemieślniczej,
- kwalifikacji sektorowej,

[53] P. Coombs, R. Prosser, M. Ahmed, New Paths to Learning, International Council for Educational Development, New York 1973, s. 132; P. Coombs, M. Ahmed, Attacking Rural Poverty, The John Hopkins University Press, Baltimore 1974, s. 8.
[54] https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education, [14.05.2024].
[55] P. Fordham, ‘Informal, non-formal and formal education programmes’ in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong learning, Unit 1 Approaching lifelong learning, YMCA George Williams College, London 1993, https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education-programmes/, [29.03.2024].
[56] Art. 1 ust. 1, pkt 2 i 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.

- kwalifikacji uregulowanej[57].

W Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (ZSK) **edukacja formalna** dotyczy procesów uczenia się w szkole lub na uczelni w ramach programów prowadzących do nabycia **kwalifikacji pełnych lub cząstkowych**. Do edukacji formalnej włącza się także studia podyplomowe i szkoły doktorskie (dawne studia doktoranckie), jak również realizowanie przez dziecko obowiązku szkolnego w systemie edukacji domowej. Edukacja formalna jest często nazywana również kształceniem szkolnym, akademickim, edukacją instytucjonalną, formalnym system kształcenia, czy uczeniem się formalnym[58].

Natomiast **edukacja pozaformalna,** zgodnie z ZSK, obejmuje kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych albo kwalifikacji w zawodach. Edukacją pozaformalną jest uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, w ramach programów, które nie wchodzą w zakres edukacji formalnej. Efekty uczenia się uzyskane w ramach edukacji pozaformalnej mogą być walidowane, akumulowane i przenoszone w toku zdobywania kwalifikacji „szkolnych" i „akademickich"[59].

Bazując na terminologii ZSK, **kwalifikacja** jest rozumiana jako zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne. Wspomniany zestaw efektów uczenia się powinien być zgodny z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami. Osiągnięcie efektów uczenia się przypisanych do danej kwalifikacji powinno być sprawdzone w procesie walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący. Reasumując, kwalifikację można określić jako zestaw efektów uczenia się wymaganych określonymi standardami, których osiągnięcie zostało potwierdzone przez upoważnioną instytucję[60].

Ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji otworzyła system kształcenia i szkoleń zawodowych na pozaszkolne formy kształcenia (dotyczy to w sposób szczególny kształcenia i szkoleń osób dorosłych), na potrzeby wynikające z konieczności potwierdzania efektów uczenia się poza systemem szkolnym, więc również w formie uczenia się pozaformalnego, czy też nieformalnego. Na mocy wskazanej ustawy podjęte zostały prace ukierunkowane na wypracowanie efektywnych mechanizmów

[57] Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. 2023 poz. 2005.
[58] W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, IBE, Warszawa 2021, s. 7-9.
[59] Tamże.
[60] W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, op. cit., s. 7-9.

w potwierdzaniu efektów wspomnianych form uczenia się osób dorosłych, do których należą:

- Polska Rama Kwalifikacji (PRK),
- Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK).

Polska Rama Kwalifikacji jest układem odniesienia dla kwalifikacji nadawanych w Polsce. PRK wyodrębnia osiem poziomów, z których każdy jest opisywany przy wykorzystaniu ogólnych charakterystyk zakresu i stopnia skomplikowania wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, wymaganych od osób posiadających kwalifikacje danego poziomu. PRK uwzględnia charakterystyki typowe dla kwalifikacji nadawanych w kształceniu ogólnym, zawodowym oraz w szkolnictwie wyższym. Wyodrębnione w Polsce poziomy kwalifikacji odpowiadają odpowiednim poziomom europejskich ram kwalifikacji, przyjętych zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r.[61]

Natomiast Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK) jest rejestrem publicznym gromadzącym informacje i dane o wszystkich kwalifikacjach włączonych do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK). ZRK jest rejestrem prowadzonym niezależnie od rejestrów i spisów tworzonych w Polsce na potrzeby różnego rodzaju instytucji, takich jak: rejestry resortowe, branżowe, środowiskowe i instytucyjne. Rejestr został utworzony na mocy ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji i stanowi główny element systemu. ZRK zawiera opisy kwalifikacji. Określa ich charakter: czy dana kwalifikacja posiada status pełnej czy cząstkowej; precyzuje wymagania, jakie trzeba spełnić, żeby uzyskać daną kwalifikację; wskazuje instytucje posiadające uprawnienia do ich nadawania. Kwalifikacje ujęte w ZRK posiadają swoisty system potwierdzania jakości, gwarantowany przez procedury walidacji i certyfikacji, nadzorowane przed podmiot ustanawiający kwalifikację. W edukacji formalnej potwierdzanie kwalifikacji jest integralną częścią systemu kształcenia[62].

Z punktu widzenia kształcenia pozaformalnego, istotne jest wskazanie rodzajów kwalifikacji cząstkowych, gdyż to część z nich będzie stanowiła o zakresie obszaru przedmiotowej analizy, ze względu na procedury ich nadawania, odbywające się w systemie pozaszkolnym.

Rodzaje kwalifikacji cząstkowych:

- kwalifikacje wyodrębnione w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego,
- kwalifikacje rzemieślnicze,
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych,

[61] Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, Document 32008H0506(01), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32008H0506%2801%29, [20.03.2024].
[62] Zatwierdzanie efektów kształcenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej (europa.eu), [20.03.2024].

- kwalifikacje nadawane po ukończeniu innych form kształcenia prowadzonych przez uczelnie, instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze,
- kwalifikacje uregulowane,
- kwalifikacje sektorowe,
- kwalifikacje wolnorynkowe – nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej[63].

W systemie nabywania **kwalifikacji cząstkowych** istotny jest proces ich walidacji i certyfikacji, prowadzący do uzyskania potwierdzenia nabycia danej kwalifikacji, jeśli nie może ona być potwierdzona w systemie kształcenia formalnego.

Warunki nabywania kwalifikacji uregulowała ustawa o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, który ma zapewniać:

1) jakość nadawanych kwalifikacji,
2) możliwość uznawania efektów uczenia się uzyskanych w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne,
3) możliwość etapowego gromadzenia osiągnięć oraz uznawania osiągnięć,
4) dostęp do informacji o kwalifikacjach możliwych do uzyskania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
5) możliwość porównania kwalifikacji uzyskanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z kwalifikacjami nadawanymi w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej[64].

Założeniem wdrożenia ZSK jest ułatwienie wszystkim zainteresowanym zdobywania kwalifikacji w dogodny sposób, w różnym miejscu i czasie, po przejściu odpowiednich procesów walidacji i certyfikacji[65].

Walidacja jest sprawdzeniem, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji[66].

Certyfikowanie jest to proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji[67].

Ustawa wyodrębniła dwa procesy: walidację i certyfikację z tego powodu, że w niektórych przypadkach (np. przy uzyskiwaniu prawa jazdy) za walidację i certyfikowanie odpowiadają odrębne instytucje. Uprawnienia do certyfikowania

---

[63] https://prk.men.gov.pl/polska-rama-kwalifikacji-prk/, [20.03.2024].
[64] Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.
[65] I. Gmaj, J. Grzeszczyk in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 11.
[66] Art. 2 pkt 22, ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.
[67] Art. 2 pkt 1, ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

danej kwalifikacji funkcjonującej w ZSK, mogą posiadać te instytucje, którym odpowiednie uprawnienia nadał właściwy minister w drodze decyzji administracyjnej. Instytucje posiadające uprawnienia do certyfikowania, posiadają również określoną swobodę w planowaniu i przeprowadzaniu walidacji i certyfikowania, dzięki której mogą wdrażać autorskie rozwiązania w obszarze realizowanych procesów walidacji i certyfikacji, i systematycznie je poprawiać i doskonalić[68].

Na mocy ustawy o ZSK znajdują się w nim **kwalifikacje pełne**, które nadawane są wyłącznie w ramach kształcenia formalnego w systemie oświaty lub systemie szkolnictwa wyższego i nauki (np. świadectwo ukończenia 8-letniej szkoły podstawowej, świadectwo dojrzałości, dyplom ukończenia studiów pierwszego stopnia, dyplom doktorski) oraz **kwalifikacje cząstkowe** nadawane w systemie oświaty (kwalifikacje w zawodach szkolnych)[69].

Należy zwrócić uwagę, że **zgodnie z prawem polskim, za kwalifikacje pełne i cząstkowe należy uznać te, które zostały włączone do ZSK.**

2.3. Pojęcie kwalifikacji w rozumieniu Komisji Europejskiej

Zgodnie z dokumentem roboczym Komisji Europejskiej Programming period 2021-2027 Common indicators toolbox, pojęcie kwalifikacji jest szersze i powinno być rozumiane **jako formalny wynik oceny i walidacji, który uzyskuje się w sytuacji, kiedy właściwy podmiot uznaje, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się spełniające określone standardy[70].** Ten sposób rozumienia kwalifikacji jest spójny **z European Commission, European Qualifications Framework**[71].

Ten sposób definiowania kwalifikacji został przyjęty w procesie finansowania kształcenia ustawicznego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w perspektywie finansowej 2014-2020 i perspektywie finansowej 2021-2027, w odniesieniu do Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+).

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR), przyjęło, że do czasu włączenia do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK) odpowiedniej liczby kwalifikacji z przypisanym poziomem Polskiej Ramy Kwalifikacji, w tym tzw. **kwalifikacji z zakresu edukacji pozaformalnej**, za kwalifikacje będą uznawane kwalifikacje

[68] I. Gmaj, J. Grzeszczyki in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 12.
[69] W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, op. cit., s. 11.
[70] Programming period 2021-2027 Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy European Social Fund Plus (ESF+) Shared Management Strand Data Support Centre VC/2020/014 Common indicators toolbox Working document, https://sfc.ec.europa.eu/system/files/documents/documents/toolbox-october-2021_0.pdf, [04.04.2024], s. 47.
[71] The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility, European Union 2018, https://europass.europa.eu/system/files/2020-05/EQF%20Brochure-EN.pdf, [04.04.2024], s. 7.

i kompetencje, nadawane zgodnie z zasadami określonymi w Załączniku 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+, do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 (Wytyczne)[72].

Wytyczne wskazują, że pojęcie kwalifikacji w rozumieniu Komisji Europejskiej, jest pojęciem szerszym, niż pojęcie używane na gruncie prawa polskiego. Uwzględnia sytuacje nabycia **kompetencji** – pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w Załączniku 2 do Wytycznych. Jednocześnie, w celu uproszczenia zasad postępowania w przypadku zliczania wskaźników w zakresie nabywania kwalifikacji i kompetencji dzięki finansowaniu z EFS+, w nazwie wskaźnika wykorzystuje się tylko pojęcie kwalifikacji[73].

Mając na względzie przyjęte założenia Wytycznych, za kwalifikacje nabywane w systemie pozaformalnym należałoby uznać kwalifikacje i kompetencje (o ile spełniają wymogi Wytycznych):

1) Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego. Należy tu zaliczyć kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe:
    a) kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ),
    b) kurs umiejętności zawodowych (KUZ),
    c) kurs kompetencji ogólnych (KKO),
    d) turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników,
    e) branżowe szkolenie zawodowe,
    f) kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3 art. 117, ust. 1 a ustawy Prawo oświatowe (inne niż KKZ, KUZ i KKO), umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych[74].
2) Kwalifikacje rynkowe w rzemiośle[75]. Należy do nich zaliczyć:
    a) kwalifikacje rynkowe w rzemiośle włączone do ZSK,
    b) przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników[76],
    c) przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników[77],

[72] Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa 2022, https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/wytyczne-dotyczace-monitorowania-postepu-rzeczowego-realizacji-programow-na-lata-2021-2027/, [08.04.2024].
[73] Tamże.
[74] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
[75] Odpowiednik kwalifikacji rzemieślniczych w ZSK.
[76] § 6 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. 2018 poz. 2010.
[77] § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

d) praktyczną naukę zawodu dorosłych[78],
e) przyuczenie do pracy dorosłych[79],
f) kwalifikacje rynkowe w rzemiośle niewłączone do ZSK.

3) Kwalifikacje uregulowane:
a) włączone do ZSK,
b) niewłączone do ZSK.

4) Rynkowe[80]:
a) włączone do ZSK,
b) kwalifikacje nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych,
c) inne rynkowe niewłączone do ZSK, a np. uznane w branży.

Należy mieć na uwadze, że do czasu zakończenia prac nad rozwojem Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, nie jest możliwe wskazanie pełnej listy instytucji certyfikujących oraz samych kwalifikacji.

W ramach kształcenia pozaformalnego istnieje możliwość zdobycia kwalifikacji, dotyczących w istocie rzeczy, wyłącznie kwalifikacji zdefiniowanych w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, jako **kwalifikacje cząstkowe**.

Struktura kwalifikacji nabywanych w drodze pozaformalnej, uwzględniająca różnice w podejściu do definicji kwalifikacji istniejące na gruncie prawa polskiego i wynikające z bardziej elastycznego podejścia Komisji Europejskiej (uwzględnionego w Wytycznych), została zaprezentowana w aneksie 2.

Przedmiotem zainteresowania również tej analizy są kwalifikacje nabywane w drodze kształcenia pozaformalnego. Każda z nich posiada własną ścieżkę edukacji pozaformalnej, której przebycie warunkuje uzyskanie kwalifikacji lub kompetencji potwierdzonych przez uprawnioną instytucję, odpowiednim dokumentem. Szczegółowe ścieżki **nabywania kwalifikacji w drodze edukacji pozaformalnej** przypomniano w aneksie 1. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej.

[78] Art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 475.
[79] Tamże.
[80] Odpowiednik kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych w ZSK.

ROZDZIAŁ 3. Założenia badawcze

3.1. Kontekst analizy

W gospodarkach rozwiniętych, ze względu na pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy, za jeden z kluczowych sektorów gospodarki postrzegane jest budownictwo. Inwestycje realizowane przez podmioty tego sektora, na zlecenie inwestorów prywatnych i publicznych, wspierają długofalowy i zrównoważony rozwój gospodarczy każdego państwa. Jednocześnie koniunktura w budownictwie w sposób bezpośredni oddziałuje na sytuację w branżach pokrewnych, takich jak: przemysł metalowy i chemiczny, transport, handel, usługi finansowe, i inne. Sektor budownictwa jest jednym z najważniejszych sektorów gospodarczych w Unii Europejskiej, który wytwarza niemal 9% PKB UE i tworzy miejsca pracy blisko 18 milionom osób. Budownictwo jest też jednym z głównych sektorów odpowiedzialnych za realizację celów polityki klimatycznej[81].

Polska, będąc największym beneficjentem funduszy europejskich, wykorzystuje je w dużej mierze na projekty infrastrukturalne, istotnie wpływające na sektor budownictwa. Duże inwestycje infrastrukturalne, takie jak np.: budowa odcinków Via Carpatia, rozbudowa sieci drogowej kraju, modernizacja sieci kolejowej, istotnie wspierają rozwój gospodarki. Duże projekty budowlane, jak Centralny Port Komunikacyjny, określają kierunki rozwoju branży, jako dużych, zintegrowanych inwestycji. Wysokie miejsce Polski w rankingu budowlanym stanowi potwierdzenie roli, jaką sektor budownictwa odgrywa w napędzaniu krajowej gospodarki[82].

W rankingu budowlanym Unii Europejskiej, w 2020 roku, Polska z wynikiem 7,4% pod względem wkładu sektora budownictwa do PKB i wartością rynku budowlanego na poziomie 35,82 mld EUR, znalazła się na drugim miejscu w zestawieniu 27 krajów należących do wspólnoty. Wyprzedziła nas Finlandia (8,0% wkład do PKB i wartość rynku budowlanego na poziomie 17,67 mld EURO). Wynik dla kraju był o 1,5 p. p. wyższy niż średnia Unii Europejskiej, która wyniosła 5,8% (rysunek 2)[83].

[81] Ranking budowlany Unii Europejskiej 2020/2021, Budimex S.A., Warszawa 2021, s. 6.
[82] Tamże, s. 7.
[83] Tamże, s. 9.

Rysunek 2. Udział budownictwa w PKB w krajach Unii Europejskiej, w 2020 roku

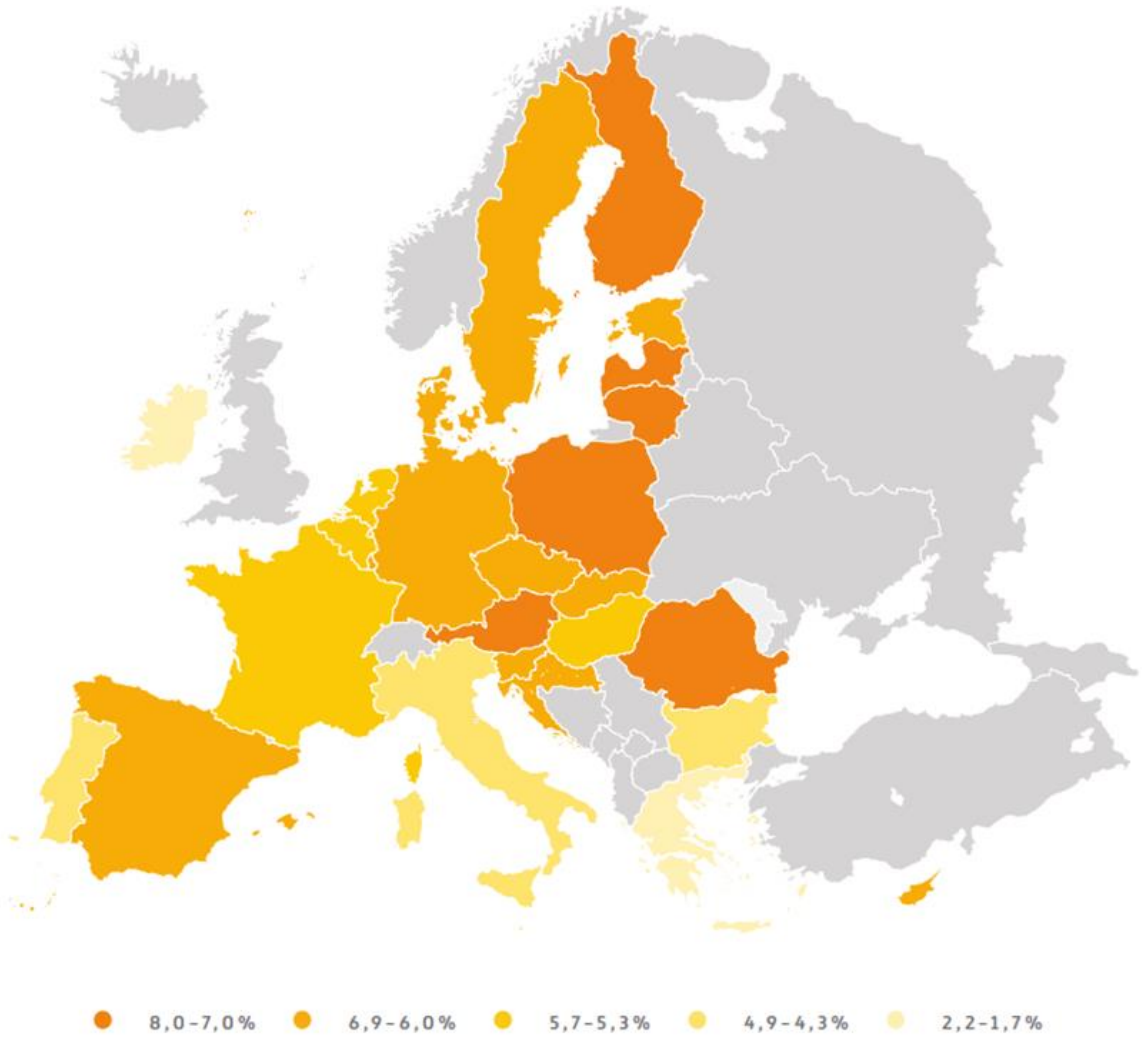

Źródło: Ranking budowlany Unii Europejskiej 2020/2021, Budimex S.A., Warszawa 2021, s. 10.

Budownictwo, klasyfikowane w sekcji F Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)[84], odgrywa znaczącą rolę również w gospodarce województwa podlaskiego. Wartość jaką wnosi do PKB regionu jest zbliżona do wartości dla kraju (tabela 3).

Tabela 3. Udział budownictwa w wartości dodanej brutto (WDB) w latach w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2021 (sekcja F PKD 2007)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	8,0	7,6	8,2	8,0	7,7	6,7
Woj. podlaskie	8,0	7,4	7,9	8,1	7,7	6,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

[84] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r., w sprawie polskiej klasyfikacji działalności (PKD), Dz. U. z 007, poz. Nr 51, poz. 1885 z późn. zm.

W latach 2016-2018 wkład budownictwa do wartości dodanej brutto ulegał wahaniom zarówno w kraju, jak i w gospodarce regionu. W 2019 roku wkład budownictwa do WDB w regionie przekroczył nawet udział notowany w kraju, jednak w kolejnych dwóch latach, po wybuchu pandemii zaczął przybierać wartości nieznacznie niższe niż w skali kraju oraz uległ zmniejszeniu o 1,5 p. p. (tabela 4).

Tabela 4. Przeciętne zatrudnienie ogółem w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2022 (liczba etatów)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Woj. podlaskie	214 028	220 717	227 171	233 921	233 847	237 788	242 858
B. Sekcja F (budownictwo)	14 345	15 426	16 806	18 063	18 168	18 249	18 550
Udział % (B/A*100)	**7**	**7**	**7**	**8**	**8**	**8**	**8**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Sektor budownictwa posiada również znaczący wkład w tworzenie miejsc pracy w województwie podlaskim. Przeciętna liczba miejsc pracy w sektorze, w przeliczeniu na pełne etaty, od 2019 roku stanowi 8% przeciętnej liczby miejsc pracy w gospodarce województwa ogółem.

Sektor budownictwa, ze względu na swoją rolę, w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 został zaliczony do rozwiniętych branż regionu, zostając zaklasyfikowanym do potencjałów regionalnych wspólnie z sektorem metalowo-maszynowym, sektorem medycznym, przemysłem rolno-spożywczym, przemysłem drzewnym, meblarskimi branżą jachtową[85].

Istotną rolę w rozwój gospodarek regionalnych wnosi również **działalność profesjonalna, naukowa i techniczna** klasyfikowana w sekcji M Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej (PKD). Nie jest to działalność jednorodna, kryje w sobie takie rodzaje aktywności gospodarczej jak:

1) działalność prawnicza,
2) działalność rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe,
3) działalność firm centralnych (head offices) i doradztwo związane z zarządzaniem,
4) działalność w zakresie architektury i inżynierii,
5) badania i analizy techniczne,
6) badania naukowe i prace rozwojowe,
7) reklama, badanie rynku i opinii publicznej,
8) działalność weterynaryjna[86].

[85] Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2020, s. 37.
[86] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r., w sprawie polskiej klasyfikacji działalności (PKD), Dz. U. z 007, poz. Nr 51, poz. 1885 z późn. zm.

Tego rodzaju działalność należy do działalności usługowej, która jest jednym z trzech głównych działów gospodarki narodowej (obok rolnictwa i przemysłu). W przypadku usług mamy do czynienia z dwoma podstawowymi wynikami ich świadczenia.
Z jednej strony może to być wynik materialny, z drugiej – niematerialny. Z wynikiem świadczenia usług wiąże się ich klasyfikacja na:

- **usługi materialne** – do których należą np. handel, transport i łączność, hotelarstwo i gastronomia, naprawy i drobne rzemiosło (szklarstwo, krawiectwo, stolarstwo itp.) oraz inne usługi świadczone bezpośrednio na rzecz konsumentów,
- **usługi niematerialne** – wśród których wymienia się takie rodzaje usług, jak np. edukacja, ochrona zdrowia, opieka społeczna, działalność kulturalna, sportowa, administracyjna itp.[87].

Usługi profesjonalne, naukowe i techniczne należy zaliczyć do usług niematerialnych. Z punktu ich widzenia, istotne jest również podkreślenie ich wyspecjalizowanego charakteru, generującego zapotrzebowanie na pracowników o wysokich kwalifikacjach zawodowych. Jest to kategoria usług o wysokim poziomie nasycenia wiedzą, posiadająca kluczowe znaczenie w rozwoju współczesnej gospodarki.

Tego rodzaju usługi, obok **usług tradycyjnych** (np. handel, transport, administrowanie), **usług hybrydowych** – stanowiących połączenie usług tradycyjnych i nowoczesnych (edukacja, opieka zdrowotna, hotele i restauracje, usługi komunalne i osobiste)[88], należałoby zaliczyć do kategorii tzw. **usług nowoczesnych**.

Usługi nowoczesne obejmują takie kategorie usług, jak: pośrednictwo finansowe, informatyka, usługi dla biznesu, komunikacja. Są to usługi wyspecjalizowane, wymagające wysokiego poziomu kompetencji pracowniczych[89].

Działalność profesjonalna naukowa i techniczna obejmuje w zdecydowanej większości usługi kierowane do biznesu (działalność prawnicza, działalność rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe, działalność firm centralnych (head offices) i doradztwo związane z zarządzaniem, badania i analizy techniczne, badania naukowe i prace rozwojowe, reklama, badanie rynku i opinii publicznej). Zarówno te kategorie usług profesjonalnych, naukowych i technicznych, jak i pozostałe kategorie: działalność w zakresie architektury i inżynierii oraz działalność weterynaryjna, są usługami wysokich kompetencji, co sprawia, że należy je zakwalifikować do usług nowoczesnych.

[87] Zintegrowana Platforma Edukacyjna, (zpe.gov.pl), [15.01.2024].
[88] J. Dominiak, Nowoczesne usługi a poziom rozwoju gospodarczego, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego", nr 31 (1)-017, Wydawnictwo Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie Kraków 2018, s. 83.
[89] Tamże, s. 83.

Jednocześnie, Główny Urząd Statystyczny, **działalność profesjonalną naukową i techniczną** zalicza do **tzw. usług pozostałych**, które zawierają w sobie kategorie usług, zaliczanych w teorii zarówno do tradycyjnych, jak i hybrydowych. Jednocześnie, wskaźniki dotyczące wkładu poszczególnych sektorów gospodarki do WDB, są publikowane przez GUS dla kategorii usług pozostałych, co uniemożliwia zobrazowanie wkładu do WDB wyłącznie dla **działalności profesjonalnej naukowej i technicznej** (tabela 5).

Tabela 5. Udział pozostałych usług (sekcje M, N, O, P, Q, R, S, T) w wartości dodanej brutto (WDB) w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	24,5	24,8	25,6	25,4	26,1	26,3
Woj. podlaskie	26,3	26,1	27,2	26,8	27,2	27,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W przypadku **usług nowoczesnych**, ich dynamiczny rozwój wynikający z poziomu nasycenia wiedzą sprawia, że jest to kategoria usług, których wartość stale rośnie. Dzięki temu, rośnie także ich udział w tworzenie PKB. Należałoby więc założyć, że działalność profesjonalną, naukową i techniczną również charakteryzuje wysoka dynamika wzrostu, pod względem udziału w WDB, jak również udziału w kategorii wyróżnianej przez GUS – **pozostałych usług.** O wzrostach wartości tego rodzaju usług świadczy także rosnący poziom zatrudnienia w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (tabela 6).

Tabela 6. Przeciętne zatrudnienie w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2022 (liczba etatów)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Woj. podlaskie	214 028	220 717	227 171	233 921	233 847	237 788	242 858
B. Sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)	4 247	4 418	4 805	4 917	4 814	5 117	5 219
Udział % (B/A*100)	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

O dynamice wzrostu sektora działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, świadczy jednoznacznie natomiast rosnący poziom zatrudnienia w tym obszarze. Przeciętna liczba miejsc pracy w sektorze, w przeliczeniu na pełne etaty, posiada niezmienny od 2016 roku, 2% udział w przeciętnej liczbie miejsc pracy w gospodarce województwa ogółem. Jednakże jeśli wziąć pod uwagę liczby bezwzględne, dynamika wzrostu przeciętnego zatrudnienia, w analizowanych latach była znacząca. Przeciętne

zatrudnienie w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, w latach 2016-2022 wzrosło o 23%.

Biorąc pod uwagę przeprowadzone analizy, zarówno sektor budownictwa, jak i działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej uznano za sektory istotne z punktu widzenia gospodarki województwa. Wzrost zatrudnienia obserwowany w obu sektorach podkreśla istotność kształcenia kadr, na ich potrzeby, dla zachowania dynamicznego wzrostu obu obszarów i ich wkładu w PKB regionu. Biorąc pod uwagę powyższe, za zasadne uznano objęcie obu sektorów analizą, pod kątem określenia potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych, występujących w obu sektorach.

3.2. Cele i zakres analizy

Obszar analiz objął dwie płaszczyzny:

a) Z jednej strony analizę ukierunkowano na identyfikację kwalifikacji zawodowych, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach/branżach istotnych z punktu widzenia rozwoju województwa podlaskiego, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa zawodowego. Ocenie poddano popyt generowany przez dwa sektory gospodarki:
   - budownictwo,
   - działalność profesjonalną, naukową i techniczną.

b) Z drugiej strony analizą objęto system oraz ścieżki nabywania kwalifikacji poza szkolnym systemem kształcenia zawodowego, pożądane przez podlaskich pracodawców.

Głównym celem analizy była identyfikacja potrzeb zawodowo-kwalifikacyjnych podlaskich pracodawców, które nie mogą być zaspokojone w drodze formalnego kształcenia zawodowego. Osiągnięciu głównego celu analizy służyła realizacja niżej wymienionych celów szczegółowych:

- **Cel szczegółowy 1.** Opracowanie wykazu zawodów, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa branżowego w **budownictwie** oraz **działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej.**
- **Cel szczegółowy 2.** Zidentyfikowanie i opracowanie ścieżek nabycia kwalifikacji poza szkolnym systemem kształcenia zawodowego, pożądanych przez podlaskich pracodawców, w zawodach o których mowa w celu szczegółowym 1.

Analiza została przeprowadzona **na poziomie sekcji PKD** grupujących branże istotne dla gospodarki województwa podlaskiego. Zidentyfikowane w ramach danej sekcji PKD, ścieżki kwalifikacyjne, zostały przyporządkowane do konkretnych branż, a każda ścieżka kwalifikacyjna została szczegółowo opisana.

Z punktu widzenia stopnia złożoności i poziomu skomplikowania, należy dokładniej scharakteryzować obszar analizy obejmujący system pozaszkolnego nabywania kwalifikacji, jako formy określonych warunków i wymagań towarzyszących takiej formie edukacji. Ważność tego obszaru wynika z faktu, że jego funkcjonowanie w formie systemu wywiera wpływ na ostateczne decyzje dotyczące kształcenia poza szkołą. Precyzyjne określenie wymagań i uwarunkowań tego obszaru jest kluczowe dla podejmowania decyzji edukacyjnych w sytuacji, w której nabycie danej kwalifikacji jest konieczne dla zaistnienia na rynku pracy określonej branży, a jej zdobycia nie umożliwia system kształcenia formalnego (szkolny).

Adekwatnie do sformułowanych celów badawczych, kierunki eksploracji obszaru badawczego wyznaczyły następujące pytania badawcze:

1) Na jakie 20 najważniejszych kwalifikacji, nabywanych w systemie kształcenia pozaformalnego, istnieje zapotrzebowanie w dwóch branżach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego:
   - w budownictwie,
   - w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej?
2) Jak kształtują się możliwe ścieżki zdobycia kwalifikacji w systemie kształcenia pozaformalnego w 20 kwalifikacjach, zidentyfikowanych jako najbardziej istotne z punktu widzenia potrzeb podlaskiej gospodarki w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej?

Zakres podmiotowy analizy objął dwie, kluczowe grupy interesariuszy:

1) pracodawców lub przedstawicieli organizacji pracodawców działających w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej;
2) operatorów bonów szkoleniowych kolportowanych w ramach RPOWP 2014-2020 w trzech subregionach: białostockim, łomżyńskim, suwalskim.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, istotne stało się objęcie badaniem przedsiębiorców lub przedstawicieli pracodawców działających w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. Wynika to ze znaczenia wskazanych sektorów w procesie kreowania popytu na pracę. Wprawdzie kreowanie popytu na pracę jest złożonym procesem, w którym współdziałają różne czynniki, będące pochodną decyzji nie tylko przedsiębiorstw, ale również instytucji państwowych, strony podażowej – pracowników i potencjalnych pracowników, czy zjawisk społeczno-gospodarczych wpływających na rynek pracy, to rola przedsiębiorstw jest istotna ze względu na bezpośrednią decyzyjność w obszarze tworzenia miejsc pracy w sektorze niepublicznym.

Przedsiębiorstwa tworzą popyt na pracę poprzez rozwijanie swoich marek. Decydują o liczbie potrzebnych miejsc pracy oraz warunkach zatrudnienia. Mają bezpośredni wpływ na tworzenie nowych stanowisk pracy poprzez rozwój działalności lub inwestowanie w nowe projekty. Stawiają potencjalnym pracownikom wymagania,

określając konkretne umiejętności zawodowe czy poziom wykształcenia potrzebny do wykonania danego zadania lub pełnienia danej funkcji, a tym samym posiadają wiedzę na temat potrzebnych w ich przedsiębiorstwach kwalifikacjach, umożliwiających realizację jego celów biznesowych.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, istotne stało się również dotarcie do podmiotów, które w perspektywie finansowej 2014-2020 pełniły funkcję operatorów bonów na szkolenie, w projekcie zintegrowanym pn. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki" w ramach działania 3.2.1 i 3.2.2. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020. Wspomniany projekt ukierunkowany był na finansowanie pozaszkolnych form kształcenia w obszarach istotnych z punktu widzenia regionalnej gospodarki, w tym nabywanie kwalifikacji cząstkowych (zgodnie z nomenklaturą Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji). Ze względu na szeroki zakres projektu i duże liczby przeszkolonych osób, operatorzy bonów szkoleniowych będą posiadali wiedzę na temat popytu na dofinansowanie określonych kwalifikacji i ich powiązania z konkretnymi branżami województwa podlaskiego.

Druga odsłona projektu realizowana była w okresie: 01.07.2020 do 31.10.2023. Bony były kolportowane w układzie subregionalnym, a operatorami bonów w poszczególnych subregionach, których przedstawiciele zostaną objęci zakresem podmiotowym analizy, były następujące podmioty:

1) Łomżyńskie Forum Samorządowe, ul. Szosa Zambrowska 1/27, 18-400 Łomża, tel. 86 216 27 99, 724 551 859, lfs@bonynaszkolenie2.pl (subregion łomżyński),
2) Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych, ul. Lipowa 18/18, 15-427 Białystok, tel. (085) 675 00 17, 601 241 828, e-mail: bony@fir.org.pl (subregion białostocki),
3) Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES" S.A. w Suwałkach, ul. Noniewicza 42A, 16-400 Suwałki, biuro@ares.suwalki.pl (subregion suwalski).

Badaniem objęto obszar terytorialny województwa podlaskiego. Proces identyfikacji kwalifikacji pożądanych w regionalnej gospodarce, a kształconych w systemie pozaszkolnym (pozaformalnym) uwzględniał podział województwa na podregiony: białostocki, łomżyński, suwalski, tak aby w próbach badawczych uwzględnieni zostali reprezentanci wszystkich trzech podregionów, odzwierciedlając tym samym w analizie specyfikę każdego z nich.

W analizie założono zastosowanie zestawu metod i technik badawczych o charakterze jakościowym. Na etapie konceptualizacji założeń analitycznych do zastosowania wybrano metody: desk research, indywidualne wywiady pogłębione oraz wywiady grupowe.

3.3. Metodyka analizy

W analizie wykorzystano metody jakościowe. Pierwszą i podstawową była metoda desk research, czyli systematyczne gromadzenie i analiza informacji pochodzących z istniejących źródeł, takich jak: książki, artykuły naukowe, raporty, strony internetowe i inne. Jest to skuteczna metoda pozyskiwania wstępnej wiedzy na temat badanego tematu, a także identyfikowania istniejących trendów i wniosków z poprzednich badań. Metoda desk research jest często wykorzystywana na etapie planowania badań, jako punkt wyjścia do dalszych analiz i dyskusji. Jej zaletą jest niska czasochłonność, łatwość dostępu do informacji, możliwość przeglądu szerokiego spektrum tematów. Wadą metody jest ograniczony dostęp do szczegółowych informacji, brak możliwości weryfikacji wiarygodności wszystkich źródeł, brak kontekstu ze strony badanych[90].

W przedmiotowej analizie, w pierwszej fazie jej wdrażania, metodę desk research wykorzystano do:

a) Analizy systemu nabywania kwalifikacji w prawie polskim w celu identyfikacji ścieżek nabywania kwalifikacji:
   - w drodze kształcenia formalnego (system szkolnictwa branżowego, ogólna charakterystyka),
   - w drodze kształcenia pozaformalnego (system nabywania kwalifikacji i kompetencji w drodze pozaformalnej).
b) Analizy dokumentów, raportów, przestrzeni internetowej, w celu zidentyfikowania i stworzenia wykazów przykładowych zawodów, w ramach których nabywane są kwalifikacje i kompetencje w systemie pozaszkolnym. Wyniki tego research'u posłużyły w następnym kroku do opracowania narzędzi do pozostałych badań jakościowych założonych w analizie.

W kolejnym etapie prac analitycznych, na potrzeby identyfikacji zapotrzebowania generowanego w województwie podlaskim na kwalifikacje i kompetencje nabywane w systemie pozaszkolnym, wykorzystano **indywidualne wywiady pogłębione** (IDI). Wywiady indywidualne, czyli pogłębione rozmowy z pojedynczymi osobami, prowadzone przez badacza, to jedna z najbardziej popularnych metod zbierania danych w badaniach jakościowych. Polegają na przeprowadzaniu rozmów z respondentami, podczas których badacz zadaje pytania dotyczące badanego tematu. Ta metoda pozwala na uzyskanie głębszego zrozumienia perspektywy respondentów, a także na eksplorację ich poglądów, doświadczeń i uczuć. Wywiady indywidualne są szczególnie przydatne w badaniach, gdzie istnieje potrzeba zrozumienia osobistych doświadczeń i motywacji respondentów. Zaletą tej metody

[90] Szerzej o metodzie można przeczytać w: M. Saunders, P. Lewis, A. Thornhill, Research Methods for Business Students, Pearson Education Limited, Harlow 2019; D. Remenyi, B. Williams, A. Money, E. Swartz, Doing Research in Business and Management: An Introduction to Process and Method, SAGE Publications Ltd., Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC 1998.

jest możliwość uzyskania szczegółowych informacji i zrozumienia indywidualnych perspektyw, możliwość zadawania dodatkowych pytań, budowanie relacji z respondentem. Wadą jest czasochłonność, wysoki koszt oraz możliwość wpływu badacza na odpowiedzi badanych[91].

Popularną odmianą wywiadów pogłębionych są tzw. **diady** (wywiad prowadzony przez moderatora z dwoma osobami jednocześnie) oraz **triady** (wywiad prowadzony przez moderatora z trzema osobami jednocześnie). Diady, triady są liczone jako jeden wywiad indywidualny, a pozwalają na wzajemne uzupełnianie się wiedzą respondentów w trakcie rozmowy, zwłaszcza w sytuacji, gdy dysponują oni wiedzą fragmentaryczną w obszarze danego zagadnienia. Na etapie konceptualizacji, zastosowanie metody IDI (ewentualnie diad i triad) założono w stosunku do przedstawicieli tzw. operatorów bonów szkoleniowych realizujących projekty dofinansowania szkoleń w perspektywie finansowej 2014-2020, w ramach projektu pt. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki", realizowanego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa III. Kompetencje i kwalifikacje, Działanie 3.2 Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu, Poddziałanie 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki, Poddziałanie 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych (tzw. bony na szkolenia).

Decyzja o objęciu badaniem operatorów bonów szkoleniowych została podjęta z dwóch powodów. Pierwszym z nich był warunek uwzględnienia w analizie specyfiki podregionów województwa podlaskiego. Drugim, spodziewany zakres wiedzy operatorów na temat potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych realizowanych podczas wdrażania bonów na szkolenie. Projekt realizowany był przez trzech operatorów, z których każdy odpowiadał za jego wdrażanie w jednym z podregionów: białostockim, łomżyńskim, suwalskim. Zadaniem każdego operatora było kolportowanie środków finansowych na szkolenia zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy w podregionie, na szkolenia nadające kwalifikacje i prowadzące do zdobycia kompetencji, których kształcenie odbywa się w systemie pozaszkolnym. Tym samym zakładano, że operatorzy posiadają wiedzę na temat konkretnych zawodów będących przedmiotem analizy i orientacyjną wiedzę na temat rozmiarów zapotrzebowania na takie zawody.

Do wywiadu zrekrutowano trzech przedstawicieli operatorów bonów szkoleniowych, jednak w dwóch przypadkach, byli to Partnerzy Projektu. W przypadku subregionu białostockiego Lider Projektu odmówił udziału w wywiadzie, udostępnił natomiast

[91] Szerzej o metodzie piszą: S. Kvale, S. Brinkmann, Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing, SAGE Publications, Inc., 2009; A. Fontana; J. H. Frey, The Interview: From Formal to Postmodern, SAGE Publications, Inc., Los Angeles 2005.

dane Partnera Projektu. W przypadku subregionu łomżyńskiego, Lider Projektu, jakim było Łomżyńskie Forum Samorządowe został rozwiązany, co spowodowało, że Partner Projektu stał się jedynym, możliwym do objęcia badaniem, podmiotem.

Żaden z operatorów nie zgłosił chęci skorzystania z możliwości przeprowadzenia wywiadów w formie diad i triad, stąd realizacja założeń w zakresie liczby uczestników wywiadów ograniczyła się do trzech respondentów. Informację o realizacji założeń w zakresie indywidualnych wywiadów pogłębionych z operatorami bonów szkoleniowych zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7. Realizacja założeń w odniesieniu do indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)

Operator (Lider)	Respondent	Liczba zrealizowanych wywiadów	Liczba uczestników wywiadów	Zrealizowana technika badawcza	Data przeprowadzenia wywiadu
Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych w Białymstoku	Przedstawiciel partnera strategicznego projektu – Starostwa Powiatowego w Białymstoku	1	1	TDI	06.05.2024
Łomżyńskie Forum Samorządowe	Przedstawiciel partnera strategicznego projektu – Łomżyńskiej Rady Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Łomży	1	1	Wywiad bezpośredni (face to face)	05.06.2024
Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES" S.A. w Suwałkach	Przedstawiciel lidera projektu	1	1	TDI	06.06.2024

Źródło: opracowanie własne.

W każdym z przeprowadzonych wywiadów udział wzięli przedstawiciele operatorów, zajmujący stanowiska związane z zarządzaniem projektem bonowym (jeden dyrektor, jeden kierownik, jeden pracownik zajmujący się obsługą bonów).

Kolejną metodą jakościową, założoną do zastosowania na etapie konceptualizacji, były **zogniskowane wywiady grupowe**, tzw. grupy focusowe, ang. focus group interview (FGI). Grupy fokusowe, czyli dyskusje prowadzone z grupą osób (zazwyczaj 8-12) na określony temat, moderowane przez badacza, są podobne do wywiadów grupowych, ale zazwyczaj skupiają się na bardziej wąskim temacie lub określonej grupie respondentów. Mogą być wykorzystywane do badania specyficznych aspektów zachowań, preferencji lub potrzeb klientów, użytkowników lub innych grup

docelowych. Grupy fokusowe pozwalają na pogłębioną dyskusję na temat wybranych zagadnień, co prowadzi do lepszego zrozumienia motywacji i oczekiwań uczestników. Zaletą tej metody jest możliwość uzyskania bogatych danych, generowanie nowych pomysłów i spostrzeżeń, obserwowanie dynamiki grupowej. Do wad zalicza się trudność w rekrutacji odpowiedniej grupy, wpływ moderatora na przebieg dyskusji, brak możliwości dogłębnego poznania indywidualnych opinii[92].

Założono przeprowadzenie dwóch zogniskowanych wywiadów grupowych, po jednym dla każdej z badanych sekcji. Założeniem było poznanie opinii celowo dobranych przedstawicieli pracodawców i organizacji pracodawców, działających w branżach należących do sekcji PKD poddanych analizie, na temat potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych w reprezentowanych przez nie przedsiębiorstwach. Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, decyzja o objęciu badaniem przedsiębiorców lub ich organizacji, realizujących się gospodarczo w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, wynikała z udziału tej strony rynku pracy w kreowaniu popytu na pracę. Wprawdzie kreowanie popytu na pracę jest złożonym procesem, w którym współdziałają różne czynniki, będące pochodną decyzji nie tylko przedsiębiorstw, ale również instytucji państwowych, strony podażowej – pracowników i potencjalnych pracowników, czy zjawisk społeczno-gospodarczych wpływających na rynek pracy, to rola przedsiębiorstw jest istotna ze względu na bezpośrednią decyzyjność w obszarze tworzenia miejsc pracy.

Przedsiębiorstwa tworzą popyt na pracę poprzez rozwijanie swoich marek. Decydują o liczbie potrzebnych miejsc pracy oraz warunkach zatrudnienia. Mają bezpośredni wpływ na tworzenie nowych stanowisk pracy poprzez rozwój działalności lub inwestowanie w nowe projekty. Stawiają potencjalnym pracownikom wymagania, określając konkretne umiejętności zawodowe czy poziom wykształcenia potrzebny do wykonania danego zadania lub pełnienia danej funkcji, a tym samym posiadają wiedzę na temat potrzebnych w ich przedsiębiorstwach kwalifikacjach, umożliwiających realizację jego celów biznesowych.

W trakcie prowadzenia analizy napotkano duży poziom niechęci do udziału w wywiadach. Wspomniana niechęć, powodowana była z jednej strony koniecznością uczestnictwa w spotkaniu w określonym dniu i określonej godzinie, co często kolidowało w przypadku przedsiębiorców z obowiązkami zawodowymi. Z drugiej strony przedsiębiorcy sygnalizowali swoje oczekiwała co do gratyfikacji finansowej za udział w analizie i odmawiali uczestnictwa w FGI z powodu jej braku. Część przedsiębiorców odmawiała udziału w badaniu bez podania przyczyn. W związku z powyższym podjęto dodatkowe kroki w kierunku realizacji założonej próby badawczej. Taką możliwość dawały jedynie indywidualne wywiady pogłębione, które

[92] Szerzej o metodzie można przeczytać w: D. W. Stewart, P. N. Shamdasani, Focus Groups: Theory and Practice, SAGE Publications, Inc., 2015; S. Wilkinson, Focus Group Research, SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks 2012.

przeprowadzono z wykorzystaniem techniki telefonicznej, tzw. TDI, ang. telephone in-depth interview.

Ponadto, do analizy włączono **analizę ofert pracy**. Tę dodatkową metodę desk research, obejmującą analizę ofert pracy, zbieranych przez powiatowe urzędy pracy w ramach realizowanego cyklicznie badania pn. „Barometr zawodów", zastosowano w przypadku **sektora działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej.** Przedmiotowy sektor charakteryzuje się niezwykle dużym zróżnicowaniem pod względem rodzajów zaliczanych do niego działalności. Identyfikowane zróżnicowanie powoduje, że założone liczby podmiotów do objęcia badaniem w ramach FGI okazały się niewystarczające, gdyż przedsiębiorcy zgłaszający chęć udziału w FGI, byli w stanie wypowiadać się na temat potrzeb danego rodzaju działalności (branży) należącej do sektora (np. wyłącznie działalności prawniczej), a nie całego sektora. Z tego powodu konieczne stało się uzupełnienie pierwotnie zakładanego zestawu metod badawczych dodatkowymi, umożliwiającymi potwierdzenie występowania zapotrzebowania na określone kwalifikacje w sektorze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej.

Zestawienie metod badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych na poziomie operacyjnym, przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Zestawienie metod, technik, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych w analizie

L.p.	Metoda badawcza	Technika	Sekcja PKD	Rodzaj działalności	Data i liczba respondentów/ rozmiar próby
1.	FGI	Spotkanie online	Budownictwo	-	23.05.2024 1 podmiot
2.	FGI	Spotkanie online	Budownictwo	-	29.05.2024 1 podmiot
3.	Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Budownictwo	-	23.05 – 10.06.2024 7 podmiotów
4.	FGI	Spotkanie online	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Działalność prawnicza Badania i analizy techniczne Badania naukowe i prace rozwojowe	20.05.2024 5 podmiotów
5.	Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Działalność rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe Działalność w zakresie	11-19.06.2024 4 podmioty

L.p.	Metoda badawcza	Technika	Sekcja PKD	Rodzaj działalności	Data i liczba respondentów/ rozmiar próby
				architektury i inżynierii Działalność weterynaryjna	
6.	Desk research	Analiza ofert pracy	Wszystkie sekcje PKD i zawody KZiS	Wszystkie sekcje PKD i zawody KZiS	Lata 2015-2022 Liczba ofert: 281 704

Źródło: opracowanie własne.

Założonym efektem indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz zogniskowanych wywiadów grupowych było opracowanie **listy zawodów (kwalifikacji/kompetencji), na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego (sekcjach PKD poddanych analizie)**, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa branżowego. W trakcie analiz dopuszczono do opisu również jedną z formalnych ścieżek nabycia kwalifikacji, a mianowicie studia podyplomowe. Decyzja ta wynikała z faktu, iż część identyfikowanego zapotrzebowania na kwalifikacje i kompetencje dotyczyła tej formy ich nabycia.

W ramach jednej analizy, założono utworzenie rankingów zawodów najczęściej poszukiwanych w danej sekcji (po 10 zawodów na sekcję; co daje 20 zawodów na analizę obejmującą dwie sekcje). W trakcie prac badawczych odstąpiono od tworzenia rankingów na rzecz utworzenia dwóch list z 10 pożądanymi kwalifikacjami w ramach danej sekcji. Decyzja ta podyktowana została brakiem możliwości wnioskowania na poziomie pozwalającym na porównywanie rozmiarów występującego zapotrzebowania.

W kolejnej fazie analizy założono przeprowadzenie procesu identyfikacji i opisania ścieżek nabycia kwalifikacji w zawodach, w których obserwowano zapotrzebowanie w województwie podlaskim, w analizowanych sekcjach PKD. Założenia tego etapu procesu analitycznego obejmowały zastosowanie dwóch metod jakościowych.

Główną metodą badawczą, założoną na tym etapie, był desk research przepisów prawa, literatury branżowej i stron internetowych organizacji rządowych, specjalistycznych i innych, zawierających informacje na temat ścieżki zdobycia konkretnej kwalifikacji, która znalazła się w opracowanej wcześniej liście.

Metodę desk research (DR) na tym etapie uzupełniono również telefonicznymi wywiadami pogłębionymi (TDI), pozwalającymi na lepsze zrozumienie, wyjaśnienie w razie wątpliwości, informacji zdobytych na temat ścieżek kwalifikacji, prowadzonymi z przedstawicielami organizacji, instytucji walidujących i certyfikujących kwalifikacje lub posiadającymi wiedzę na temat ścieżek walidacji

i certyfikacji tych kwalifikacji. Prowadzenie wskazanych wywiadów uzależniono od potrzeb wynikających ze stopnia jasności informacji pozyskanych w ramach DR.

TDI realizowane były równolegle z założoną na tym etapie metodą DR. Podejmowane były w sytuacji, gdy wystąpiła konieczność wyjaśnienia wątpliwości, w zakresie informacji na temat ścieżek kwalifikacji, zdobytej podczas desk research. Wywiady prowadzono z przedstawicielami organizacji, instytucji walidujących i certyfikujących kwalifikacje lub posiadającymi wiedzę na temat ścieżek walidacji i certyfikacji tych kwalifikacji.

Przeprowadzony proces analityczny pozwolił na opisanie 20 ścieżek kwalifikacji lub kompetencji poszukiwanych w analizowanych sektorach:

a) budownictwo – 10 ścieżek,
b) działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 10 ścieżek.

Rozdział 4. Zapotrzebowanie na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej

Rynek pracy województwa podlaskiego zgłasza duże zapotrzebowanie na wykwalifikowane kadry. Problem braku odpowiednich pracowników dotyka wielu sektorów gospodarki regionu. Analiza przeprowadzona w obszarach: przetwórstwa przemysłowego oraz transportu i gospodarki magazynowej, wykazała na duże niedostatki wykwalifikowanych robotników. Przedmiotowa analiza wykazała duże zapotrzebowanie na kadry z określonymi kwalifikacjami i kompetencjami również w sektorach: budownictwa oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. Problemy identyfikowane przez podlaskie przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą w analizowanych sektorach dotyczą dwóch wymiarów:

- Problem z dostępem do kadr o określonych kompetencjach – wiedzy, umiejętnościach, niewymagających certyfikacji.
- Problem z dostępem do kadr o określonych kwalifikacjach, uprawnieniach poświadczonych odpowiednim dokumentem (świadectwo, certyfikat) wydanym przez uprawione do tego instytucje.

Potrzeby rynku zidentyfikowane w trakcie analiz zostały wyrażone w dwojaki sposób. Od **strony podażowej** – w zainteresowaniu mieszkańców regionu udziałem w szkoleniach prowadzących do nabycia określonych kwalifikacji (rozumianych szeroko, w ujęciu zgodnym ze stanowiskiem prezentowanym przez Komisję Europejską). Obraz potrzeb rynku od tej strony odzwierciedliły wywiady przeprowadzone z operatorami bonów na szkolenia. Od **strony popytowej** – potrzeby analizowanych sektorów wyartykułowane zostały przez przedsiębiorców uczestniczących w wywiadach grupowych oraz indywidualnych wywiadach pogłębionych.

4.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, w świetle wyników analiz

Sektor **budownictwa** jest sektorem stosunkowo jednorodnym pod względem rodzajów należących do niego działalności. Zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności, w sekcji budownictwo, wyróżniane są następujące rodzaje działalności:

a) roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków,
b) roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej,
c) roboty budowlane specjalistyczne.

Dużym natomiast zróżnicowaniem charakteryzuje się działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, która obejmuje rodzaje aktywności gospodarczej takie jak:

a) działalność prawnicza,
b) działalność rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe,

c) działalność firm centralnych (head offices) i doradztwo związane z zarządzaniem,
d) działalność w zakresie architektury i inżynierii,
e) badania i analizy techniczne,
f) badania naukowe i prace rozwojowe,
g) reklama, badanie rynku i opinii publicznej,
h) działalność weterynaryjna[93].

Oba sektory, ze względu na swoją specyfikę, posiadają zupełnie odmienne potrzeby kwalifikacyjno-zawodowe, jeśli rozpatrywać je w ujęciu tych dwóch sektorów. Jednakże, sektor budownictwa zgłasza również zapotrzebowanie na kwalifikacje poszukiwane zarówno w przetwórstwie przemysłowym, jak i transporcie (np. operatorzy podestów ruchomych przejezdnych, czy wózków jezdniowych, uprawnienia SEP).

4.1.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (badanie operatorów bonów na szkolenie)

Analizy prowadzone od strony podażowej, w zakresie **budownictwa,** obejmujące wywiady z operatorami bonów na szkolenia, wykazały, że mieszkańcy regionu zgłaszali duże zainteresowanie dofinansowaniem szkoleń pozwalających na zdobycie konkretnych kwalifikacji w drodze kształcenia pozaformalnego, nadawanych przez określone organy władz publicznych i samorządów zawodowych. Wymieniano konkretne nazwy kwalifikacji:

1) uprawnienia operatora koparko-ładowarek,
2) uprawnienia operatora pomp do mieszanek betonowych,
3) uprawnienia operatora pilarek mechanicznych do ścinki drzew,
4) uprawnienia operatora ładowarek teleskopowych,
5) uprawnienia operatora koparek jednonaczyniowych kl. I i III,
6) uprawnienia operatora ładowarek jednonaczyniowych kl. III,
7) uprawnienia na podesty ruchome przejezdne,
8) uprawnienia operatora żurawi samojezdnych,
9) uprawnienia SEP do 1 kV,
10) uprawnienia operatora pomp do mieszanek betonowych,
11) uprawnienia operatora walców drogowych,
12) uprawnienia na wiertnice,
13) uprawnienia na spycharki,
14) uprawnienia na maszyny do rozkładania mieszanek betonowych.

[93] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r., w sprawie polskiej klasyfikacji działalności (PKD), Dz. U. z 007, poz. Nr 51, poz. 1885 z późn. zm.

Wskazania poszczególnych respondentów dotyczyły mniejszej lub większej liczby kwalifikacji/kompetencji ze wskazanego wyżej katalogu. Największy zakres kwalifikacji, dających uprawnienia do wykonywania określonych czynności zawodowych, z wymienionego katalogu, zidentyfikowany został przez respondenta z podregionu łomżyńskiego. Znacząco mniejsze liczby rodzajów poszczególnych uprawnień wskazywali respondenci z podregionów: białostockiego i suwalskiego. Istotne jest, że respondenci wskazywali potoczne nazwy kwalifikacji, które pomimo różnego wydźwięku oznaczają to samo, np. operator ładowarki – operator ładowarki jednonaczyniowej.

W odniesieniu do sektora **budownictwa**, respondenci nie identyfikowali zapotrzebowania na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji, ale kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym ukończenie danej formy kształcenia oraz zdobyciem kompetencji wymaganych do wykonywania zadań zawodowych na danym stanowisku pracy.

Podobnie, biorąc pod uwagę stronę podażową, w ramach **działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej** operatorzy bonów na szkolenia, wskazywali na następujące potrzeby w zakresie dofinansowania szkoleń pozwalających na zdobycie konkretnych kwalifikacji w drodze kształcenia pozaformalnego:

1) uprawnienia biegłego rewidenta,
2) uprawnienia specjalisty ds. rachunkowości,
3) uprawnienia specjalisty ds. kadr i wynagrodzeń,
4) uprawnienia pilota drona do lotów kategorii szczególnej NSTS 05 i 06, i analizy termowizyjnej z wykorzystaniem SBSP oraz pokrewne jak: uprawnienia pilota samolotu do 25 kg do lotów kategorii szczególnej NSTS 07, podstawy fotogrametrii i tworzenie ortofotomap, piloci dronów ciężkich inspekcyjnych UAVO VLOS i BVLOS do 25 kg z egzaminami w celu uzyskania europejskiego certyfikatu pilota drona w kat. szczególnej NSTS-06,
5) uprawnienia diagnosty samochodowego,
6) kwalifikacje SCRUM Product Owner z praktyczną symulacją wykorzystania i przygotowaniem do międzynarodowego egzaminu Professional Scrum Product Owner (PSPO I),
7) kwalifikacje PRINCE2® 6th Edition Foundation oraz PRINCE2 Agile® Foundation,
8) kwalifikacje DTMethod® Foundation,
9) kwalifikacje mediatora sądowego i pozasądowego,
10) kwalifikacje post production master – montaż i postprodukcja filmowa,
11) kwalifikacje Autodesk Revit Architecture,
12) członek rad nadzorczych.

Należy przy tym zwrócić uwagę, iż dokonując specyfikacji powyższych kwalifikacji użyto:

- nazwy „uprawnienia" w przypadku kwalifikacji wymagających zdobycia określonych uprawnień, regulowanych prawem (kwalifikacje uregulowane; czy nadawanych przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych),
- nazwy „kwalifikacja" w przypadku pozostałych kwalifikacji, wyczerpujących znamiona definicji „kwalifikacji" w rozumieniu Komisji Europejskiej.

Również w tym przypadku identyfikowano sytuacje, w której **respondenci wskazywali potoczne nazwy kwalifikacji, które pomimo różnego wydźwięku oznaczają to samo, np. audytor finansowy – biegły rewident, księgowość i kadry** – specjalista ds. kadr i wynagrodzeń – specjalista ds. rachunkowości. Na potrzeby stworzenia wskazanych wyżej list posługiwano się nomenklaturą oficjalną.

W przypadku działalności profesjonalnej naukowej i technicznej, zbieżność wskazań nie była już tak wyraźna. Respondenci z trzech podregionów, tylko w jednym przypadku byli zgodni co do występowania zapotrzebowania kwalifikacyjnego. Były to kwalifikacje związane z księgowością. Chociaż różnie nazwane i dotyczące różnego poziomu umiejętności, to ściśle związane z rachunkowością i księgowością. W jednym przypadku, te same kwalifikacje wskazało dwóch respondentów. Dotyczyły one pilotów dronów i bezzałogowych statków powietrznych. W pozostałych przypadkach wskazania były zróżnicowane ze względu na podregion, nie powtarzały się.

4.1.2. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej od strony popytowej (badanie przedsiębiorstw)

W przypadku **budownictwa** zapotrzebowanie na nabywanie kwalifikacji, zgłaszane przez podażową stronę rynku pracy, w części zasadniczej, odnoszącej się do najczęściej wskazywanych potrzeb, pokrywało się z wynikami analizy jakościowej przedstawicieli operatorów bonów na szkolenie. W tym jednak przypadku, wskazywano również na wiele potrzeb kompetencyjnych, których nie można zaliczyć do szerokiego rozumienia pojęcia „kwalifikacji", prezentowanego przez Komisję Europejską oraz na potrzeby w zakresie kształtowania kompetencji miękkich pracowników.

Przedsiębiorcy, podobnie jak przedstawiciele operatorów bonów na szkolenie, wskazywali na duże zapotrzebowanie na kwalifikacje poświadczone przez właściwą instytucję, które identyfikowane były podczas badania sektora przetwórstwa przemysłowego oraz transportu i gospodarki magazynowej. Wskazywano na występowanie zapotrzebowania na kierowców kat. C+E, SEP, operatorów wózków jezdniowych, operatorów podestów ruchomych, czy spawaczy. Wszystkie wymienione kwalifikacje zostały zidentyfikowane i scharakteryzowane w analizie poświęconej przetwórstwu przemysłowemu oraz transportowi i gospodarce magazynowej.

W niniejszym opracowaniu skupiono się na kwalifikacjach charakterystycznych sektorowi budownictwa[94]. Największe zapotrzebowanie na kwalifikacje stricte związane z budownictwem, zgłaszane przez przedsiębiorców, obejmowało następujące wskazania:

1) uprawnienia na ładowarki jednonaczyniowe (wszystkie rodzaje),
2) uprawnienia na koparki jednonaczyniowe (wszystkie rodzaje),
3) uprawnienia na koparki wielonaczyniowe, łańcuchowe (wszystkie rodzaje),
4) uprawnienia na urządzenia wibracyjne do pogrążania i wyrywania (wszystkie rodzaje),
5) uprawnienia operatora węzła betoniarskiego oraz pomp do mieszanek betonowych,
6) uprawnienia budowlane,
7) uprawnienia do pracy pod napięciem – PPN,
8) uprawnienia na spycharki (wszystkie rodzaje),
9) uprawnienia na frezarki do nawierzchni dróg (wszystkie rodzaje),
10) uprawnienia na walec drogowy,
11) uprawnienia na wiertnice (wszystkie rodzaje),
12) uprawnienia na suwnice, wciągniki ogólnego przeznaczenia,
13) uprawnienia na montaż rusztowań.

Respondenci wskazali również na występowanie zapotrzebowania na kursy i szkolenia, które ich zdaniem nie nadają wprawdzie konkretnych uprawnień do wykonywania określonych czynności zawodowych, ale kończą się egzaminem i certyfikatem. Wśród tego rodzaju kompetencji wskazywano:

- wykorzystywanie BIN w budownictwie i technologie cyfrowe,
- wykorzystanie drona[95],
- znajomość programów do obsługi gospodarki magazynowej,
- umiejętność prowadzenia sprzedaży internetowej,
- umiejętność obsługi klienta,
- szkolenia z zakresu księgowości,
- szkolenia z zakresu windykacji,
- szkolenie z zakresu ustawy prawo zamówień publicznych,
- szkolenie z nowoczesnych metod zarządzania,
- szkolenia z obsługi programów CAD,
- szkolenia z obsługi Pakietu Ms Office,
- kursy języka angielskiego, niemieckiego, czy polskiego dla pracowników z zagranicy.

[94] E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), op. cit.

[95] Operowanie dronem nie wymaga uprawnień jedynie w przypadku jednostek powietrznych latających o masie do 250 g i niewyposażonych w kamerę. W pozostałych przypadkach wymagana jest licencja pilota drona.

Respondenci biorący udział w badaniach, wskazywali na brak problemów z dostępem do możliwości zdobywania uprawnień i kwalifikacji. Podkreślali dużą dostępność dobrych i sprawdzonych podmiotów szkoleniowych. Wskazywali również na udogodnienie, jakim jest możliwość szkolenia się w części teoretycznej online.
Nie wskazywano braku możliwości kierowania pracowników do zdobycia konkretnych uprawnień czy kwalifikacji, co może wynikać z faktu, że udział w badaniach wzięły podmioty duże, o ustabilizowanej pozycji na rynku, które stać na finansowanie tego rodzaju szkoleń pracownikom, w przypadku zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje, czy kompetencje. Jedyne, na co zwrócili uwagę badani przedsiębiorcy to brak odpowiedniego doświadczenia młodych pracowników w warunkach rzeczywistych. Badani przedsiębiorcy zwracali jednak uwagę na ogólny brak pracowników i osób chętnych do pracy w budownictwie, wynikający ze specyfiki i ciężkich warunków pracy, co znacznie utrudnia rozwój przedsiębiorstw i ich funkcjonowanie na rynku.

Biorąc pod uwagę stronę podażową, w **obszarze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej,** duże zróżnicowanie wewnątrz sektora spowodowało, że wskazywano katalog zróżnicowanych potrzeb kwalifikacyjnych. Katalog wskazywanych potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych objął kwalifikacje i kompetencje wyspecyfikowane w tabeli 9.

Tabela 9. Zestawienie kwalifikacji/kompetencji wskazywanych przez przedsiębiorców, którzy wzięli udział w badaniu

L.p.	Rodzaj działalności	Kwalifikacje/kompetencje
1.	Działalność prawnicza	Nie zidentyfikowano
2.	Badania i analizy techniczne	a) Laborant budowlany b) Uprawnienia do konserwacji urządzeń transportu bliskiego c) Diagnosta samochodowy d) Mechanik samochodowy e) Elektromechanik samochodowy f) Audyt energetyczny
3.	Badania naukowe i prace rozwojowe	Nie zidentyfikowano
4.	Działalność rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe	a) Biegły rewident b) Księgowy
5.	Działalność w zakresie architektury i inżynierii	a) Uprawnienia do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie, pozwalające na podejmowanie samodzielnych decyzji na budowie i samodzielne projektowanie budynków b) Kompetencje do obsługi systemów GPS w maszynach budowlanych, np. marki TRIMBLE c) Znajomość prawa zamówień publicznych d) Znajomość przepisów prawa budowlanego

L.p.	Rodzaj działalności	Kwalifikacje/kompetencje
		e) Kompetencje językowe – znajomość języka angielskiego f) AutoCad g) Autdesk Revit h) Programy Instal System (Instal Soft) oraz KanCo (Audytor)
6.	Działalność weterynaryjna	a) Analityka weterynaryjna b) Psychologia właściciela zwierząt c) Behawiorystyka zwierząt d) Fizjoterapia zwierząt
7.	Reklama, badanie rynku i opinii publicznej	Nie zidentyfikowano

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie wskazania respondentów (z wyjątkiem analityki weterynaryjnej) dotyczyły zapotrzebowania na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji w rozumieniu prawa polskiego, ale kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym ukończenie danej formy kształcenia oraz zdobyciem kompetencji wymaganych do wykonywania zadań zawodowych na danym stanowisku pracy lub certyfikatem, świadectwem zdobycia kompetencji uznanych w branży, które należy zaliczyć do kwalifikacji zgodnie z podejściem prezentowanym przez Komisję Europejską.

Także i w tym przypadku respondenci wskazali na występowanie zapotrzebowania na kursy i szkolenia, które ich zdaniem nie nadają wprawdzie konkretnych uprawnień do wykonywania określonych czynności zawodowych, ale kończą się certyfikatem uznanym w branży lub nie kończą się uzyskaniem żadnego poświadczenia posiadania określonych kwalifikacji, czy kompetencji, ale są uznawane za niezwykle potrzebne dla efektywnej realizacji zadań zawodowych. Wskazania co do identyfikowanych potrzeb były zróżnicowane w zależności od branży ale identyfikowano też obszary wspólnego zapotrzebowania, które dotyczyły posiadania kompetencji miękkich.

Respondenci podkreślali konieczność podnoszenia, czy aktualizowania wiedzy w obszarach specyficznych danej branży. W zakresie działalności architektonicznej i inżynieryjnej wskazywano na konieczność stałego aktualizowania wiedzy w obszarze **przepisów prawa zamówień publicznych**. Wiele przedsiębiorstw funkcjonuje w obszarze zamówień publicznych. Zarówno w zakresie projektowania, jak i realizacji inwestycji publicznych (np. drogi, mosty, obiekty użyteczności publicznej). Żeby sprawnie operować i działać w przetargach, przedsiębiorstwa wymagają stałego dostarczania pracownikom aktualnej wiedzy w zakresie prawa zamówień publicznych. Podkreślano, że udział w postępowaniach przetargowych nie jest prosty. Wymaga posiadania orientacji w zakresie przygotowywania ofert i ich składania, znajomości ram czasowych do poszczególnych czynności, znajomości w zakresie przygotowywania odpowiedniej dokumentacji i wymaganych załączników. Najmniejsze niekompetencje w tym zakresie mogą prowadzić do przegranej

w postępowaniu, a w następstwie, często do konsekwencji finansowych wynikających z utraty zamówienia, czy kosztów poniesionych na przygotowanie oferty.

W przypadku działalności architektonicznej zwracano również uwagę na konieczność stałego podnoszenia kompetencji w zakresie **znajomości przepisów prawa budowlanego.** Prawo budowlane jest jednym z najczęściej nowelizowanych przepisów. Wprowadzane zmiany wymagają bieżącego aktualizowania wiedzy w zakresie zmieniających się warunków i wymagań technicznych – zwłaszcza w zakresie norm technicznych.

Respondenci działający w branży architektonicznej i inżynieryjnej, wskazywali również na istotne problemy związane z przyszłością rynku pracy w sektorze budowlanym. Podkreślano konieczność stałego kształcenia **inżynierów budownictwa**, gdyż tylko absolwenci tych studiów kierunkowych mają możliwość nabywania kwalifikacji w obszarze uprawnień budowlanych (uprawnień do pełnienia samodzielnych funkcji w budownictwie). Prawo nie dopuszcza możliwości podejścia do egzaminu osób bez wykształcenia kierunkowego. Dlatego konieczny jest stały dopływ na rynek absolwentów kierunków studiów związanych z budownictwem. Tymczasem obserwowane zmiany demograficzne prowadzą do zmniejszania się liczby studentów, grożąc problemami z dostępem do kadr na rynku budowlanym, z powodu braku wykształconych kadr inżynieryjnych.

W branży analiz technicznych oraz architektonicznej i inżynierskiej, wyraźnie wskazywano na konieczność posiadania przez kadrę pracowniczą odpowiednich kompetencji językowych, gdyż dokumentacja techniczna, zasadniczo dostępna jest w języku angielskim. Pracownicy pracujący na takiej dokumentacji wymagają więc stałych szkoleń podnoszących kompetencje językowe, zwłaszcza w zakresie **języka angielskiego**.

Specyficznym rodzajem działalności architektonicznej i inżynieryjnej jest architektura wnętrz, w odniesieniu do której wskazywano na absolutną konieczność posiadania kompetencji do obsługi programów do projektowania, które zastąpiły rysunki techniczne. Zwracano jednak uwagę, że niezwykle istotną kompetencją w pracy architekta wnętrz są również umiejętności artystyczne. Rysunki techniczne wiążą się z umiejętnością rysowania ale obecnie, od konieczności ich wykonywania, odciążyły człowieka programy komputerowe. Jednak efekt wykorzystania programów, w dużej mierze zależy od umiejętności wyobrażenia przestrzeni i poczucia estetyki. Poczucie estetyki pozwala na umiejętne dobieranie kolorystyki, materiałów, tkanin. Architekt wnętrz powinien również umiejętnie czytać przestrzeń i potrafić dobrze pobrać wymiary. Same umiejętności techniczne, odnoszące się nie tylko do projektowania w odpowiednim programie, ale również do takich kwestii, jak znajomość elektryki czy hydrauliki, w tym dziale aktywności branżowej nie wystarczą. Ten rodzaj działalności, wymaga również kompetencji **dobrej komunikacji** z klientem. Projektowanie, jeśli ma odpowiadać na potrzeby klienta, powinno opierać się umiejętności rozmowy,

nawiązania dobrego kontaktu. Projektant musi być miły i umieć słuchać. W tej pracy bardzo przydatne są również kompetencje **psychologiczne,** które pozwalają na takie projektowanie przestrzeni, która sprawi, że klient będzie w niej dobrze się czuł.

Również w przypadku badań i analiz technicznych, mocno podkreślano konieczność wyposażania pracowników w kompetencje miękkie w zakresie **efektywnej komunikacji**. Diagności samochodowi, mechanicy posiadają stały kontakt z klientem. Podczas zdobywania kompetencji technicznych, nie są oni wyposażani w umiejętności dobrej komunikacji z klientem, która następnie często nie spełnia współczesnych standardów. Takie osoby pełnią często funkcję doradcy klienta, powoduje to, że powinny być również wyposażone w **kompetencje sprzedażowe**, czy umiejętności **radzenia sobie z trudnym klientem**.

Przedsiębiorcy prowadzący działalność w branży projektowej wskazywali również na istotność w budownictwie takich sfer projektowania, jak projektowanie różnego rodzaju instalacji, zwłaszcza instalacji centralnego ogrzewania, czy wodno-kanalizacyjnych. Wykonywanie prac projektowych we wskazanych obszarach wymaga umiejętności obsługi określonego oprogramowania i następnie podejmowania stałych szkoleń w zakresie zmian w tym oprogramowaniu. Popularnym dostawcą oprogramowania do projektowania instalacji grzewczych i wodociągowych jest oprogramowanie **Instal Soft** oraz oprogramowanie **Audytora**. Obaj dostawcy oprogramowania prowadzą szkolenia autorskie. Szkolenia prowadzone przez Instal Soft są odpłatne, natomiast Audytor proponuje szereg szkoleń nieodpłatnych pod warunkiem wykorzystywania w pracy materiałów produkowanych przez partnerów biznesowych: producentów i dystrybutorów oferujących armaturę, grzejniki, rury oraz inne produkty do budowy i eksploatacji instalacji sanitarnych. Przeprowadzone analizy wskazały, że wymienione szkolenia nie posiadają ustrukturyzowanych ścieżek poświadczających nabycie kwalifikacji/kompetencji w zakresie posługiwania się programami, stąd nie włączono ich do opisu kwalifikacji, jednakże wskazania należy uznać za ważna potrzebę artykułowaną w branży.

Kolejnym rodzajem potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych wskazywanym przez respondentów były **kompetencje do obsługi systemów GPS.** Wskazywano przede wszystkim na potrzebę znajomości tego rodzaju systemów wśród inżynierów zajmujących się pracami architektonicznymi, jak i wśród pracowników realizujących prace projektowe (najczęściej w budownictwie). Dostępne systemy pozwalają na zwiększenie dokładności pomiarów, czy dokładności robót wykonywanych maszynami wyposażonymi w ten system oraz zmniejszenie kosztów pracy w związku z zastąpieniem człowieka w pomiarach wykonywanych ręcznie. Badani przedsiębiorcy wskazali na duże potrzeby w zakresie szkoleń z wykorzystania takich systemów. Obsługa tego, jak i podobnych systemów wymaga szkoleń specjalistycznych.

Wywiad indywidualny z podmiotem prowadzącym takie szkolenia (w formie TDI) wykazał, że szkolenia z obsługi oprogramowania do systemów GPS są prowadzone w pewnym zakresie bezpłatnie dla podmiotów, które dokonały zakupu systemu u jego producenta – wydawcy (autora i właściciela oprogramowania). W innych przypadkach, takie szkolenia są odpłatne i pozwalają na znaczące poszerzenie kompetencji uczestników w zakresie pomiarów terenowych GPS[96] (GNSS[97]). Szkolenia obejmują poziomy od podstawowego do zaawansowanego. Uczestnicy zapoznają się ze wszystkimi dostępnymi metodami pomiarów, a zwłaszcza z pomiarami najczęściej wykorzystywanymi (pomiarami różnicowymi RTK/RTN), zgodnymi z metodyką pracy stosowanej w Polsce.

Analiza wykazała, że szkolenia takie, nie posiadają jednak systemu egzaminowania i nie są certyfikowane. Pomimo tego, że są niezbędne do wykonywania precyzyjnych pomiarów zarówno w inżynierii – projektowaniu (np. architektonicznym), jak i w pracach wykonawczych, ze względu na brak wypracowanej ścieżki walidacji i certyfikacji, nie mogły zostać włączone do opisu przedmiotowych ścieżek.

Natomiast w zakresie działalności weterynaryjnej wskazywano na zapotrzebowanie w zakresie kwalifikacji pozwalających na wykonywanie czynności zawodowych z obszarów, takich jak: **analityka weterynaryjna, behawiorystyka zwierząt, fizjoterapia zwierząt.** Przedstawiciele branży wskazywali na istnienie potrzeb szkoleniowych w zakresie wskazanych obszarów. Przeprowadzone analizy wykazały istnienie certyfikowanych kursów w zakresie fizjoterapii zwierzęcej i behawiorystyki zwierzęcej, jednakże istnienia popytu na wskazane kwalifikacje nie potwierdziła analiza ofert. Natomiast w odniesieniu do analityki weterynaryjnej zidentyfikowano

[96] **Global Positioning System** (**GPS)** – system nawigacji satelitarnej opracowany przez Departament Obrony Stanów Zjednoczonych, obejmujący swoim zasięgiem kulę ziemską. GPS jako system składa się z trzech segmentów: kosmicznego – obsługiwanego przez 31 satelitów umieszczonych na średniej orbicie okołoziemskiej; naziemnego – składającego się ze stacji kontrolno – monitoringowych usytuowanych na ziemi oraz segmentu użytkownika – odbiorników sygnału. Zadaniem systemu jest dostarczenie użytkownikowi informacji o jego położeniu oraz ułatwienie nawigacji po terenie, https://www.gps.gov/, [26.06.2024].

[97] **Global Navigation Satellite System (GNSS)** – oznacza Globalny System Nawigacji Satelitarnej jest standardowym terminem ogólnym, określającym systemy nawigacji satelitarnej, które zapewniają autonomiczne pozycjonowanie geoprzestrzenne o zasięgu globalnym. Zaletą dostępu do wielu satelitów jest dokładność, redundancja i dostępność przez cały czas. Chociaż systemy satelitarne nieczęsto ulegają awariom, w przypadku awarii odbiorniki GNSS mogą odbierać sygnały z innych systemów. Dostęp do wielu satelitów jest również korzystny, jeśli pole widzenia jest ograniczone. Powszechnymi systemami GNSS są GPS, GLONASS, Galileo, Beidou i inne systemy regionalne. Odbiornik GNSS może wykorzystywać sygnały z dowolnego satelity pozycjonującego, nie tylko z systemu GPS. Oznacza to, że nawet jeśli wszystkie sygnały GPS zostaną zablokowane, może on odebrać sygnały z dowolnego innego systemu satelitarnego na całym świecie. Ta elastyczność sprawia, że odbiorniki GNSS są znacznie dokładniejsze i bardziej niezawodne niż sama technologia GPS, https://globalgpssystems.com/gnss/the-difference-between-gnss-and-gps-explained/, [26.06. 2024].

jedynie dostępność możliwości kształcenia formalnego. Odstąpiono więc od opisu ścieżek nabycia kwalifikacji w przedmiotowym zakresie.

Jednocześnie, przedmiotowe analizy stały się okazją do artykułowania przez przedsiębiorców problemów, z jakimi stykają się w swojej codziennej rzeczywistości.

Przedsiębiorcy realizujący aktywność w obszarze działalności rachunkowo-księgowej i doradztwa podatkowego, zwracali uwagę na niską jakość świadczenia usług księgowo-rachunkowych. Uwolnienie zawodu księgowego, w 2014 roku, który wcześniej był zawodem regulowanym, spowodowało, że dostęp do zawodu uzyskały osoby, niekoniecznie posiadające odpowiednie wykształcenie i wystarczającą praktykę. Wysyp biur rachunkowych prowadzący do znaczącego zwiększenia konkurencji i konkurowanie ceną, pociągnęły za sobą skutki w postaci obniżenia jakości świadczonych usług. Obecnie, regulacji podlega jedynie usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych, jednakże i w tym przypadku wymagania są minimalne. Usługi prowadzenia ksiąg rachunkowych może realizować każdy kto:

- posiada pełną zdolność do czynności prawnych,
- nie był skazany prawomocnym wyrokiem sądu za określony katalog przestępstw, tj. za przestępstwo przeciwko wiarygodności dokumentów, mieniu, obrotowi gospodarczemu, obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, za przestępstwo skarbowe oraz za przestępstwa określone w rozdziale 9 ustawy o rachunkowości,
- posiada aktualną umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w związku z prowadzoną działalnością[98].

Duża konkurencja i obniżanie cen usług spowodowały również obniżanie płac księgowych, co z kolei wywołuje dużą rotację pracowników w branży. Badani zwracali uwagę, na niewystarczające standardy kształcenia księgowych. Dostępne szkolenia są przeładowane teorią, zbyt mało uwagi poświęca się zaś praktyce. Szkolenia ukierunkowane są na tłoczenie standardów i pracę na koncepcjach. Absolwentom szkoleń brakuje wiedzy praktycznej, realnych umiejętności księgowania.

Wskazywano również na absolutną konieczność **promocji zapotrzebowania na uprawnienia (kwalifikacje) w branżach: badań i analiz technicznych oraz architektonicznej i inżynieryjnej**. Podkreślano zasadność wykorzystania w tym zakresie projektów inwestycyjnych z „własnego podwórka". Jako przykład wskazano budowę drogi ekspresowej S-61 (odcinek Ostrów Mazowiecka – Budzisko, prowadzący m.in. przez Łomżę). Wskazano na możliwość wykorzystania tej inwestycji, jako świetnej reklamy informującej młodego człowieka o środowisku pracy w budownictwie drogowym, **reklamy kierunków budowlanych**. Taka reklama mogłaby opierać się na zapoznaniu młodzieży z charakterem i środowiskiem tego rodzaju pracy na żywo, poprzez np. wizyty studyjne w miejscu budowy.

[98] Art. 76a. ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 120, 295, 1598, z 2024 r. poz. 619.

Podkreślano, że jest to niebywała okazja, która wkrótce się skończy. Zwracano uwagę, że plac budowy jest świetnym materiałem reklamowych, gdyż zadanie budowy odcinka S61 przechodzącego przez nasze województwo to ambitne zadanie, duża inwestycja, która robi wrażenie. Plac budowy jest również miejscem wykonywania innych **robót infrastrukturalnych**, przede wszystkim **mostowych**. Reklama mogłaby więc objąć również zawody związane z pracami wykonywanymi w dziedzinie inżynierii mostów. Fachowców w tej dziedzinie, w województwie podlaskim jest również bardzo mało, a rynek zgłasza popyt na tę kategorię wykwalifikowanych pracowników.

Specyficzną sytuację zidentyfikowano w obszarze **działalności prawniczej**. Co do zasady, podejmowanie aktywności gospodarczej w tego rodzaju działalności nie wymaga żadnych specyficznych kwalifikacji. Przepisy prawa umożliwiają praktycznie każdemu świadczenie porad prawnych, także osobom bez aplikacji. Magister prawa może nazywać się doradcą prawnym. Również nazwa: „kancelaria" nie jest zarezerwowana do sytuacji, w której prawnik ukończył jakikolwiek rodzaj aplikacji. Reasumując, nawet osoba, która nie skończyła prawa, może prowadzić działalność gospodarczą pod firmą „kancelaria prawna". Wymogi kwalifikacyjne pojawiają się w sytuacji, w której pojawia się konieczność reprezentacji osoby fizycznej lub prawnej przed urzędami, i w sprawach sądowych. Taki rodzaj aktywności wymaga ukończenia określonego rodzaju aplikacji. Aplikanci, np. radcowscy, już po pierwszych 6 miesiącach aplikacji mogą zastępować radcę prawnego przed urzędami oraz w niektórych sprawach sądowych (np. wykonanie fotokopii akt sprawy w sądzie, czego nie może zrobić osoba, która nie jest ma ukończonego pewnego etapu aplikacji).

Biorąc pod uwagę sytuację, w której kancelaria prawna (np. radcowska czy adwokacka) posiada prawo do reprezentowania osób, czy podmiotów gospodarczych, potrzebuje ona pracowników – prawników posiadających wiedzę prawniczą, zdobywaną w drodze studiów prawniczych. Nie są tutaj wymagane żadne formy dodatkowego szkolenia, umożliwiającego zdobywanie jakichkolwiek uprawnień czy kwalifikacji. Nawet jeśli taki podmiot zajmuje się reprezentacją prawną w dziedzinach specyficznych, jak np. kryptowaluty, czy oszustwa finansowe, to potrzebuje dodatkowej wiedzy technicznej, która również nie jest związana ze zdobywaniem jakichkolwiek uprawnień.

Prawnicy posiadający ukończone określone rodzaje aplikacji potrzebują aktualizacji wiedzy, co wynika ze stałych zmian w przepisach prawa. W takich sytuacjach powszechną praktyką jest „samokształcenie" wewnątrz kancelarii, gdyż często kancelaria w określony sposób prowadzi sprawy, czy posiada własny „know-how". Każda kancelaria szkoli pracowników we własnym zakresie. Jeśli już korzysta ze szkoleń prowadzonych przez podmioty zewnętrzne, to przed podjęciem decyzji o uczestnictwie w takim szkoleniu, dokładnie śledzi tematykę i ocenia wiedzę i doświadczenie osoby prowadzącej. Jeśli już korzysta się ze szkoleń zewnętrznych,

to najczęściej prowadzonych przez sędziów Sądu Najwyższego, czy innych sądów. Jednakże nawet w tych przypadkach, do szkoleń podchodzi się z uwagą, gdyż praktyka bywa różna i podejście sądu w jednej części Polski niekoniecznie pokrywa się z podejściem sądów w innych częściach kraju. Na bazie tych samych przepisów, podejścia mogą różnić się.

4.1.3. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w budownictwie oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej – listy kwalifikacji

Prowadzone analizy wykazały, że w przypadku **budownictwa**, w zdecydowanej większości, bez względu na to czy badana była strona podażowa rynku (potencjalni kandydaci do pracy), czy popytowa (przedsiębiorcy-pracodawcy), potrzeby kwalifikacyjno-kompetencyjne były zbieżne. Obserwowano drobne różnice wynikające z potrzeb lokalnych lub branżowych. Poza nielicznymi wyjątkami (jak zapotrzebowanie na księgowych, biegłych rewidentów, czy znajomość oprogramowania AutoCadi Autodesk Revit), sytuacji takiej nie zaobserwowano natomiast w przypadku **działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej**.

W obu sektorach, prowadzone analizy nie pozwoliły na pozyskanie jednoznacznych ocen w zakresie ważności poszczególnych kwalifikacji. Zwłaszcza w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, bezpodstawne okazało się rankingowanie zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje. Zróżnicowanie obserwowane wewnątrz sektora pokazało, że poszczególne branże generują zupełnie odmienne potrzeby kwalifikacyjne. W efekcie, poszczególne kwalifikacje nie zdobywały przewagi pozwalającej na rankingowanie.

Biorąc powyższe pod uwagę, odstąpiono od próby stworzenia rankingów. Metoda oceny ekspertów zaangażowanych w analizę, uwzględniająca wyniki zastosowania poszczególnych metod badawczych, wsparta analizą ofert pracy pojawiających się na rynku pracy województwa podlaskiego w latach 2015-2022, pozwoliła na stworzenie listy kwalifikacji i kompetencji pożądanych w analizowanych sektorach, dla których pozycje od 1 do 10 nie oznaczają miejsca w rankingu.

Biorąc pod uwagę trudności w ocenie zapotrzebowania w sposób pozwalający na utworzenie rankingów, metodą oceny eksperckiej, stworzono listę kwalifikacji i kompetencji pożądanych w sektorze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, dla których pozycje od 1 do 10 nie oznaczają miejsca w rankingu. Odnosząc się do kwalifikacji wskazywanych podczas badania strony podażowej (operatorzy bonów na szkolenie) oraz popytowej (przedsiębiorcy), o zakwalifikowaniu bądź niezakwalifikowaniu poszczególnych kwalifikacji do opisu decydowały następujące kwestie:

a) **Kwalifikacje laboranta budowlanego** – w trakcie FGI z przedstawicielem podmiotu zajmującego się analizami technicznymi, pozyskano informację, iż taka osoba nie potrzebuje żadnych uprawnień. Badania i analizy techniczne

wykonuje zgodnie z odpowiednią normą techniczną. Każda norma precyzyjnie określa tok postępowania w trakcie wykonywania badania laboratoryjnego. Istnieją szkolenia i kursy powiązane z zawodem, a dotyczą w szczególności szkoleń z wykonywania mieszanek na potrzeby wykonywania prac budowlanych i są prowadzone np. przez Centrum Szkoleń Perspektywa Ekspertów. Takie szkolenia nie kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym przejście procesu walidacji. Biorąc pod uwagę, że w przedmiotowych szkoleniach nie zidentyfikowano istnienia ścieżek walidacji i certyfikacji kompetencji nabywanych w drodze szkoleń zawodowych, nie włączono ich do opisu przedmiotowych ścieżek.

b) **Kwalifikacje do konserwacji urządzeń transportu bliskiego** – respondenci wskazywali na istnienie dużego zapotrzebowania na uprawnienia do konserwacji urządzeń transportu bliskiego. Urządzenia te, znajdują się pod nadzorem Urzędu Dozoru Technicznego. Należą do nich takie rodzaje urządzeń, jak: suwnice, wciągniki, wciągarki, żurawie, podesty, wózki widłowe, wszelkiego rodzaju ładowarki. Analiza poświęcona potrzebom kwalifikacyjnym w zakresie przetwórstwa przemysłowego oraz transportu, wykazała istnienie dużego zapotrzebowania na uprawnienia w zakresie obsługi tego rodzaju urządzeń. Potrzeby kwalifikacyjne w obszarze obsługi urządzeń transportu bliskiego zidentyfikowano również w budownictwie. Rozmiar zapotrzebowania identyfikowanego na obsługę tego rodzaju urządzeń, powszechność ich wykorzystywania w wielu branżach, w tym istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego, przepisy prawa nakładające obowiązek dozoru tych urządzeń przez UDT przekładające się na konieczność przeprowadzania badań wstępnych tych urządzeń przed dopuszczeniem ich do użytkowania oraz badań okresowych, uzasadniają zasadność włączenia tego rodzaju uprawnień na listę.

c) **Kwalifikacje diagnosty samochodowego** – jako zawód, zdaniem respondentów przeżywa obecnie kryzys ze względu na uwarunkowania prawne określające wysokość stawek za badania techniczne. Niskie stawki spowodowały zamykanie stacji kontroli pojazdów. Jednakże, respondenci wskazywali na wielce prawdopodobną zmianę obecnej sytuacji.
W perspektywie najbliższego roku oczekiwane są zmiany w przepisach regulujących badania techniczne pojazdów. Zmiany mają podnieść stawki za wykonywanie badań technicznych pojazdów, co z kolei wpłynie na zmianę uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej w postaci stacji kontroli pojazdów. Zwiększenie opłacalności prowadzenia przedmiotowego biznesu spowoduje duży wzrost zapotrzebowania na diagnostów samochodowych. Zawód diagnosty samochodowego wymaga odpowiednich uprawnień, ale podstawą jest posiadanie przez kandydata na diagnostę wykształcenia technicznego kierunkowego, stażu w zawodzie mechanika lub pokrewnym.

Kolejnymi krokami jest ukończenie kursów przygotowujących do pracy w zawodzie diagnosty w zakresie podstawowym i rozszerzonym, oraz uzyskanie uprawnień.

Tabela 10. Popyt na diagnostów uprawnionych do wykonywania badań technicznych pojazdów w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku)

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/ specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
311501	Diagnosta uprawniony do wykonywania badań technicznych pojazdów	14	10	7	8	5	12	8	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy ofert pracy pochodzącej z badania pn. Barometr Zawodów (n= 281 704).

d) **Kwalifikacje mechanika samochodowego, elektromechanika samochodowego** – respondenci wskazywali na deficyt mechaników i konkretnych umiejętności w zakresie elektromechaniki oraz deficyt elektromechaników. Podkreślano konieczność stałego dokształcania pracowników w tych zawodach ze względu na stały postęp techniki i wprowadzanie do samochodów coraz to nowszych rozwiązań. Generalnie, oba zawody kształcone są w systemie szkolnictwa zawodowego, jednakże istnieją możliwości zdobycia niezbędnych kwalifikacji do wykonywania zawodu również w drodze pozaformalnej, stąd oba zawody włączono do listy kwalifikacji, dla których opisano ścieżki nabycia kwalifikacji w drodze pozaformalnej.

Tabela 11. Popyt na mechaników i elektromechaników samochodowych w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku)

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/ specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
723103	Mechanik pojazdów samochodowych	173	223	203	137	123	66	102	124
723104	Mechanik samochodów ciężarowych	70	62	70	57	33	25	44	27

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/ specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
723105	Mechanik samochodów osobowych	96	86	91	65	49	52	85	88
741201	Elektromechanik	36	57	81	22	35	20	50	113

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy ofert pracy pochodzącej z badania pn. Barometr Zawodów (n= 281 704).

e) **Kwalifikacje biegłego rewidenta i księgowego** – przedstawiciele branży rachunkowo-księgowej i doradztwa podatkowego wskazywali na zapotrzebowanie na przedstawicieli wymienionych zawodów. Podkreślano, że poszukiwani są pracownicy posiadający wymagane uprawnienia (jak w przypadku biegłego rewidenta) lub wiedzę praktyczną z zakresu prowadzenia ksiąg rachunkowych (jak w przypadku księgowego). Przy czym, w przypadku księgowych, posiadanie certyfikatu poświadczającego wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych, ułatwia odnalezienie się na rynku.

Tabela 12. Popyt na księgowych w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku)

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/ specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
121101	Główny księgowy	44	22	43	70	104	28	8	16
241190	Pozostali specjaliści do spraw księgowości i rachunkowości	14	5	8	9	4	5	4	8
331301	Księgowy	194	202	241	228	256	97	112	118

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy ofert pracy pochodzącej z badania pn. Barometr Zawodów (n= 281 704).

Analiza ofert pracy na rynku województwa podlaskiego potwierdziła istnienie zapotrzebowania na księgowych różnego szczebla. Nie zidentyfikowano natomiast ofert kierowanych do biegłych rewidentów.
Obserwowana sytuacja może wynikać z faktu, iż od początku 2015 roku, biegli rewidenci mają prawo wykonywać zawód na podstawie umowy cywilnoprawnej zawieranej z podmiotem uprawnionym do badania sprawozdań finansowych i taką formę wykonywania zadań zawodowych deklarują osoby posiadające uprawnienia biegłego rewidenta. Dzięki temu rozwiązaniu, biegli rewidenci zyskali możliwość swobodnego wykonywania

zawodu oraz możliwość jednoczesnej pracy w biznesie i dodatkowego wykonywania czynności biegłego rewidenta na zlecenie[99].

f) **Kwalifikacje do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie,** pozwalające na podejmowanie samodzielnych decyzji na budowie i samodzielne projektowanie budynków – egzaminy dla aplikantów, którzy pozytywnie zakończyli swoją praktykę budowlaną – badani przedstawiciele działalności w zakresie architektury i inżynierii wskazywali na deficyt osób z uprawnieniami budowlanymi. Inżynier budownictwa po zakończeniu studiów, aby uzyskać uprawnienia do wykonywania zawodu musi odbyć praktykę budowlaną. Po praktyce, wiedza młodego inżyniera jest weryfikowana w procesie egzaminacyjnym prowadzonym przez właściwą izbę samorządu zawodowego. Dopiero zdanie takiego egzaminu czyni z adepta pełnoprawnego inżyniera w określonej specjalności techniczno-budowlanej.

Inżynier budownictwa, po zdaniu wskazanych egzaminów, posiada uprawnienia, na podstawie których ma prawo do samodzielnego podejmowania decyzji na budowie, czy też samodzielnego projektowania budynków i obiektów budowlanych. Taka osoba posiada uprawnienia do podpisywania dokumentacji budowlanej wymaganej prawem i ponosi odpowiedzialność za decyzje podejmowane w zakresie posiadanych uprawnień.

Wypowiedź respondenta wskazująca na zapotrzebowanie na uprawnienia budowlane, została dodatkowo potwierdzona analizą ofert pracy z terenu województwa podlaskiego (tabela 13). Jednakże kwalifikacji nie włączono do listy kwalifikacji do opisu w ramach sektora działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, gdyż zapotrzebowanie na tę samą kwalifikację zostało wyraźnie wyartykułowane w analizach dotyczących sektora budownictwa. Stąd też, kwalifikację włączono do listy kwalifikacji do opisu ścieżek, pożądanych w sektorze budownictwa. W przypadku działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, zamiast uprawnień do wykonywania samodzielnych funkcji w budownictwie, scharakteryzowano ścieżkę zdobycia kwalifikacji **operatora bezzałogowych statków powietrznych**, która była mocno akcentowana w wywiadach prowadzonych z operatorami bonów na szkolenie.

[99] https://www.pibr.org.pl/pl/biegli rewidenci, [26.06.2024].

Tabela 13. Popyt na inżynierów budownictwa w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku)

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/ specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
214202	Inżynier budownictwa – budownictwo ogólne	86	71	104	80	190	31	41	28
132390	Pozostali kierownicy do spraw budownictwa	13	1	1	48	3	2	7	6
214290	Pozostali inżynierowie budownictwa	10	5	6	2	9	7	9	3
214207	Inżynier budowy dróg	13	6	25	10	22	5	5	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy ofert pracy pochodzącej z badania pn. Barometr Zawodów (n= 281 704).

g) **Kwalifikacje AutoCad** – AutoCad jest najbardziej popularnym programem komputerowym do projektowania w budownictwie. Jest to program do projektowania przestrzennego i tworzenia modeli 3D. Udostępnia on architektom, inżynierom i specjalistom w dziedzinie budownictwa precyzyjne narzędzia umożliwiające:
   - projektowanie i opisywanie geometrii 2D oraz modeli 3D,
   - automatyzację zadań kreślenia na potrzeby umieszczania obiektów za pomocą sztucznej inteligencji, porównywania rysunków, tworzenia zestawień, publikowania układów i tym podobnych,
   - maksymalizowanie wydajności dzięki dostosowanym obszarom roboczym, językowi AutoLISP[100], interfejsom APIi aplikacjom[101].

   Oprócz oprogramowania AutoCad, na rynku istnieje wiele innych programów, takich jak np. Sketch-up, ArchLine. Posługiwanie się którymś z narzędzi jest w przypadku projektowania przestrzennego obligatoryjne. Niezwykle przydatnym narzędziem jest również AutodeskRevit, usprawniający kosztorysowanie.

[100] AutoLISP jest specjalną odmianą języka programowania LISP (List Processing) pracującą w środowisku programu AutoCAD. Język AutoLISP pozwala przetwarzać zmienne liczbowe, tekstowe i listy, umożliwia obsługiwanie plików i wprowadzanie obiektów, przy użyciu interpretera graficznego programu AutoCAD, [w:] J. Warchulski, M. Warchulski, Metody uruchamiania programów języka AutoLISP w środowisku autocad, https://www.mechanik.media.pl/, [20.06.2024].
[101] https://www.autodesk.com/pl/products/autocad/overview?term=1-YEAR&tab=subscription, [20.06.2024].

Na zapotrzebowanie w zakresie umiejętności obsługi tego oprogramowania wskazywali zarówno operatorzy bonów na szkolenie, jak i przedstawiciele przedsiębiorców z sektora budownictwa, działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. W tym drugim przypadku: branży architektonicznej, jak i projektowania instalacji wodno-kanalizacyjnych oraz CO. Ci sami przedsiębiorcy podkreślali również istnienie zapotrzebowania na kompetencje do obsługi programu AutoCad, który został nazwany programem ogólnego stosowania w budownictwie i był wymieniany także przez przedstawicieli innych branż (badania i analizy techniczne, projektowanie wnętrz). Zarówno AutoCad, jak program pokrewny Autodesk Revit posiadają ustrukturyzowane ścieżki potwierdzania kompetencji w zakresie posługiwania się programami, stąd włączono je do wykazu do opisu ścieżek kwalifikacji. Obsługi oprogramowania można nauczyć się we własnym zakresie, ale uzyskanie odpowiednich certyfikatów potwierdzających wiedzę i umiejętności praktycznego stosowania oprogramowania zwiększają wiarygodność i uznanie w branży osoby posługującej się tym oprogramowaniem.

h) **Kwalifikacje do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków (kwalifikacje audytora energetycznego)** – badani pracodawcy wskazywali na istnienie coraz większego zapotrzebowania na audytorów energetycznych. Popyt na uprawnienia pojawił się wraz z wprowadzeniem od kwietnia 2023 roku obowiązkowych wymagań w zakresie posiadania przez budynki, mieszkania sprzedawane oraz przeznaczane na wynajem świadectw energetycznych. Taki przepis wprowadziła nowelizacja ustawy o charakterystyce energetycznej budynków[102] oraz ustawy prawo budowlane[103]. Zgodnie obowiązującymi regulacjami prawnymi, nabycie uprawnień do sporządzania świadectw charakterystyki energetyczne jest możliwe po ukończeniu studiów o kierunku w zakresie budownictwa lub w przypadku posiadania wykształcenia wyższego m.in. po ukończeniu studiów podyplomowych lub dedykowanego szkolenia, po którym przyszły audytor zda z wynikiem pozytywnym egzamin przed właściwym ministrem.

Dane o popycie na pracę, identyfikowane na obszarze województwa podlaskiego w latach 2015-2022, nie wykazały zapotrzebowania na audytorów energetycznych. Jednak kwalifikację ujęto w wykazie kwalifikacji do opisu ścieżek kształcenia na podstawie oceny eksperckiej, co uzasadniają przywołane zmiany w przepisach prawa, obowiązujące od 2023 roku.

Pozostałe z kwalifikacji, wzmiankowanych zarówno w analizie strony podażowej, jak i popytowej rynku pracy w odniesieniu do badanych sektorów,

[102] Art. 3. 1. Ustawy o charakterystyce energetycznej budynków, t. j. Dz. U. 2024 poz. 101.
[103] Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834.

zostały pominięte w opisie, ze względu na zbyt rzadkie podkreślanie ich znaczenia.

Tabela 14. Wykaz kwalifikacji, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, którym opracowano ścieżki nabycia kwalifikacji

Lp.	Nazwa kwalifikacji
1.	Kwalifikacje osób zajmujących się konserwacją urządzeń transportu bliskiego
2.	Kwalifikacje pilota bezzałogowego statku powietrznego (drona)
3.	Kwalifikacje księgowego
4.	Kwalifikacje głównego księgowego
5.	Kwalifikacje biegłego rewidenta
6.	Kwalifikacje AutoCad, Autocad Revit
7.	Kwalifikacje do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej
8.	Kwalifikacje diagnosty samochodowego
9.	Kwalifikacje mechanika samochodowego
10.	Kwalifikacje elektromechanika samochodowego

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku **sektora budownictwa,** lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską) wyspecyfikowane w tabeli 15.

Tabela 15. Wykaz kwalifikacji, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorze budownictwa, którym opracowano ścieżki nabycia kwalifikacji

Lp.	Nazwa kwalifikacji
1.	Kwalifikacje do pracy pod napięciem (PPN)
2.	Kwalifikacje budowlane
3.	Kwalifikacje operatora koparki wielonaczyniowej (wszystkie klasy: I, II, III, w tym łańcuchowe)
4.	Kwalifikacje operatora koparki jednonaczyniowej (wszystkie klasy: I, II, III)
5.	Kwalifikacje operatora walca drogowego (wszystkie klasy)
6.	Kwalifikacje operatora frezarki drogowej
7.	Kwalifikacje operatora wiertnicy (wszystkie rodzaje)
8.	Kwalifikacje operatora spycharki (wszystkie klasy)
9.	Kwalifikacje operatora węzła betoniarskiego
10.	Kwalifikacje montera rusztowań

Źródło: opracowanie własne.

Podczas tworzenia listy kwalifikacji, w zakresie nazewnictwa, posługiwano się oficjalną nomenklaturą stosowaną przez instytucje nadające uprawnienia w ramach danej kwalifikacji/kompetencji.

4.2. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w budownictwie

Zgodnie z wynikami przeprowadzonych badań jakościowych, opracowano 10 ścieżek zdobycia kwalifikacji w zawodach pożądanych przez podlaskich pracodawców, realizujących się gospodarczo w **budownictwie.**

Celem ułatwienia poruszania się po typach i rodzajach opisywanych kwalifikacji, nabywanych w drodze kształcenia pozaformalnego, przygotowano ich syntetyczne zestawienie, które prezentuje tabela 16.

Tabela 16. Typy i rodzaje kwalifikacji

TYP	RODZAJ	FORMA/SPOSÓB NABYCIA KWALIFIKACJI
Nadawane w systemie oświaty	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe[104]	1) Kwalifikacyjny kurs zawodowy(A) 2) Kurs umiejętności zawodowych(B) 3) Kurs kompetencji ogólnych(B) 4) Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników(B) 5) Branżowe szkolenie zawodowe(B) 6) Kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3, umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych(B)
Nadawane poza systemem oświaty	Rzemieślnicze[105]	1) Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników(A) 2) Przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników(A) 3) Praktyczna nauka zawodu dorosłych(A)
Nadawane poza systemem oświaty	Uregulowane	Kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane(A) Kwalifikacje niewłączone do ZRK jako uregulowane(A) W obu przypadkach, ścieżki zdobycia kwalifikacji regulują przepisy prawa
Nadawane poza systemem oświaty	Wolnorynkowe i sektorowe	1) Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut

[104] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
[105] § 6 i § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. 2018 poz. 2010.

TYP	RODZAJ	FORMA/SPOSÓB NABYCIA KWALIFIKACJI
		Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe)(B) 2) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK(B) 3) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK(B), np.: a) kwalifikacje sektora finansowego b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne c) kwalifikacje językowe d) kwalifikacje zarządzania projektami

Źródło: E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Akademia Łomżyńska, Łomża 2024, s. 61.

W tabeli 16 literą (A) oznaczono kwalifikacje, których efekty kształcenia należy uznać za kwalifikacje zgodnie z przepisami prawa polskiego, literą (B) oznaczono kwalifikacje, których efekty kształcenia należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem Komisji Europejskiej.

Tabela 17. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – do pracy pod napięciem PPN

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje do pracy pod napięciem (PPN)**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[106]	**Elektromonter maszyn elektrycznych (kod zawodu: 741210)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji PPN (praca pod napięciem) upoważnia do wykonywania technologii prac pod napięciem na liniach napowietrznych n/n gołych i izolowanych oraz liniach kablowych i urządzeniach rozdzielczych o napięciu do 1 kV[107].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do prac pod napięciem na liniach napowietrznych n/n gołych i izolowanych oraz liniach kablowych i urządzeniach rozdzielczych o napięciu do 1 kV. Kurs obejmuje część teoretyczną, praktyczną i trwa 148 h.

[106] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.
[107] https://sep.com.pl/oferta/szkolenia.html, [24.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Program szkolenia obejmuje[108]: a) zasady budowy, działania oraz warunków technicznych obsługi urządzeń, instalacji i sieci, b) zasady eksploatacji urządzeń, instalacji i sieci, c) zasady i warunki wykonywania prac dotyczących obsługi, konserwacji, remontu, naprawy, montażu lub demontażu i czynności kontrolno-pomiarowych, d) zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz udzielania pierwszej pomocy, e) zasady postępowania w razie awarii, pożaru lub innego zagrożenia bezpieczeństwa obsługi urządzeń lub zagrożenia życia, zdrowia i ochrony środowiska. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[109]. Zakres tematyki, miejsce oraz termin egzaminu ustala przewodniczący komisji kwalifikacyjnej i powiadamia o nich osobę, co najmniej 14 dni przed wyznaczonym dniem egzaminu[110]. Egzamin przeprowadza się w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej. III. W przypadku pozytywnego wyniku egzaminu komisja kwalifikacyjna, w terminie 14 dni od dnia egzaminu, wydaje świadectwo kwalifikacyjne według wzoru stanowiącego załącznik nr 3 do rozporządzenia[111].
8.	**Instytucja walidująca**	Stowarzyszenie Elektryków Polskich[112]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Stowarzyszenie Elektryków Polskich[113]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Świadectwa kwalifikacyjne tracą ważność po upływie 5 lat od dnia ich wydania[114].
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: — posiadać kwalifikacje w zakresie eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych na napięciu do 1 kV (zaświadczenie kwalifikacyjne E),

[108] Art. 6.1 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, Dz. U. 2022 poz. 1392.
[109] § 7 i 8 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.
[110] § 10 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.
[111] § 13 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.
[112] art. 54 ustawy z dnia 28.02.2024 r. Prawo energetyczne, Dz. U. z 2023 r. poz. 221, 641, 803, 1414 i 2029.
[113] Art. 54 ustawy z dnia 28.02.2024 r. Prawo energetyczne z dnia 28.02.2024, op. cit.
[114] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		— posiadać aktualne zaświadczenie lekarskie wraz z brakiem przeciwwskazań do pracy na wysokości[115]. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony na podstawie przepisów Ustawy Prawo Energetyczne[116].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 18. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – uprawnienia budowlane

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[117]**	**Inspektor nadzoru budowlanego (kod zawodu: 242211)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Uregulowane
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji uprawnienia budowlane w odpowiedniej specjalności uprawniają do nadzoru budowlanego lub sporządzania projektu zagospodarowania działki lub terenu, w zakresie tej specjalności[118]. Wyróżnia się następujące uprawnienia budowlane: — KB – konstrukcyjno-budowlanej, — ID – inżynieryjnej drogowej, — IM – inżynieryjnej mostowej, — IS – instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń cieplnych, wentylacyjnych, gazowych, wodociągowych i kanalizacyjnych, — IE – instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń elektrycznych i elektroenergetycznych, — IK – inżynieryjnej kolejowej, — IT – instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń telekomunikacyjnych, — IW – inżynieryjnej wyburzeniowej, — IH – inżynieryjnej hydrotechnicznej[119]. Uprawnienia budowlane przyznawane są w ograniczonym zakresie lub bez ograniczeń[120].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego,

[115] § 6.1 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, Dz. U. 2022 poz. 1392.
[116] Art. 54 ust. 3 ustawy Prawo Energetyczne z dnia 28.02.2024, op. cit.
[117] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[118] Art. 15 ustawy dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834.
[119] Art. 15a ustawy dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, op. cit.
[120] Art. 15a ust 1 ustawy Prawo budowlane, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Udokumentowanie odbycia praktyki przy sporządzaniu projektów oraz udokumentowanie praktyki pracy na budowie. Długość wymaganej praktyki zależy od rodzaju uprawnień budowalnych[121]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu"). Właściwa izba samorządu zawodowego prowadzi postępowanie kwalifikacyjne na wniosek osoby ubiegającej się o uprawnienia budowlane. Postępowanie, o którym mowa, składa się z dwóch etapów: — kwalifikowania wykształcenia i praktyki zawodowej jako odpowiednie lub pokrewne dla danej specjalności uprawnień budowlanych, — egzaminu ze znajomości procesu budowlanego oraz umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy technicznej. Egzamin składa się przed komisją egzaminacyjną powoływaną przez organ samorządu zawodowego albo inny upoważniony organ. Egzamin składa się z części pisemnej, przeprowadzanej w formie testu oraz z części ustnej[122]. III. Dane identyfikujące uprawnienia budowlane, uznane kwalifikacje zawodowe oraz dane dotyczące osoby, która nabyła te uprawnienia lub kwalifikacje, podlegają wpisowi do centralnego rejestru osób posiadających uprawnienia budowlane. Właściwa okręgowa komisja kwalifikacyjna izby samorządu zawodowego przekazuje Głównemu Inspektorowi Nadzoru Budowlanego dane (identyfikujące uprawnienia budowlane, uznane kwalifikacje zawodowe oraz dane dotyczące osoby, która nabyła te uprawnienia lub kwalifikacje), za pomocą systemu Centralny Rejestr Osób Posiadających Uprawnienia Budowlane, zwanego dalej „systemem e-CRUB", przy użyciu elektronicznych formularzy[123].
8.	**Instytucja walidująca**	Instytucją walidującą są organy samorządu zawodowego architektów IARP i inżynierów budownictwa PIIB odpowiedzialne za przeprowadzanie procesu kwalifikacji[124].

[121] https://uprawnieniabudowlane.pl/wymagane-wyksztalcenie-i-praktyka/, [24.06.2024], rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie przygotowania zawodowego do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie, Dz. U. 2019 poz. 831.
[122] Art. 3a ustawy dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, op. cit.
[123] Art. 3a ust. 5g ustawy Prawo budowlane, op. cit.
[124] Art. 24 ust 1. ustawy z dnia 15.12.2000 r. o samorządach zawodowych i architektów oraz inżynierów budownictwa, Dz. U. 2001 nr 5 poz. 42.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
9.	**Instytucja certyfikująca**	Uprawnienia budowlane nadawane są przez organy samorządu zawodowego architektów IARP i inżynierów budownictwa PIIB odpowiedzialne za przeprowadzanie procesu kwalifikacji[125].
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Uprawnienia budowlane wydawane są bezterminowo. Aby wykonywać samodzielną funkcję techniczną w budownictwie oprócz posiadania samych uprawnień, należy być także czynnym członkiem izby – co wiąże się z koniecznością opłacania składek członkowskich[126].
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o uprawnienia budowlane powinien posiadać odpowiednie wykształcenie kierunkowe w zależności od uprawnień jakie chce uzyskać[127]. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie o odbytych praktykach w projektowaniu i pracy na budowie[128].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 19. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator koparki wielonaczyniowej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora koparki wielonaczyniowej**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[129]	**Operator koparki (kod zawodu: 834205)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do obsługi koparek wielonaczyniowych. **Koparki wielonaczyniowe** – typ koparek charakteryzujących się ciągłym procesem kopania, wyposażonych w wiele naczyń kopiących – czerpaki, umiejscowionych na łańcuchu lub kole, w równych odstępach[130].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).

[125] Tamże.
[126] Art. 8. ustawy z dnia 15.12.2000r. o samorządach zawodowych i architektów oraz inżynierów budownictwa, op. cit.
[127] § 14.1 ust. 2a ustawy dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, op. cit.
[128] https://uprawnieniabudowlane.pl/wymagane-wyksztalcenie-i-praktyka/, [24.06.2024], rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie przygotowania zawodowego do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie, Dz. U. 2019 poz. 831.
[129] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.
[130]http://www.kmg.agh.edu.pl/KN/pps/letocha.i%20konstrukcja%20i%20analiza%20koparek%20wielonaczyniowych.pdf/, [20.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania koparek wielonaczyniowych. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu: a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) technologii wykonywania robót ziemnych, d) użytkowania i obsługi maszyn roboczych. Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[131]. Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych, M.SI-4/I – Koparki wielonaczyniowe – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[132]. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[133].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[134]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[135]

[131] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, Dz. U. 2018.583.
[132] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [20.06.2024].
[133] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [20.06.2024].
[134] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, Dz. U. 2018.583.
[135] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, e) posiadać prawo jazdy min. kat. B w przypadku poruszania się koparką po drogach publicznych. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[136].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 20. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator koparki jednonaczyniowej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora koparki jednonaczyniowej**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[137]**	**Operator koparki (kod zawodu: 834205)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji do obsługi koparki wielonaczyniowej upoważnia do obsługi koparek jednonaczyniowych. **Koparki jednonaczyniowe** – typ koparki wyposażony w jedno naczynie urabiające, pracująca w cyklu przerywanym, tzn. pomiędzy kolejnymi etapami pracy naczynia urabiającego występują etapy pomocnicze, takie jak przeniesienie naczynia z urobkiem, jego opróżnienie i powrót do pozycji pracy[138].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd

[136] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf/, [20.06.2024].
[137] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[138]http://www.kmg.agh.edu.pl/KN/pps/letocha.i%20konstrukcja%20i%20analiza%20koparek%20wielonaczyniowych.pdf/, [20.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania koparek jednonaczyniowych. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu: a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) technologii wykonywania robót ziemnych, d) użytkowania i obsługi maszyn roboczych. Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[139]. Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych, M.SI-1/I – Koparki jednonaczyniowe – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne[140]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[141]. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[142].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[143]

[139] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[140] Lista podmiotów mających uprawnienia do prowadzenia kursów znajduje się pod linkiem https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/, [20.06.2024].
[141] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow, [20.06.2024].
[142] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [20.06.2024].
[143] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[144]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, e) posiadać prawo jazdy min. kat. B w przypadku poruszania się koparką po drogach publicznych. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[145].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 21. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator walca drogowego

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora walca drogowego**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[146]**	**Operator maszyn i urządzeń do robót ziemnych i drogowych (kod zawodu: 834209)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do obsługi walca drogowego. **Walec drogowy** – maszyna budowlana doczepna lub samobieżna, używana do zagęszczania podłoży i nawierzchni dróg za pomocą ciężkich walców stalowych lub ogumionych kół[147].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).

[144] Tamże.
[145] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf, [20.06.2024].
[146] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[147]https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/walec-drogowy;3993546.html/, [21.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania walców drogowych. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu: a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) technologii wykonywania robót ziemnych, d) użytkowania i obsługi maszyn roboczych. Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[148]. Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych, M.SI-10/II – Walce drogowe – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne[149]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[150]. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[151].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[152]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[153]

[148] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[149] Lista podmiotów mających uprawnienia do prowadzenia kursów znajduje się pod linkiem https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/, [21.06.2024].
[150] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[151] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[152] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[153] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[154].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 22. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator frezarki drogowej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora frezarki drogowej**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[155]**	**Operator maszyn i urządzeń do robót ziemnych i drogowych (kod zawodu: 834209)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do obsługi frezarki drogowej. **Frezarka drogowa** – maszyna, która służy do skrawania górnej warstwy drogowej na określoną głębokość w celu jej wyprofilowania[156].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania frezarek drogowych. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu:

[154] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf, /[21.06.2024].
[155] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[156] M. Stawowiak, Budowa i eksploatacja frezarek drogowych, Autostrady, Elamed Media Group, Katowice 2018, Tom 10, s. 76.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) technologii wykonywania robót ziemnych, d) użytkowania i obsługi maszyn roboczych. Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[157]. Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych, M.SII-5/I – Frezarki do nawierzchni dróg – samojezdne – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne[158]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[159]. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[160].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny [161]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[162]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.

[157] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[158] Lista podmiotów posiadających uprawnienia do prowadzenia kursów znajduje się pod linkiem https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/, [21.06.2024].
[159] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[160] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[161] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[162] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[163].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 23. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator wiertnicy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora wiertnicy**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[164]	**Operator maszyn i urządzeń do robót ziemnych i drogowych (kod zawodu: 834209)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do obsługi wiertnicy. **Wiertnica** – zespół urządzeń i mechanizmów służący do wykonywania głębokich otworów w ziemi lub skale[165].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m. in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania wiertnic. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu: a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) technologii wykonywania robót ziemnych, d) użytkowania i obsługi maszyn roboczych.

[163] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf, /[21.06.2024].
[164] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[165] https://wsjp.pl/haslo/podglad/96402/wiertnica /, [21.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[166]. Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych, M.SI-17/III – Wiertnice dla technologii bezwykopowych – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne[167]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[168]. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[169].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[170]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[171]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności,

[166] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[167] Lista podmiotów mających uprawnienia do prowadzenia kursów znajduje się pod linkiem https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/, [21.06.2024].
[168] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[169] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[170] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[171] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[172].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 24. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator spycharki

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora spycharki**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[173]**	**Operator spycharki (kod zawodu: 834208)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do obsługi spycharki. **Spycharka** – maszyna ze specjalną łyżką umieszczoną na końcu ruchomego ramienia, służąca do przemieszczania ziemi przez popychanie[174].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania spycharki. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu: a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) technologii wykonywania robót ziemnych, d) użytkowania i obsługi maszyn roboczych. Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[175].

[172] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf/, [21.06.2024].
[173] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[174] https://wsjp.pl/haslo/podglad/95585/spycharka/, [21.06.2024].
[175] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych, M.SI-6/III – Spycharki – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne[176]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[177]. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[178].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[179]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[180]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do

[176] Lista podmiotów mających uprawnienia do prowadzenia kursów znajduje się pod linkiem https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/, [21.06.2024].
[177] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[178] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [21.06.2024].
[179] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[180] Uprawnienia do certyfikacji podmiotu wynikają z art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[181].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 25. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator węzła betoniarskiego

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje operatora węzła betoniarskiego**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[182]**	**Operator urządzeń wytwórczych mieszanek betonowych (kod zawodu: 811407)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do obsługi węzła betoniarskiego. **Węzeł betoniarski** – przeznaczony jest do produkcji mieszanek betonowych różnych rodzajów, od konsystencji półciekłej do gęstoplastycznej, z kruszyw frakcjonowanych[183].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania węzła betoniarskiego. Kurs obejmuje część teoretyczną i praktyczną. Część teoretyczna obejmuje zagadnienia z zakresu: a) dokumentacji technicznej maszyn roboczych, b) bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji maszyn roboczych, c) użytkowania i obsługi maszyn roboczych. Część praktyczna szkolenia obejmuje naukę eksploatacji maszyn roboczych w różnych warunkach terenowych i technologicznych[184]. Kurs obejmuje trzy moduły: M.BHP – Bezpieczeństwo i higiena pracy, M.U-O – Użytkowanie i obsługa maszyn roboczych,

[181] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf/, [21.06.2024].
[182] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[183] http://road.com.pl/pl/wezly-betoniarskie/, [24.06.2024].
[184] Art. 24 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		M.SII-7/II – Zespoły maszyn do produkcji mieszanek betonowych – budowa, obsługa, technologia, zajęcia praktyczne (moduł specjalistyczny)[185]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[186] . Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[187].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[188]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[189]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony

[185] Lista podmiotów mających uprawnienia do prowadzenia kursów znajduje się pod linkiem https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/, [24.06.2024].
[186] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [24.06.2024].
[187] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [24.06.2024].
[188] Uprawnienia do walidacji podmiotu wynikają z art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[189] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[190].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 26. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – monter rusztowań

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje montera rusztowań**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[191]	**Monter rusztowań (kod zawodu: 711903)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do montażu i demontażu rusztowania budowlano-montażowego metalowego[192].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego montażu i demontażu rusztowania budowlano-montażowego metalowego. Kurs obejmuje część: — teoretyczną – 40 h, — praktyczną – 40 h[193]. Kurs umożliwia zdobycie kompetencji w zakresie: — posługiwania się dokumentacją techniczną rusztowań budowlano-montażowych różnych rodzajów i typów, — współpracy z zespołem ludzkim oraz kierownictwem przy organizacji robót, — organizacji pracy podczas montażu i demontażu rusztowań w różnych warunkach klimatycznych i atmosferycznych, — kontrolowania jakości wykonywanych prac, — czynnego uczestnictwa w wykonywaniu przeglądów rusztowań budowlano-montażowych metalowych[194]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu")[195].

[190] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf/, [21.06.2024].
[191] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[192] https://osom.pl/kursy/rusztowania-budowlano-montazowe-metalowe-montaz-i-demontaz/, [24.06.2024].
[193] Tamże.
[194] Tamże.
[195] Szczegółowe informacje dotyczące egzaminu znajdują się pod linkiem https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [24.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie budowy o konserwacji rusztowań. Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania książki operatora lub dokonania odpowiedniego wpisu w książce operatora, jeżeli kursant taką książkę posiada. III. Złożenie wniosku do Sieci Badawczej Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny o wydanie książki operatora lub dokonanie wpisu do książki operatora z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji. Wniesienie stosownej opłaty[196].
8.	**Instytucja walidująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[197]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[198]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Książka operatora wydawana jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: a) posiadać ukończone 18 lat, b) posiadać wykształcenie podstawowe, c) posiadać aktualne orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do wykonywania zawodu operatora określonej specjalności, d) posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę upoważnioną do przeprowadzenia kursu, którego program zastał zatwierdzony przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Warszawski Instytut Technologiczny[199].

Źródło: opracowanie własne.

[196] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/, [24.06.2024].
[197] Art. 23 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, op. cit.
[198] Tamże.
[199] https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf, [21.06.2024].

4.3. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej

Wyniki przeprowadzonych badań jakościowych doprowadziły do wyodrębnienia i opracowania 10 ścieżek zdobycia kwalifikacji w zawodach pożądanych przez podlaskich pracodawców, realizujących się gospodarczo również w sektorze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej.

Tabela 27. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – konserwowanie urządzeń transportu bliskiego

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje konserwatora urządzeń transportu bliskiego (UDT)**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[200]	**Brak**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nadawane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Uregulowane
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać osoby: — obsługujące i **konserwujące** urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu, — wykonujące czynności spawania, zgrzewania, oraz przeróbkę plastyczną i obróbkę cieplną w toku wytwarzania, naprawy lub modernizacji urządzeń podlegających dozorowi technicznemu oraz wytwarzania elementów stosowanych do wytwarzania, naprawy lub modernizacji tych urządzeń[201]. Osoba wykonująca czynności konserwacji urządzeń transportu bliskiego, powinna posiadać zaświadczenie kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność wykonywania tych czynności, oddzielnie dla każdego **rodzaju** urządzenia technicznego, należącego do następujących typów urządzeń: — wciągarki i wciągniki (dwa rodzaje urządzeń), — suwnice (dwa rodzaje urządzeń), — żurawie (osiem rodzajów urządzeń), — podesty ruchome (pięć rodzajów urządzeń), — wózki jezdniowe podnośnikowe (dwa rodzaje urządzeń), — dźwigi (dwa rodzaje urządzeń)[202].

[200] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[201] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [25.06.2024].
[202] § 2 ust. 2 Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 21 maja 2019 r. w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie kursu przygotowującego do egzaminu na konserwatora UDT. Każdy rodzaj urządzenia wymaga odbycia innego szkolenia, według programu szkolenia dostosowanego do konkretnych rodzajów urządzeń. Każde szkolenie posiada oddzielny program i daje oddzielne uprawnienia do konserwacji danego Urządzenia Transportu Bliskiego. Tego rodzaju kursy prowadzą np. zakłady doskonalenia zawodowego, jednostki szkoleniowe komercyjne. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do Urzędu Dozoru Technicznego. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[203]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[204]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest podstawą wykonywania czynności zawodowych związanych z konserwacją konkretnego rodzaju urządzenia transportu bliskiego, na które zostało wydane. Jednostki UDT przeprowadzają egzaminy w miejscach wykonywania pracy przez przyszłego konserwatora lub w miejscach szkolenia. Nie przeprowadza się egzaminów w siedzibach jednostek dozoru technicznego[205].

[203] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.
[204] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[205] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
8.	**Instytucja walidująca**	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego: oddział terenowy lub centrala Urząd Dozoru Technicznego (komisja kwalifikacyjna złożona z inspektorów UDT[206])
9.	**Instytucja certyfikująca**	Oddział UDT/ biuro UDT/ Centrala UDT
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	**Zaświadczenia kwalifikacyjne** potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych[207]. Okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zależy od rodzaju urządzenia transportu bliskiego. W zależności od urządzenia, wynosi 5 lub 10 lat[208]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[209].
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Kandydat ubiegający się o zaświadczenie kwalifikacyjne powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: — posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności konserwacji urządzenia transportu bliskiego, — posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 28. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – pilota bezzałogowego statku powietrznego (drona)

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Kwalifikacje pilota bezzałogowego statku powietrznego (drona)**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[210]**	**Brak**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty

[206] https://www.udt.gov.pl/, [25.06.2024].
[207] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [20.05.2024].
[208] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.
[209] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[210] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Od 31 grudnia 2020 roku, na terenie Unii Europejskiej oraz w Lichtensteinie, Norwegii i Szwajcarii, obowiązują wspólne przepisy określone na podstawie Rozporządzenia Delegowanego Komisji (UE) 2019/945 z dnia 12 marca 2019 r. w sprawie bezzałogowych systemów powietrznych oraz operatorów bezzałogowych systemów powietrznych z państw trzecich oraz Rozporządzenia Wykonawczego Komisji (UE) 2019/947 z dnia 24 maja 2019 r. w sprawie przepisów i procedur dotyczących eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych. Na podstawie wskazanych przepisów, operacje Bezzałogowymi Statkami Powietrznymi podzielono na trzy główne kategorie: 1) **Kategoria Otwarta** – jest kategorią o niskim ryzyku, oznacza to, że nie trzeba składać oświadczeń lub uzyskiwać zezwoleń od Urzędu Lotnictwa Cywilnego. W tej kategorii można wykonywać operacje w zasięgu widoczności wzrokowej pilota lub z pomocą obserwatora (VLOS), dronami o masie poniżej 25 kg w odległości nie większej niż 120 metrów od najbliższego punktu powierzchni ziemi. W tym przypadku, wymagana jest rejestracja operatora w Systemie Bezzałogowych Statków Powietrznych (SBSP) i dotyczy operatorów, którzy posiadają drony o masie powyżej 250 g lub są wyposażone w czujnik do zbierania danych (np. kamerę). Więcej informacji na temat kategorii otwartej. 2) **Kategoria Szczególna** – jest przeznaczona dla operacji o średnim ryzyku, której parametry lotu wychodzą poza kategorię „otwartą". Wykonanie operacji będzie wymagało weryfikacji oraz w niektórych przypadkach zgody Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Wykonując operacje w kategorii szczególnej należy dokonać rejestracji operatorów SBSP w Systemie. W kategorii szczególnej można wykonywać operacje SBSP po spełnieniu wybranego wariantu: a) złożenia oświadczenia o operacji zgodnej ze scenariuszem standardowym (STS) lub krajowym scenariuszem standardowym (NSTS), b) otrzymania zezwolenia na operacje w kategorii szczególnej, c) uzyskania certyfikatu LUC. 3) **Kategoria Certyfikowana** – jest kategorią o wysokim poziomie ryzyka, operacje wymagają certyfikacji BSP na podstawie rozporządzenia (UE) 2019/945. W stosownych przypadkach, jeżeli właściwy organ, w oparciu o ocenę ryzyka uzna to za konieczne może być również wymagana certyfikacja operatora oraz uzyskanie licencji przez pilota bezzałogowego statku powietrznego. Operacje klasyfikuje

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		się w kategorii certyfikowanej wyłącznie wówczas, gdy spełnione są następujące warunki: a) nad zgromadzeniami osób, b) wiąże się z przewozem osób, c) wiąże się ona z przewozem materiałów niebezpiecznych, które w razie wypadku mogą stanowić wysokie ryzyko dla osób trzecich.
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	1) **Kategoria otwarta:** Każda osoba chcąca latać dronem o masie powyżej 250 g przed lotem musi przejść szkolenie online oraz zaliczyć test online potwierdzający zdobycie wymaganej wiedzy, są one bezpłatne i dostępne w Systemie. Kwalifikacje pilota są ważne przez 5 lat. Egzamin online składa się z 40 pytań wielokrotnego wyboru, warunkiem zaliczenia testu jest uzyskanie 75% poprawnych odpowiedzi. Wymagane kompetencje dla kategorii otwartej: • A1 i A3 – szkolenie i test online, • A2 – szkolenie i test online, ukończenie szkolenia praktycznego w trybie samokształcenia, zaliczenie dodatkowego egzaminu teoretycznego prowadzonego przez podmiot egzaminujący. Szczegółowe informacje na temat podkategorii A1, A2, A3 dostepne sa pod linkiem: https://ulc.gov.pl/pl/drony/kategoria-otwarta-informacje. Wykaz podmiotów Egzaminujących: https://ulc.gov.pl/pl/drony/prowadzenie-szkolen/5826-lista-podmiotow-egzaminujacych. 2) **Kategoria Szczególna** (dotyczy osób prawnych) – jest przeznaczona dla operacji o średnim ryzyku, której parametry lotu wychodzą poza kategorię „otwartą”. Wykonywanie operacji w tym przypadku wymaga weryfikacji oraz w niektórych przypadkach zgody Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Wykonywanie operacji w kategorii szczególnej wymaga dokonania rejestracji operatora w SBSP. W kategorii szczególnej można wykonywać operacje SBSP po spełnieniu wybranego wariantu: • złożeniu **oświadczenia** o operacji zgodnej ze scenariuszem standardowym (STS) lub krajowym scenariuszem standardowym (NSTS),

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		• otrzymaniu **zezwolenia** na operacje w kategorii szczególnej, • uzyskania **certyfikatu operatora lekkich systemów bezzałogowych statków powietrznych** (LUC)[211]. Więcej informacji na temat kategorii szczególnej dostępnych jest pod linkiem: https://www.ulc.gov.pl/pl/drony/kategoria-szczegolna/mapa-gestosci-zaludnienia-2. Piloci, którzy chcą latać w kategorii szczególnej, muszą przejść szkolenie oraz zdać egzamin przeprowadzony przez podmiot wyznaczony. Wykaz operatorów szkolących oraz podmiotów egzaminujących (wyznaczonych) jest dostępny pod linkiem: https://ulc.gov.pl/pl/drony/prowadzenie-szkolen. Szkolenie teoretyczne do kompetencji pilota STS, zgodnie z treścią scenariuszy standardowych STS-01 i STS-02 nie jest wymagane. Mimo to zaleca się, by w ramach przygotowania do egzaminu teoretycznego do kompetencji pilota w kategorii szczególnej wykorzystać możliwość szkolenia do kompetencji pilota A2 oferowanego komercyjnie lub bezpłatnie oraz skorzystać z oferty operatorów szkolących i przejść część teoretyczną szkolenia do STS. To znacznie ułatwi każdemu zapoznanie się z wymaganiami prawnymi opisanymi w treści scenariuszy standardowych (UE) i jednocześnie przygotuje kandydata do szkolenia praktycznego. Przystępnie i profesjonalnie poprowadzony wykład o wymaganiach wynikających z STS ułatwi zdanie egzaminu teoretycznego i przyspieszy proces szkolenia praktycznego w oparciu o zdobytą wiedzę[212]. Więcej na temat szkoleń i egzaminów do STS pod linkiem: https://ulc.gov.pl/pl/drony/prowadzenie-szkolen/6393-egzaminowanie-i-szkolenie-do-sts.
8.	**Instytucja walidująca**	W zależności od kategorii i podkategorii: 1) Urząd Lotnictwa Cywilnego, 2) Podmioty egzaminujące wpisane na listę prowadzoną przez Urząd Lotnictwa Cywilnego: https://ulc.gov.pl/pl/drony/prowadzenie-szkolen/5826-lista-podmiotow-egzaminujacych.
9.	**Instytucja certyfikująca**	Urząd Lotnictwa Cywilnego
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	1) Kategoria otwarta: — dowód zaliczenia szkolenia i egzaminów online w przypadku wykonywania operacji w podkategorii A1

[211] https://www.ulc.gov.pl/pl/drony/kategoria-szczegolna, [16.07.2024].
[212] https://ulc.gov.pl/pl/drony/prowadzenie-szkolen/6393-egzaminowanie-i-szkolenie-do-sts, [17.07.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		i A3 kategorii otwartej uzyskiwane po zaliczeniu szkolenia i egzaminu online, — certyfikat kompetencji pilota bezzałogowego statku w przypadku wykonywania operacji w podkategorii A2 kategorii otwartej uzyskiwane po zaliczeniu egzaminu online, dodatkowego egzaminu teoretycznego oraz odbyciu szkolenia praktycznego w postaci samokształcenia. Kategoria szczególna: Pilot – uzyskuje kwalifikacje po podświetleniu w rejestrze operatorów, w profilu pilota na drony.gov.pl właściwego „kafelka" – informacji o posiadaniu zaliczenia egzaminu teoretycznego i/lub szkolenia praktycznego[213].
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Szczegółowe informacje dotyczące kategorii otwartej dostępne są na stronie Urzędu Lotnictwa Cywilnego: https://ulc.gov.pl/pl/drony/kategoria-otwarta-informacje.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 29. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – księgowy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**NAZWA kwalifikacji**	**Księgowy**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[214]	**Księgowy (kod zawodu: 331301)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nadawane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskaniu kwalifikacji księgowego, służy wprowadzona w 2009 roku, certyfikacja zawodu księgowego, prowadzona przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (SKwP). **Księgowy** – jest pierwszym z czterech możliwych stopni zdobycia kwalifikacji w zakresie finansowo-księgowym. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce wydaje na każdym stopniu odpowiedni certyfikat i gwarantuje, iż legitymująca się nim osoba posiada wymaganą wiedzę i umiejętności oraz doświadczenie. Certyfikat dyplomowanego księgowego jest również rękojmią ustawicznego doskonalenia zawodowego[215].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).

[213] Tamże.
[214] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[215] https://skwp.pl/certyfikacja/, [25.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie szkolenia przygotowującego do certyfikacji w zawodzie księgowego. Wszystkie oddziały okręgowe SKwP posiadają niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego, wpisane do ewidencji szkół i placówek niepublicznych, które prowadzą działalność edukacyjną. Wspomniane placówki prowadzą szkolenia przygotowujące do certyfikacji. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce od wielu lat jest liderem na rynku szkoleń w zakresie rachunkowości i dziedzin pokrewnych. Prowadzi szkolenia przygotowujące gruntownie do zawodu księgowego oraz w zakresie doskonalenia i aktualizacji wiedzy, m.in. z rachunkowości finansowej, podatków, finansów, kadr i płac, rachunkowości zarządczej, zarządzania i organizacji, kontroli i audytu, prawa i administracji oraz zamówień publicznych[216]. II. Osoba przystępująca do kształcenia z zamiarem uzyskania zawodowego certyfikatu SKP, składa kwestionariusz osobowy oraz oświadczenie o spełnieniu wymagań wstępnych określonych dla danego stopnia. Niepubliczna placówka kształcenia ustawicznego może oświadczenie weryfikować. III. Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego do Oddziału Okręgowego SKP[217]. Zestaw egzaminacyjny składa się z 4 części: — Część I – 20 pytań testowych [zamkniętych, jednokrotnego wyboru, zawierających po trzy odpowiedzi (a, b, c), z których jedna jest prawidłowa], za tę cześć można uzyskać maksymalnie 20 punktów, — część II – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 20 punktów, — część III – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 30 punktów, — część IV – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 30 punktów[218]. Uzyskanie na egzaminie co najmniej 30% punktów możliwych do osiągnięcia jest podstawą otrzymania zaświadczenia o ukończeniu kursu, zgodnie z przepisami MEN. Uzyskanie na egzaminie co najmniej 60% punktów możliwych do osiągnięcia i nie mniej niż 40% punktów z każdej części zestawu egzaminacyjnego, tj.: — 8 punktów z części I, — 8 punktów z części II,

[216] https://skwp.pl/szkolenia/, [25.06.2024].
[217] Uchwała nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.
[218] Szczegółowy tryb przeprowadzania egzaminów kwalifikacyjnych na I stopniu ścieżki certyfikacji zawodu księgowego SKwP, https://skwp.pl//content/uploads/2021/12/Uchwala-nr-986-351-2021-zalacznik-nr-1.pdf /, [25.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		— 12 punktów z części III, — 12 punktów z części IV, jest podstawą otrzymania certyfikatu księgowego potwierdzającego nabycie kwalifikacji zawodowych z zakresu I-go stopnia ścieżki certyfikacji zawodu księgowego SKwP[219].
8.	**Instytucja walidująca**	Oddział Okręgowy SKwP
9.	**Instytucja certyfikująca**	Oddział Okręgowy SKwP
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Certyfikat wydawany jest przez Oddział Okręgowy SKwP. Certyfikat ważny jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Osoba ubiegająca się o certyfikat zawodowy powinna: 1) uznawać potrzebę ustawicznego doskonalenia zawodowego przez cały okres pracy w zawodzie księgowego, 2) rozumieć istotę i znaczenie przestrzegania norm oraz zasad etycznych w pracy zawodowej, 3) spełniać następujące wymagania w momencie przystępowania do określonego stopnia postępowania kwalifikacyjnego, obejmującego kształcenie zakończone egzaminem: w przypadku I stopnia kwalifikacyjnego (**księgowy**) – posiadać wykształcenie co najmniej średnie[220].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 30. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – główny księgowy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Główny księgowy**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[221]**	**Główny księgowy (kod zawodu: 121101)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nadawane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Uzyskaniu kwalifikacji głównego księgowego, służy wprowadzona w 2009 roku, certyfikacja zawodu księgowego, prowadzona przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (SKwP). **Główny księgowy** – jest trzecim z czterech możliwych stopni zdobycia kwalifikacji w zakresie finansowo-księgowym. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce wydaje na każdym stopniu odpowiedni certyfikat i gwarantuje, iż legitymująca się

[219] Tamże.
[220] Uchwała nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.
[221] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		nim osoba posiada wymaganą wiedzę i umiejętności oraz doświadczenie. Certyfikat dyplomowanego księgowego jest również rękojmią ustawicznego doskonalenia zawodowego[222].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	I. Ukończenie szkolenia przygotowującego do certyfikacji w zawodzie księgowego. Wszystkie oddziały okręgowe SKwP posiadają niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego, wpisane do ewidencji szkół i placówek niepublicznych, które prowadzą działalność edukacyjną. Wspomniane placówki prowadzą szkolenia przygotowujące do certyfikacji. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce od wielu lat jest liderem na rynku szkoleń w zakresie rachunkowości i dziedzin pokrewnych. Prowadzi szkolenia przygotowujące gruntownie do zawodu księgowego oraz w zakresie doskonalenia i aktualizacji wiedzy, m.in. z rachunkowości finansowej, podatków, finansów, kadr i płac, rachunkowości zarządczej, zarządzania i organizacji, kontroli i audytu, prawa i administracji oraz zamówień publicznych[223]. II. Osoba przystępująca do kształcenia z zamiarem uzyskania zawodowego certyfikatu SKP, składa kwestionariusz osobowy oraz oświadczenie o spełnieniu wymagań wstępnych określonych dla danego stopnia. Niepubliczna placówka kształcenia ustawicznego może oświadczenie weryfikować. III. Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego do Oddziału Okręgowego SKP[224]. Zestaw egzaminacyjny składa się z 6 części: — część I – 20 pytań testowych [zamkniętych, jednokrotnego wyboru, zawierających po trzy odpowiedzi (a, b, c), z których jedna jest prawidłowa], za tę cześć można uzyskać maksymalnie 20 punktów, — część II – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 30 punktów, — część III – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 20 punktów,

[222] https://skwp.pl/certyfikacja/, [25.06.2024].
[223] https://skwp.pl/szkolenia/, [25.06.2024].
[224] Uchwała nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		— część IV – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 30 punktów, — część V – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 30 punktów, — część VI – zadanie sytuacyjne, za które można uzyskać maksymalnie 20 punktów[225]. Uzyskanie na egzaminie co najmniej 30% punktów możliwych do osiągnięcia jest podstawą otrzymania zaświadczenia o ukończeniu kursu, zgodnie z przepisami MEN. Uzyskanie na egzaminie co najmniej 60% punktów możliwych do osiągnięcia i nie mniej niż 40% punktów z każdej części zestawu egzaminacyjnego, jest podstawą otrzymania certyfikatu księgowego potwierdzającego nabycie kwalifikacji zawodowych z zakresu I-go stopnia ścieżki certyfikacji zawodu księgowego SKwP[226].
8.	**Instytucja walidująca**	Oddział Okręgowy SKwP
9.	**Instytucja certyfikująca**	Oddział Okręgowy SKwP
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Certyfikat wydawany jest przez Oddział Okręgowy SKwP. Certyfikat ważny jest bezterminowo.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Osoba ubiegająca się o certyfikat zawodowy **głównego księgowego** powinna: — posiadać wykształcenie co najmniej średnie uprawniające do wstąpienia na studia wyższe, — posiadać wiedzę i umiejętności specjalisty ds. rachunkowości potwierdzone: • zaświadczeniem kwalifikacyjnym uzyskanym po egzaminie kończącym kształcenie prowadzone przez SKwP z zakresu II stopnia (certyfikat), • lub zaświadczeniem o ukończeniu kursu specjalisty ds. rachunkowości, • lub certyfikat księgowy uprawniający do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, wydanym przez Ministerstwo Finansów, • lub inną formą uznaną przez organizatora kształcenia za równoważną (np. doświadczenie zawodowe, sprawdzian wiadomości z zakresu wymagań określonych dla II stopnia)[227].

Źródło: opracowanie własne.

[225] https://skwp.pl//content/uploads/2021/12/Uchwala-nr-986-351-2021-zalacznik-nr-3.pdf/, [25.06.2024].
[226] Tamże.
[227] Uchwała nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.

Tabela 31. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – biegły rewident

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Biegły rewident**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[228]	**Biegły rewident (kod zawodu: 241101)**
3.	**TYP kwalifikacji**	Nadawane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Uregulowane
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Posiadanie kwalifikacji uprawnia do prowadzenia **audytów finansowych,** których zadaniem jest wykonywanie oficjalnej kontroli środków pieniężnych oraz do świadczenia usług pokrewnych zgodnie z krajowymi standardami wykonywania zawodu. Ponadto, osoba posiadająca kwalifikacje biegłego rewidenta może świadczyć usługi obejmujące m.in.: — przegląd sprawozdań finansowych, — usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych i podatkowych, — wykonywanie ekspertyz lub opinii ekonomiczno-finansowych, — prowadzenie postępowań likwidacyjnych i upadłościowych, — prowadzenie szkoleń z zakresu rachunkowości i podatków, — świadczenie innych usług atestacyjnych określonych przepisami prawa, zastrzeżonych dla biegłego rewidenta[229]. Biegły rewident **pracę może podjąć jako audytor i księgowy, może rozpocząć karierę w biznesie** na stanowiskach związanych z rachunkowością, sprawozdawczością lub controllingiem[230]. Biegłym rewidentem jest osoba wpisana do rejestru biegłych rewidentów[231].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Zgodnie ze ścieżką zdobycia kwalifikacji uregulowaną przepisami ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym[232].
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego do Komisji Egzaminacyjnej obsługiwanej przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów[233].

[228] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[229] https://kik.edu.pl/aktualnosci/biegly-rewident-charakterystyka-zawodu//, [26.06.2024].
[230] https://skwp.pl/certyfikacja/, [25.06.2024].
[231] Art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, Dz. U. 2017 poz. 1089.
[232] Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, op. cit.
[233] Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego na biegłych rewidentów, t. j. Dz. U. 2023.2250.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Do rejestru biegłych rewidentów może być wpisana osoba fizyczna, która: 1) korzysta z pełni praw publicznych oraz ma pełną zdolność do czynności prawnych, 2) ma nieposzlakowaną opinię i swoim dotychczasowym postępowaniem, w tym w trakcie postępowania kwalifikacyjnego, daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu biegłego rewidenta, 3) nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe, 4) ukończyła studia wyższe w Rzeczypospolitej Polskiej lub zagraniczne studia wyższe uznane w Rzeczypospolitej Polskiej za równorzędne i włada językiem polskim w mowie i piśmie, 5) odbyła: a) roczną praktykę w zakresie rachunkowości w państwie Unii Europejskiej oraz co najmniej 2-letnią aplikację w firmie audytorskiej zarejestrowanej w państwie Unii Europejskiej pod kierunkiem biegłego rewidenta lub biegłego rewidenta zarejestrowanego w państwie Unii Europejskiej, albo b) 3-letnią aplikację w firmie audytorskiej zarejestrowanej w państwie Unii Europejskiej pod kierunkiem biegłego rewidenta lub biegłego rewidenta zarejestrowanego w państwie Unii Europejskiej – przy czym spełnienie tych warunków zostało stwierdzone przez Komisję Egzaminacyjną, zwaną dalej „Komisją", 6) złożyła przed Komisją **egzaminy dla kandydatów na biegłego rewidenta z wiedzy**[234], 7) złożyła przed Komisją **egzamin dyplomowy**, 8) złożyła ślubowanie[235]. **Egzaminy z wiedzy** składają się z pytań testowych i zadań sytuacyjnych obejmujących 10 tematów egzaminacyjnych (10 egzaminów) z zakresu: 1) teorii i zasad rachunkowości, 2) zasad sporządzania sprawozdań finansowych, w tym skonsolidowanych sprawozdań finansowych, 3) międzynarodowych standardów rachunkowości, 4) analizy finansowej, 5) rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej, 6) zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej, 7) rewizji finansowej, 8) krajowych standardów wykonywania zawodu, 9) etyki zawodowej i niezależności biegłego rewidenta,

[234] Egzaminy z wiedzy obejmują zakres wiedzy określony przepisami art. 14 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, op. cit.
[235] Art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		10) wymogów prawnych dotyczących badania sprawozdań finansowych oraz biegłych rewidentów i firm audytorskich. W trakcie **egzaminów wiedzy** sprawdzana jest także wiedza niezbędna do badania sprawozdań finansowych, w szczególności z zakresu: 1) prawa handlowego, w tym prawa spółek i ładu korporacyjnego, 2) prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego, 3) prawa podatkowego, 4) prawa cywilnego, 5) prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, 6) prawa bankowego, 7) prawa ubezpieczeniowego, 8) technologii informacyjnych i systemów komputerowych, 9) mikroekonomii, makroekonomii i ekonomii finansowej, 10) matematyki i statystyki, 11) podstawowych zasad zarządzania finansowego w jednostkach gospodarczych, 12) funkcjonowania rynku finansowego. Kandydat na biegłego rewidenta przystępuje do **egzaminu dyplomowego** przeprowadzanego przez Komisję po: 1) złożeniu egzaminów wiedzy, 2) stwierdzeniu przez Komisję spełnienia warunku polegającego na odbyciu wymaganych praktyk lub posiada co najmniej 15-letnie doświadczenie zawodowe w zakresie rachunkowości, prawa, finansów i rewizji finansowej, podczas którego nabyła umiejętności wymagane od biegłych rewidentów[236]. Egzamin dyplomowy polega na sprawdzeniu umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy do samodzielnego i należytego wykonywania zawodu biegłego rewidenta, w szczególności badania rocznych sprawozdań finansowych oraz rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych[237]. Po zakończeniu postępowania kwalifikacyjnego należy złożyć wniosek i uzyskać wpis do rejestru biegłych rewidentów.
8.	**Instytucja walidująca**	Komisja złożona z 19 członków powoływanych i odwoływanych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych[238].
9.	**Instytucja certyfikująca**	Polska Izba Biegłych Rewidentów
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Uzyskaniu wpisu do rejestru biegłych rewidentów, prowadzonego przez Polską Izbę Biegłych Rewidentów.

[236] Tamże.
[237] Art. 14 ust. 4 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, op. cit.
[238] Art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Postępowanie kwalifikacyjne oraz egzaminy są płatne (wysokość opłat ustalana jest zgodnie z przepisami ustawy o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym). Po uzyskaniu wpisu do rejestru biegłych, biegły rewident może wykonywać zawód w kilku formach. Decyzja dotycząca wyboru jednej z nich leży po stronie biegłego rewidenta i wymaga zgłoszenia do PIBR. Biegły rewident może wykonywać zawód jako: 1) osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą we własnym imieniu i na własny rachunek, 2) wspólnik firmy audytorskiej, 3) osoba fizyczna pozostająca w stosunku pracy z firmą audytorską, 4) osoba fizyczna, która zawarła umowę cywilnoprawną z firmą audytorską. Biegły rewident jest obowiązany w szczególności: 1) postępować zgodnie ze złożonym ślubowaniem, 2) stale podnosić kwalifikacje zawodowe, w tym przez odbywanie obligatoryjnego doskonalenia zawodowego w każdym roku kalendarzowym, 3) przestrzegać krajowych standardów wykonywania zawodu, wymogów niezależności oraz zasad etyki zawodowej, 4) regularnie opłacać składkę członkowską, 5) przestrzegać uchwał organów Polskiej Izby Biegłych Rewidentów w zakresie, w jakim dotyczą one biegłych rewidentów[239].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 32. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – Certyfikat Autodesk Certified User (ACU) i Certyfikat Autodesk Certified Proffesional (ACP) dla AutoCad, Autocad Revit

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Certyfikat Autodesk Certified User (ACU)** **Certyfikat Autodesk Certified Proffesional (ACP)** dla AutoCad, Autocad Revit
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[240]	Brak
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe

[239] Art. 8 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, op. cit.
[240] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	**Certyfikat Autodesk Certified User i Certyfikat Autodesk Certified Proffesional** to uznawane w branży świadectwo potwierdzenia posiadanych umiejętność pracy w środowisku AutoCad. Uzyskanie takiego certyfikatu stanowi ważny atut specjalisty zajmującego się projektowaniem w środowisku AutoCAD: a) **Autodesk Certified User** (ACU) – jest przeznaczony osobom, które zaczynają posługiwać się oprogramowaniem i znają podstawy obsługi. b) **Autodesk Certified Professional** (ACP) – jest przeznaczony osobom posiadającym zaawansowane umiejętności pracy w danym programie, posiadającym umiejętności rozwiązywania złożonych problemów dotyczących procesów przetwarzania i projektowania[241]. Egzamin na poziomie Autodesk Certified User obejmuje wymagania edukacyjne i branżowe opracowane tak, aby użytkownicy oprogramowania Autodesk mogli wykazać się umiejętnościami niezbędnymi do rozwijania kariery w projektowaniu. Jego celem jest określenie, czy kandydat rozumie zasady działania oprogramowania AutoCAD i potrafi się nim efektywnie posługiwać. Kierowany jest szczególnie do studentów, osób rozpoczynających pracę lub takich, które chcą uzyskać certyfikat branżowy. Egzamin Certified Professional sprawdza wiedzę użytkowników profesjonalnych w zakresie narzędzi, funkcji i typowych zadań wykonywanych w danym oprogramowaniu. **Certyfikowany użytkownik AutoCAD otrzymuje:** Oficjalne potwierdzenie umiejętności – Certyfikat rozpoznawalny przez pracodawców i klientów z całego świata. Zamieszczenie danych posiadacza w bazie Autodesk Certified Professionals. Certyfikat Autodesk jest najbardziej wiarygodnym dokumentem potwierdzającym wiedzę i umiejętności w zakresie obsługi oprogramowania AutoCad. Certyfikat AutoCAD jest sygnowany przez producenta oprogramowania[242]. Egzamin na Certyfikowanego Użytkownika programu Autodesk AutoCAD potwierdza kompetencje w zakresie projektowania wspomaganego komputerowo (CAD)[243].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK – zgodnie ze ścieżką walidacji i certyfikacji prowadzonej przez uprawnioną instytucję.
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	1. Szkolenie: użytkownik powinien posiadać wiedzę niezbędną do obsługi oprogramowania AutoCAD. Wiedzę

[241] https://szkolenia.pccpolska.pl/certyfikacja-autodesk/, [20.06.2024].
[242] https://certiport.filecamp.com/s/A0q4kMKyt0M75DXG/fi /, [20.06.2024].
[243] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		można zdobyć na kursach prowadzonych przez autoryzowane jednostki szkoleniowe, posiadające Certyfikaty Autoryzowanego Centrum Szkoleniowego Autocad. Certyfikowane jednostki szkoleniowe oferują szkolenia na różnych poziomach zaawansowania. 2. Praktyka: Osoby podchodzące do certyfikacji powinny posiadać doświadczenie w pracy z programem AutoCad (liczba godzin wymaganego doświadczenia w korzystaniu z programu AutoCAD, zależy od poziomu – rodzaju certyfikatu)[244]. 3. Egzamin: Egzamin sprawdzający wiedzę, przeprowadzany przez Autoryzowane Centrum Certyfikacji: a) w przypadku Certyfikat Autodesk Certified User (ACU) – powinna to być instytucja akredytowana przez CERTIPORT, b) w przypadku Certyfikatu Autodesk Certified Proffesional (ACP) – instytucja akredytowana przez AUTODESK. W odniesieniu do szkoleń, wskazane jest korzystanie z usług partnerów edukacyjnych producenta oprogramowania: Autodesk, którym Autodesk stworzył system autoryzacji. Instytucje autoryzowane przez Autodesk, posiadają sprawdzoną i obszerną wiedzę oraz dostarczają wysokiej jakości usług edukacyjnych. Autodesk zapewnia partnerom edukacyjnym dostęp do oryginalnych rozwiązań technologicznych Autodesk, potwierdza wiedzę partnerów na temat korzystania z rozwiązań Autodesk i weryfikuje efektywność ich technik nauczania[245]. W przypadku certyfikacji, wskazane jest korzystanie z akredytowanych podmiotów certyfikujących[246].
8.	**Instytucja walidujące**	Instytucje posiadające Certyfikaty Autoryzowanego Centrum Szkoleniowego AUTODESK. Listy autoryzowanych centrów szkoleniowych w Polsce i innych krajach dostępne są: a) na stronie AUTODESK: https://www.autodesk.com/support/partners?locations=Poland, b) na stronie CERTIPORT: Solution Providers: Certiport (pearsonvue.com).

[244] Tamże.
[245] https://www.autodesk.com/pl/training /, [20.06.2024].
[246] Certiport | CAD Planet/, [20.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
9.	**Instytucja certyfikująca**	Instytucje posiadające Certyfikaty Autoryzowanego Centrum Certyfikacji oraz Centrum Testowego CERTIPORT nadane przez Autodesk, o których mowa w pkt 8**.**
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Międzynarodowy Certyfikat CAD firmy AUTODESK
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Warunki dodatkowe, jak np. wymagana liczba godzin praktycznej pracy z programem dostępne na stronach certyfikowanych instytucji walidujących i certyfikujących.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 33. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – sporządzanie świadectw charakterystyki energetycznej budynków

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Sporządzanie świadectw charakterystyki energetycznej budynków**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[247]	**Audytor energetyczny (kod zawodu: 214901)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Uregulowane
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Świadectwo charakterystyki energetycznej jest dokumentem niezbędnym właścicielowi lub zarządcy budynku w momencie sprzedaży oraz wynajęcia lokalu. Świadectwo jest sporządzane na podstawie metodyki wyznaczania charakterystyki energetycznej budynku, w której uwzględnia się parametry techniczne konstrukcji i instalacji budynku, typ źródła ciepła oraz chłodu. Sporządzone świadectwo jest dostępne w centralnym rejestrze charakterystyki energetycznej budynków i ważne jest przez okres 10 lat. W świadectwie charakterystyki wyznacza się wskaźniki, dzięki którym budynek jest przypisany do odpowiedniej klasy energetyczności. Świadectwo morze sporządzić jedynie uprawniona osoba[248]. Zdobycie kwalifikacji wymaga przejścia drogi formalnej (ukończenie kierunkowych studiów wyższych lub jakichkolwiek studiów wyższych uzupełnionych kierunkowymi studiami podyplomowymi lub uzyskanie uprawnień budowlanych).

[247] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[248] Art. 16 a ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 101.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Kwalifikację opisano więc w drodze wyjątku ze względu na fakt, iż obligatoryjnego finansowania wymagają zarówno studia podyplomowe (jako jedna ze ścieżek prowadzących do zdobycia kwalifikacji), jak i uzyskanie uprawnień budowlanych, i jako takie mogą być przedmiotem wsparcia finansowego.
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Zgodnie ze ścieżką zdobycia kwalifikacji uregulowaną przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków[249].
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	Do wykazu, osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej, może być wpisana, osoba, która: 1) posiada pełną zdolność do czynności prawnych, 2) nie była skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo przeciwko mieniu, wiarygodności dokumentów, obrotowi gospodarczemu, obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi lub za przestępstwo skarbowe, 3) ukończyła: a) studia wyższe zakończone uzyskaniem tytułu zawodowego inżyniera, inżyniera architekta, inżyniera architekta krajobrazu, inżyniera pożarnictwa, magistra inżyniera architekta, magistra inżyniera architekta krajobrazu, magistra inżyniera pożarnictwa albo magistra inżyniera, albo b) studia wyższe inne niż wymienione w lit. a oraz studia podyplomowe, których program uwzględnia zagadnienia związane z charakterystyką energetyczną budynków, wykonywaniem audytów energetycznych budynków, budownictwem energooszczędnymi odnawialnymi źródłami energii, 4) lub posiada uprawnienia budowlane, o których mowa w art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane[250].
8.	**Instytucja walidująca**	Minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa
9.	**Instytucja certyfikująca**	Minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Uzyskanie wpisu do wykazu osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej. Wykaz jest częścią centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Obowiązki osoby uprawnionej do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej: — przechowywanie sporządzonych świadectw charakterystyki energetycznej przez 10 lat,

[249] Tamże.
[250] Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		— zawarcie umowy ubezpieczenia OC za szkody wyrządzone w związku ze sporządzaniem świadectw charakterystyki energetycznej, — przechowywanie dokumentów (lub ich kopii) i danych, na podstawie których sporządzono świadectwo charakterystyki energetycznej i ich przechowywanie przez okres ważności świadectwa. Na żądanie ministra właściwego do spraw rozwoju udostępnianie tych dokumentów na potrzeby weryfikacji świadectwa pod kątem prawidłowości i rzetelności jego sporządzenia[251].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 34. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – diagnosta samochodowy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Diagnosta samochodowy**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[252]**	**Diagnosta uprawniony do wykonywania badań technicznych pojazdów (kod zawodu: 311501)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane poza systemem oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Wolnorynkowe i sektorowe
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Diagnosta samochodowy jest specjalistą dbającym o sprawność techniczną pojazdów. Prowadzi testy i badania dotyczące stanu technicznego samochodu oraz wydaje opinię w zakresie dopuszczenia pojazdu do udziału w ruchu drogowym. Osoba posiadająca kwalifikacje diagnosty samochodowego najczęściej podejmuje pracę w stacji kontroli pojazdów, czy w autoryzowanych serwisach marek samochodowych. Wykonywanie zawodu diagnosty wymaga zdobycia uprawnień do wykonywania badań technicznych pojazdów. Tylko uprawniony diagnosta zatrudniony w stacji kontroli pojazdów może wykonywać badania techniczne pojazdów[253].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	Kandydat do zdobycia uprawnień do wykonywania badań technicznych powinien spełnić następujące wymagania: — posiadać wymagane wykształcenie techniczne i praktykę, — odbyć wymagane szkolenie,

[251] https://www.biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/642, [27.06.2024].
[252] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[253] https://www.biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/1239, [27.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		— zdać egzamin kwalifikacyjny. Wymagania dotyczące wykształcenia i praktyki spełnia: — wyższe wykształcenie w obszarze nauk technicznych o specjalności samochodowej i udokumentowane 6 miesięcy praktyki w stacji kontroli pojazdów lub w zakładzie (warsztacie) naprawy pojazdów na stanowisku kontroli lub naprawy pojazdów, albo — średnie wykształcenie techniczne lub wykształcenie średnie branżowe o specjalności samochodowej i udokumentowany rok praktyki w stacji kontroli pojazdów lub w zakładzie (warsztacie) naprawy pojazdów na stanowisku kontroli lub naprawy pojazdów, albo — wyższe wykształcenie w obszarze nauk technicznych o specjalności innej niż samochodowa i udokumentowany rok praktyki w stacji kontroli pojazdów lub w zakładzie (warsztacie) naprawy pojazdów na stanowisku kontroli lub naprawy pojazdów, albo — średnie wykształcenie techniczne lub wykształcenie średnie branżowe o specjalności innej niż samochodowa i udokumentowane 2 lata praktyki w stacji kontroli pojazdów lub w zakładzie (warsztacie) naprawy pojazdów na stanowisku kontroli lub naprawy pojazdów. Jeśli w trakcie studiów odbywałeś praktykę (objętą programem kształcenia), a praktyka ta odbywała się na podstawie umowy między uczelnią, a stacją kontroli pojazdów, to okres tej praktyki wlicza się do wymaganego okresu praktyki zawodowej[254]. Szkolenia dla kandydatów na diagnostów musi odbywać się według programu szkolenia dla ubiegających się o uprawnienia diagnosty w zakresie przeprowadzania badań technicznych pojazdów[255]. Egzamin przeprowadza za opłatą komisja powołana przez **Dyrektora Transportowego Dozoru Technicznego**. Zgodnie z postanowieniem zawartym w § 4 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 28 listopada 2014 r. w sprawie szkolenia i egzaminowania diagnostów oraz wzorów dokumentów z tym związanych Dyrektor Transportowego Dozoru Technicznego, zamieszcza na stronie internetowej Transportowego Dozoru Technicznego komunikat w sprawie wyznaczenia terminu i miejsca, w którym zostanie przeprowadzony egzamin kwalifikacyjny, nie później niż 30 dni przed wyznaczonym terminem egzaminu. Po odbyciu obowiązkowego szkolenia, należy złożyć do starosty lub prezydenta miasta na prawach powiatu wniosek

[254] Tamże.
[255] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 28 listopada 2014 r. w sprawie szkolenia i egzaminowania diagnostów oraz wzorów dokumentów z tym związanych, Dz. U. 2014 poz. 1836.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		wraz ze wszystkimi dokumentami poświadczającymi spełnianie wyspecyfikowanych wyżej warunków.
8.	**Instytucja walidująca**	Transportowy Dozór Techniczny[256]
9.	**Instytucja certyfikująca**	Starosta powiatu lub prezydent miasta na prawach powiatu[257]
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Dokument "Uprawnienia diagnosty" wraz z numerem uprawnień
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Jeśli starosta cofnie uprawnienie do wykonywania badań technicznych, można ponowne starać się o to uprawnienie nie wcześniej niż po upływie 5 lat od dnia, w którym decyzja o cofnięciu stała się ostateczna.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 35. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – mechanik samochodowy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Mechanik samochodowy**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS[258]**	**Mechanik pojazdów samochodowych (kod zawodu: 723103)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane w systemie oświaty
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe[259].
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Mechanik samochodów osobowych diagnozuje i naprawia podzespoły i zespoły samochodów osobowych oraz obsługuje zgodnie z wymaganiami producenta. Mechanik samochodów osobowych jest zawodem o charakterze usługowym. Celem pracy mechanika jest diagnozowanie oraz naprawa i obsługa samochodów osobowych. Mechanik samochodów osobowych przyjmuje samochody osobowe do naprawy i diagnozuje je, posługując się specjalistycznym sprzętem. Jego obowiązkiem jest zachowanie zasad technologicznych naprawy i obsługi samochodów osobowych zgodnie z wiedzą techniczną i dokumentacją producenta[260].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Kwalifikacyjny kurs zawodowy

[256] https://www.tdt.gov.pl/dzialalnosc/egzaminy-i-kwalifikacje-osob/egzaminy-dla-kandydatow-na-diagnostow/, [27.06.2024].
[257] Zgodnie z ustawą z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym art. 84 ust. 2 i 2a starosta wydaje uprawnienie do wykonywania badań technicznych, jeżeli osoba ubiegająca się o jego wydanie posiada wymagane wykształcenie techniczne i praktykę (art. 84 ust. 2b ww. ustawy), odbyła wymagane szkolenie oraz zdała egzamin kwalifikacyjny.
[258] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.
[259] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
[260] https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow, [27.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	Odbycie kwalifikacyjnego kursu zawodowego (kwalifikacje "trzyliterowe") zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia 16 maja 2019 r. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego. Zdanie egzaminu przed Okręgową Komisją Egzaminacyjną i otrzymanie świadectwa/dyplomu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie Mechanik Pojazdów Samochodowych (Kod zawodu: 723103). Uzyskane w ten sposób kwalifikacje zawodowe są zgodne z Rozporządzeniem MEN z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz. U. poz. 2175), Rozporządzeniem MEN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego oraz Rozporządzeniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 07.08.2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania oparta na Międzynarodowym Standardzie ISCO.
8.	**Instytucja walidująca**	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
9.	**Instytucja certyfikująca**	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Świadectwo/dyplom potwierdzające kwalifikacje w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Warunkiem przystąpienia do kursu jest posiadanie wykształcenia podstawowego oraz ukończenie 18 roku życia.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 36. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – elektromechanik samochodowy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	**Nazwa kwalifikacji**	**Elektromechanik samochodowy**
2.	**Odpowiednik kwalifikacji w KZiS**[261]	**Elektromechanik (kod zawodu: 741201)**
3.	**Typ kwalifikacji**	Nabywane w systemie oświaty

[261] Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
4.	**Rodzaj kwalifikacji**	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe[262].
5.	**Charakterystyka kwalifikacji**	Elektromechanik pojazdów samochodowych to osoba, która posiada podstawowe wiadomości z zakresu budowy i obsługi pojazdów, ale także wiadomości i umiejętności w zakresie diagnostyki i naprawy elektrycznych i elektronicznych układów pojazdów samochodowych. Elektromechanik pojazdów samochodowych diagnozuje i naprawia systemy sterowania silnikiem oraz układy bezpieczeństwa i komfortu jazdy. Instaluje i uruchamia w samochodzie elektryczne i elektroniczne urządzenia sterujące, zabezpieczające i sygnalizacyjne[263].
6.	**Forma nabycia kwalifikacji**	Kwalifikacyjny kurs zawodowy
7.	**Opis ścieżki nabycia kwalifikacji**	Odbycie kwalifikacyjnego kursu zawodowego (kwalifikacje "trzyliterowe") zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia 16 maja 2019 r. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego. Zdanie egzaminu przed Okręgową Komisją Egzaminacyjną i otrzymanie świadectwa/dyplomu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie Mechanik Pojazdów Samochodowych (Kod zawodu: 723103). Uzyskane w ten sposób kwalifikacje zawodowe są zgodne z Rozporządzeniem MEN z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz. U. poz. 2175), Rozporządzeniem MEN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego oraz Rozporządzeniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 07.08.2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania oparta na Międzynarodowym Standardzie ISCO.
8.	**Instytucja walidująca**	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
9.	**Instytucja certyfikująca**	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna

[262] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
[263] https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow, [27.06.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
10.	**Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji**	Świadectwo/dyplom potwierdzające kwalifikacje w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych.
11.	**Opis warunków dodatkowych**	Warunkiem przystąpienia do kursu jest posiadanie wykształcenia podstawowego oraz ukończenie 18 roku życia.

Źródło: opracowanie własne.

WNIOSKI i REKOMENDACJE

Przeprowadzona analiza uwidoczniła istnienie potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych w badanych sektorach. Popyt generowany przez pracodawców wyzwala dynamika przemian społeczno-gospodarczych. Te same zmiany wymuszają również reakcję ze strony mieszkańców regionu. Chęć zdobycia zatrudnienia wiąże się więc ze stałym podnoszeniem kwalifikacji i kompetencji, z ich dostosowywaniem do potrzeb pracodawców, kształtowanych przez zmiany w otoczeniu społeczno-gospodarczym. Społeczeństwa gospodarek rozwijających się, w tym województwa podlaskiego, aspirują do miana społeczeństwa wiedzy, również te aspiracje zobowiązują, zwłaszcza w sektorach wymagających wiedzy specjalistycznej, takich jak działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

W obliczu wskazanych wyzwań, analiza dostarczyła ważnych informacji o kierunkach potrzeb w sektorach istotnych z punktu widzenia rozwoju regionu. Pozyskana wiedza może stanowić podstawę do stymulowania rozwoju kształcenia ustawicznego w obszarze zidentyfikowanych, potrzebnych, kwalifikacji i kompetencji.

Analiza potrzeb podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej, w sektorach budownictwa oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, pozwoliła na sformułowanie kilku istotnych wniosków i rekomendacji w zakresie wspierania procesu zaspokajania zidentyfikowanych potrzeb.

1. System polskiej edukacji pozaformalnej oferuje pokaźny katalog możliwości kształcenia się w trybie pozaszkolnym. Ten tryb cechuje większa elastyczność i możliwość szybszej reakcji na potrzebę zmiany. Co więcej, zróżnicowanie poziomu sformalizowania poszczególnych ścieżek zdobywania kwalifikacji stwarza możliwość zdobycia zarówno kwalifikacji tożsamych z nabywanymi w szkole (np. dzięki uczestnictwu w KKZ), jak i możliwość formalnego potwierdzenia wiedzy o charakterze stricte kompetencyjnym (np. obsługa oprogramowania AutoCad). Wadą tego systemu jest jednak jego rozproszenie, podleganie wielu regulacjom oraz wspomniane różnice w poziomie sformalizowania poszczególnych ścieżek. Przedmiotowe różnice wiążą się jednoznacznie z poziomem trudności w zakresie ścieżki kształcenia, którą musi przejść osoba zainteresowana zdobyciem kwalifikacji.

   Zidentyfikowany system edukacji pozaformalnej posiada swego rodzaju węzeł, który spina:

   - z jednej strony sformalizowane, **rozumienie kwalifikacji w prawie polskim,** obejmujące ściśle określone przepisami prawa ścieżki zdobycia kwalifikacji,
   - z drugiej strony szersze rozumienie **kwalifikacji,** zgodne z podejściem Komisji Europejskiej, pozwalające na uznanie za kwalifikację również

kompetencji, pod warunkiem, że ta posiada przejrzysty proces walidacji i certyfikacji.

Tym węzłem jest Zintegrowany System Kwalifikacji.

W trakcie prowadzonych analiz dokonano syntezy całego systemu edukacji w Polsce. Na jej podstawie **opracowano schemat ścieżek dojścia do kwalifikacji zarówno w drodze formalnej, jak i pozaformalnej,** przy czym, zgodnie z przyjętymi celami analizy, droga pozaformalna została szczegółowo scharakteryzowana na poziomie każdej z 14 zidentyfikowanych ścieżek. Dzięki temu dokonano pierwszej, nieistniejącej dotychczas na gruncie prowadzonych w Polsce analiz, charakterystyki systemu zdobywania kwalifikacji w drodze pozaformalnej. Odtworzony system kształcenia pozaformalngo uwzględnia szersze rozumienie kwalifikacji prezentowane przez Komisję Europejską. Jak wspomniano, nie jest powszechnie znany, przez co wymaga odpowiedniego podejścia informacyjno-promocyjnego.

REKOMENDACJA 1: Rekomenduje się upowszechnianie wiedzy o istniejących ścieżkach zdobywania kwalifikacji w drodze pozaformalnej. Stosowane formy promocji, powinny uwzględniać nie tylko szerzenie wiedzy o dostępnych ścieżkach zdobycia kwalifikacji w drodze pozaformalnej wśród osób dorosłych, ale również młodzieży uczącej się w szkołach ponadpodstawowych. Młode osoby, wkraczając w dorosłe życie powinny być wyposażone w wiedzę o istniejących możliwościach szybkich ścieżek przekwalifikowywania się zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki.

2. W przypadku **sektora budownictwa** lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb podlaskiej gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):
   1) kwalifikacje do pracy pod napięciem (PPN),
   2) kwalifikacje budowlane,
   3) kwalifikacje operatora koparki wielonaczyniowej (wszystkie klasy: I, II, III, w tym łańcuchowe),
   4) kwalifikacje operatora koparki jednonaczyniowej (wszystkie klasy: I, II, III),
   5) kwalifikacje operatora walca drogowego (wszystkie klasy),
   6) kwalifikacje operatora frezarki drogowej,
   7) kwalifikacje operatora wiertnicy (wszystkie rodzaje),
   8) kwalifikacje operatora spycharki (wszystkie klasy),
   9) kwalifikacje operatora węzła betoniarskiego,
   10) kwalifikacje montera rusztowań.

Przedmiotowa lista kwalifikacji/kompetencji w stosunku, do których analiza wykazała istnienie dużego zapotrzebowania na pracowników i trudności

w dostępie do osób z odpowiednimi kwalifikacjami nie powinna być traktowana jako zamknięta. Analizy wskazały również na istnienie w **budownictwie** zapotrzebowania na kwalifikacje charakterystyczne dla branży transportowej i przetwórstwa przemysłowego, scharakteryzowane w pierwszej z cyklu publikacji, poświęconej potrzebom kwalifikacyjnym wskazanych sekcji. Identyfikowane, powtarzające się zapotrzebowanie dotyczy takich kwalifikacji[264], jak:

1) uprawnienia na podesty ruchome przejezdne,
2) uprawnienia operatora żurawi samojezdnych,
3) uprawnienia SEP do 1 kV,
4) operator żurawia przenośnego – przeładunkowego (hydrauliczny dźwig samochodowy – HDS),
5) prawo jazdy kat. C+E,

które należy traktować jako przykładowe, ze względu na ograniczony rozmiar analiz jakościowych. Oznacza to, że zapotrzebowanie może dotyczyć również innych kwalifikacji identyfikowanych w tych sektorach, jak np. uprawnień spawaczy.

Analizy wykazały z jednej strony łatwą dostępność do rynku szkoleń prowadzących do uzyskania przedmiotowych kwalifikacji, artykułowaną przez pracodawców, którzy nie maja problemów z kierowaniem na nie pracowników i z finansowaniem ścieżki zdobycia uprawnień. Z drugiej strony badanie strony podażowej wskazało na duże zainteresowanie uczestnictwem mieszkańców w takich szkoleniach dofinansowywanym ze środków publicznych, co dowodzi na istnienie potrzeb po stronie podażowej i uzasadnia kierowanie interwencji na dofinansowanie ścieżek zdobywania wskazanych kwalifikacji. Samowystarczalność pracodawców może wskazywać na brak zasadności ich finansowania. Należy jednak podkreślić, iż w analizach udział brały przedsiębiorstwa o ugruntowanej pozycji na rynku budowlanym, które stać na zaspokojenie finansowania potrzeb szkoleniowych we własnym zakresie. Nie przekreśla to możliwości istnienia zapotrzebowania na ewentualne dofinansowanie w mniejszych, rozwijających się podmiotach w branży. Ponadto zasadność interwencji potwierdza zainteresowanie generowane od strony podażowej (przez mieszkańców regionu).

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP (Upowszechnianie możliwości zdobywania kwalifikacji w formach pozaszkolnych, dostępnych w polskim systemie edukacji pozaformalnej, wymaga wsparcia systemowego z poziomu centralnego. Nie powinno ograniczać się jedynie do poziomu regionalnego. Z poziomu centralnego, konieczne

[264] Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa). Identyfikowane zapotrzebowanie dotyczy takich kwalifikacji, op. cit.

jest zwłaszcza promowanie rozwiązań o możliwości zdobywania kwalifikacji w formach pozaszkolnych, w obszarze kwalifikacji włączonych do ZRK. Działania w tym obszarze wymagają aktywności podmiotów odpowiedzialnych za promocję Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji).

REKOMENDACJA 2: Wskazane jest **promowanie i upowszechnianie wiedzy** o potrzebach regionalnej gospodarki **w zakresie kwalifikacji poszukiwanych w budownictwie.**

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

REKOMENDACJA 3: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej w zakresie kształcenia kadr na potrzeby sektora budownictwa, wspierającej kształcenie w kierunku nabywania kwalifikacji znajdujących się na liście najbardziej pożądanych (wypracowanych w przedmiotowej analizie). W pierwszej kolejności interwencja powinna być kierowana na wsparcie mieszkańców w dostępie do szkoleń. W przypadku interwencji kierowanej do przedsiębiorców, ukierunkowanej na wsparcie w dostosowaniu kwalifikacji pracowników do potrzeb, wskazane jest rozważenie stosowania kryteriów opartych na przychodach przedsiębiorstwa, uzależniających dofinansowanie od sytuacji finansowej danego przedsiębiorstwa.**

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

3. **Sektor budownictwa** generuje również popyt na kompetencje istotne z punktu widzenia nie tylko stricte branżowego, ale również z punktu widzenia procedur i przepisów regulujących jego funkcjonowanie lub wpływających na jego funkcjonowanie. Przedsiębiorcy artykułują potrzeby szkoleniowe w obszarach:
   a) księgowości,
   b) windykacji należności,
   c) prawa zamówień publicznych.

   Postęp technologiczny, cyfryzacja i uwarunkowania rynku wynikające z rosnącej konkurencji i wchodzenia przedsiębiorstw na rynki międzynarodowe, generują potrzebę podnoszenia kwalifikacji pracowników w zakresie:

   a) technologie cyfrowych (programy: magazynowe, AutoCad, MsOffice),
   b) sprzedaży internetowej,
   c) obsługi klienta,
   d) nowoczesnych metod zarządzania,
   e) kompetencji językowej (język angielski, język niemiecki, język polski dla pracowników z zagranicy).

REKOMENDACJA 4: Wskazane jest uwzględnienie w **regionalnej polityce rozwoju kadr, potrzeby wspierania rozwoju także kompetencji miękkich, takich jak kompetencje cyfrowe, sprzedażowe, obsługi klienta, zarządcze i językowe. Wsparcie powinno być kierowane na formy posiadające ustrukturyzowany system walidacji i certyfikacji efektów kształcenia, który pozwalałby na zaliczenie kompetencji do pojęcia kwalifikacji w rozumieniu prezentowanym przez Komisję Europejska, a tym samym na wsparcie finansowe przedmiotowych kierunków kształcenia ze środków Unii Europejskiej.**

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

4. W przypadku sektora działalności **profesjonalnej, naukowej i technicznej**, lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):
   1) kwalifikacje osób zajmujących się konserwacją urządzeń transportu bliskiego,
   2) kwalifikacje pilota bezzałogowego statku powietrznego (drona),
   3) kwalifikacje księgowego,
   4) kwalifikacje głównego księgowego,
   5) kwalifikacje biegłego rewidenta,
   6) kwalifikacje AutoCad, Autocad Revit,
   7) kwalifikacje do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej,
   8) kwalifikacje diagnosty samochodowego,
   9) kwalifikacje mechanika samochodowego,
   10) kwalifikacje elektromechanika samochodowego.

   W tym przypadku analizy prowadzone zarówno od strony podażowej, jak i popytowej rynku pracy wskazują zasadność planowania interwencji w taki sposób, aby umożliwić uzyskanie dofinansowania zarówno przedsiębiorcom, jak i pracownikom przedsiębiorstw na zdobycie poszukiwanych kwalifikacji, czy przekwalifikowanie się. Nie wyklucza to oczywiście możliwości wprowadzania kryteriów dochodowych w stosunku do przedsiębiorstw, które w wielu wypadkach zapewne będą posiadały możliwości finansowania kształcenia pracowników we własnym zakresie.

REKOMENDACJA 5: Wskazane jest **promowanie i upowszechnianie wiedzy** o potrzebach regionalnej gospodarki **w zakresie kwalifikacji poszukiwanych w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. W strategiach promocji wskazane jest wykorzystanie zróżnicowanych form promocji, również tych opartych na możliwościach obserwowania promowanych kwalifikacji** na żywo, poprzez np. wizyty studyjne w miejscu budowy, wykorzystujących inwestycje realizowane w regionie oraz inne formy

wypracowywane w drodze współpracy z przedsiębiorcami, znającymi realia funkcjonowania sektora.

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

REKOMENDACJA 6: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej ukierunkowanej na kształcenie kadr na potrzeby sektora działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, wspierającej kształcenie w kierunku zdobycia kwalifikacji znajdujących się na liście najbardziej pożądanych. W pierwszej kolejności interwencja powinna być kierowana na wsparcie mieszkańców w dostępie do szkoleń. W przypadku interwencji kierowanej do przedsiębiorców, ukierunkowanej na wsparcie w dostosowaniu kwalifikacji pracowników do potrzeb, wskazane jest rozważenie stosowania kryteriów opartych na przychodach przedsiębiorstwa, uzależniających dofinansowanie od sytuacji finansowej danego przedsiębiorstwa.**

5. Również działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, generuje popyt na kompetencje istotne z punktu widzenia nie tylko stricte branżowego, ale także z punktu widzenia procedur i przepisów regulujących jej funkcjonowanie lub wpływających na jej funkcjonowanie.

   Uwarunkowania rynku wynikające z rosnącej konkurencji i wchodzenia przedsiębiorstw na rynki międzynarodowe, generują potrzebę podnoszenia kwalifikacji pracowników w zakresie:

   a) dobrej komunikacji,
   b) radzenia sobie z klientem trudnym,
   c) kompetencji sprzedażowych,
   d) kompetencji językowych (język angielski).

   Postęp technologiczny i uzależnienie stanowiskowe od technologii cyfrowych, wyzwalają w sektorze duże zapotrzebowanie na kształcenie kompetencji w zakresie obsługi specyficznych programów branżowych, np. InstalSoft, Audytor, oprogramowania do obsługi GPS w pomiarach. Branżowo identyfikuje się zapotrzebowanie na szkolenia specjalistyczne, jak np.: analityka weterynaryjna, behawiorystyka zwierząt, czy fizjoterapia zwierząt, szkolenia SCRUM Product Owner, PRINCE2® 6th Edition Foundation oraz PRINCE2 Agile® Foundation, DTMethod® Foundation, mediacje sądowe i pozasądowe, Post production master – montaż i postprodukcja filmowa, dla członków rad nadzorczych.

   Zróżnicowanie branż należących do sektora powoduje, że identyfikacja wszystkich potrzeb jest praktycznie niemożliwa, co utrudnia wskazanie konkretnych, pożądanych kierunków kwalifikacji, czy kompetencji w ujęciu całego sektora. Niemniej jednak, potrzeby zaznaczane przez przedsiębiorców,

czy to na poziomie danej branży, czy nawet pojedynczego przedsiębiorstwa są ważne z punktu widzenia obu poziomów.

REKOMENDACJA 7: W odniesieniu do działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, wskazane jest uwzględnienie w **polityce rozwoju kadr w regionie, potrzeby wspierania rozwoju kompetencji obejmujących kompetencje miękkie, jak i kompetencje zawodowe specyficzne danej branży. Wsparcie powinno uwzględniać możliwość dofinansowania potrzeb szkoleniowych, w stosunku do których przedsiębiorca zainteresowany pozyskaniem wsparcia na kształcenie pracowników i mieszkaniec regionu zainteresowany podnoszeniem/zmianą kwalifikacji jest w stanie udowodnić ich istnienie, np. analizami branżowymi, statystykami, charakterem realizowanej działalności gospodarczej, itp.**

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

BIBLIOGRAFIA

Publikacje zwarte

1. Aleksander T., Andragogika, WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2002.
2. Coombs P., Ahmed M., Attacking Rural Poverty, The John Hopkins University Press, Baltimore 1974.
3. Coombs P., Prosser R., Ahmed M., New Paths to Learning, International Council for Educational Development, New York 1973.
4. Dąbrowska E. (red.), Raport o stanie województwa za 2023 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2024.
5. Dąbrowska E. (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Akademia Łomżyńska, Łomża 2024.
6. Domański S., System szkolnictwa wyższego w Polsce: Teoria i praktyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2019.
7. European Skills Agenda For Sustainable Competitiveness, Social Fairness And Resilience, Komisja Europejska, Bruksela 2020.
8. Fontana A., Frey J. H., The Interview: From Formal to Postmodern, SAGE Publications, Inc., London 2005.
9. Fordham P., Informal, non-formal and formal education programmes [w:] YMCA George Williams College ICE301 Lifelong learning, Unit 1 Approaching lifelong learning, YMCA George Williams College, London 1993.
10. Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r.
11. Gmaj I., Grzeszczyk J.i in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016.
12. Jabłońska E., Prawo oświatowe: komentarz, Wolters Kluwer, Wrocław 2017.
13. Jankowska M., Kształcenie zawodowe w Polsce: wyzwania i możliwości, Wydawnictwo Edukacyjne, Warszawa 2019.
14. Kamiński R., Polityka oświatowa w Polsce po 1989 roku, Wydawnictwo UAM, Poznań 2019.
15. Kowalczyk R., Zarządzanie procesem kształcenia zawodowego, Wydawnictwo Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań 2017.

16. Kowalczyk M., Kształcenie na poziomie wyższym: Analizy i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020.
17. Kowalski J., Historia edukacji w Polsce, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2018.
18. Kvale S., Brinkmann S., Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing, SAGE Publications, Inc., Los Angeles 2009.
19. Nowak A., Reformy systemu oświaty w Polsce, Edukator, Kraków 2015.
20. Nowak J., Studia i kariery: Ścieżki edukacyjne w polskim systemie szkolnictwa wyższego, Wydawnictwo UAM, Poznań 2021.
21. Nowicki A., Kształcenie branżowe w XXI wieku, UMCS, Lublin 2021.
22. Od kompetencji do kwalifikacji – diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013.
23. OECD (2019), OECD Skills Strategy Poland: Assessment and Recommendations, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris 2019.
24. Piotrowski T., System edukacji zawodowej: teoria i praktyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Kraków 2018.
25. Policy European Social Fund Plus (ESF+) Shared Management Strand Data Support Centre VC/2020/014 Common indicators toolbox Working document, https://sfc.ec.europa.eu/system/files/documents/documents/toolbox-october-2021_0.pdf.
26. Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, UDT, Warszawa 2022.
27. Ranking budowlany Unii Europejskiej 2020/2021, Budimex S.A., Warszawa 2021.
28. Raport. Podlaskie na skrzyżowaniu szlaków, Polski Instytut Transportu Drogowego, Białystok 2021.
29. Remenyi D., Williams B., Money A., Swartz E., Doing Research in Business and Management: An Introduction to Process and Method, SAGE Publications Ltd., Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC 1998.
30. Saunders M., Lewis P., Thornhill A., Research Methods for Business Students, Pearson Education Limited, Harlow 2019.
31. Sławiński S., Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016.

32. Stewart D. W., Shamdasani P. N., Focus Groups: Theory and Practice, SAGE Publications, Inc., 2015, S. Wilkinson, Focus Group Research, SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks 2012.
33. Stęchły W., Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, IBE, Warszawa 2021.
34. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, Załącznik do uchwały nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku, Białystok 2020.
35. The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility, European Union 2018.
36. Wójcik K., Reforma edukacji zawodowej w Polsce, Wydawnictwo Gdańskie, Gdańsk 2020.
37. Wróblewski M., Zmiany w systemie edukacji: od przedszkola do matury, UMCS, Lublin 2021.
38. Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021-2027/8(1), Warszawa 2022.
39. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, Document 32008H0506(01).
40. Zieliński P., Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020.
41. Ziewiec-Skokowska G., Znaczenie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i Polskiej Ramy Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, [w:] E. Chmielecka, T. Saryusz-Wolski G., Sławiński S., Stęchły W. (red.), Ramy kwalifikacji, ECTS i ECVET dla uczenia się przez całe życie, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019.
42. Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019.

Artykuły naukowe

1. Dominiak J., Nowoczesne usługi a poziom rozwoju gospodarczego, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego", nr 31 (1)-017, Wydawnictwo Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie Kraków 2018.

2. Kargul J., Edukacja ustawiczna z perspektywy kultury indywidualizmu, „Edukacja Dorosłych”, T. 2 (61), Akademickie Towarzystwo Andragogiczne, Warszawa 2021.
3. Stalończyk I., Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 37 Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014.
4. Stawowiak M., Budowa i eksploatacja frezarek drogowych, Autostrady, Elamed Media Group, Katowice 2018, Tom 10.

Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
2. Obwieszczenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 grudnia 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie egzaminów dla kierowców przewożących towary niebezpieczne, Dz. U. 2022, poz. 356.
3. Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, Dz. U. poz. 1392.
4. Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz. U. 2017 poz. 1658.
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego, Dz. U. 2019 poz. 2198.
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 marca 2017 w sprawie oddziałów i szkół sportowych oraz oddziałów i szkół mistrzostwa sportowego, t. j. Dz. U. 2020 poz. 2138.
8. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, Dz. U. 2018 poz. 583.
9. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 28 listopada 2014 r. w sprawie szkolenia i egzaminowania diagnostów oraz wzorów dokumentów z tym związanych, Dz. U. 2014 poz. 1836.

10. Rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie przygotowania zawodowego do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie, Dz. U. 2019 poz. 831.
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 8 kwietnia 2019 w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa artystycznego, t. j. Dz. U. 2023 poz. 2444.
12. Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 21 maja 2019 r. w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.
13. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.
14. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego na biegłych rewidentów, t. j. Dz. U. 2023.2250.
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r., w sprawie polskiej klasyfikacji działalności (PKD), Dz. U. z 007, poz. Nr 51, poz. 1885 z późn. zm.
16. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. 2018 poz. 2010.
17. Uchwała nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.
18. Ustawa z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 101.
19. Ustawa dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834.
20. Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, Dz. U. 2017 poz. 1089.
21. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe Dz. U. 2017 poz. 60.
22. Ustawa z dnia 15.12.2000 r. o samorządach zawodowych i architektów oraz inżynierów budownictwa, Dz. U. 2001 nr 5 poz. 42.
23. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o przewozie towarów niebezpiecznych, Dz. U. poz. 2147.

24. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie Ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2011 Nr 205 poz. 1206.
25. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 475.
26. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742.
27. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.
28. Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2023 poz. 1681.
29. Ustawa z dnia 28.02.2024 r. Prawo energetyczne, Dz. U. z 2023 r. poz. 221, 641, 803, 1414 i. 2029.
30. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 120, 295, 1598, z 2024 r. poz. 619.
31. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, Dz. U. 2011 Nr 30 poz. 151.
32. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, Dz. U. 2001 Nr 125 poz. 1371.
33. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 750 i 854.
34. Ustawa z dnia grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
35. Ustawy o charakterystyce energetycznej budynków, t. j. Dz. U. 2024 poz. 101.

Strony internetowe

1. Barometr Zawodów, https://barometrzawodow.pl/
2. Certiport | CAD Planet/

   http://www.kmg.agh.edu.pl/KN/pps/letocha.i%20konstrukcja%20i%20analiza%20koparek%20wielonaczyniowych.pdf/
3. https//zpe.gov.pl (Zintegrowana Platforma Edukacyjna)
4. https://certiport.filecamp.com/s/A0q4kMKyt0M75DXG/fi/
5. https://dzwignice.info/baza-wiedzy/slownik-dzwignicowy/dzwigar
6. https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/walec-drogowy;3993546.html/
7. https://globalgpssystems.com/gnss/the-difference-between-gnss-and-gps-explained/

8. https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education
9. https://www.gov.pl/web/edukacja https://www.gov.pl/web/edukacja/zintegrowana-strategia-umiejetnosci-2030-czesc-szczegolowa--dokument-przyjety-przez-rade-ministrow
10. https://kik.edu.pl/aktualnosci/biegly-rewident-charakterystyka-zawodu/
11. https://kursy-udt.pl/budowa-suwnic
12. https://kwalifikacje.edu.pl/
13. https://kwalifikacje.gov.pl/
14. https://moto.infor.pl/
15. https://nowy-zawod.pl/
16. https://nowy-zawod.pl/obsluga-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/
17. https://nowy-zawod.pl/programowanie-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/)
18. https://osom.pl/kursy/koparki-wielonaczyniowe-1/
19. https://osom.pl/kursy/walce-drogowe-0/
20. https://osrodki.koordynacjaszkolenia.pl/
21. https://prk.men.gov.pl/polska-rama-kwalifikacji-prk/
22. https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/
23. https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow
24. https://sep.com.pl/oferta/szkolenia.html
25. https://sep.com.pl/oferta/szkolenia.html
26. https://skwp.pl//content/uploads/2021/12/Uchwala-nr-986-351-2021-zalacznik-nr-1.pdf /
27. https://skwp.pl/certyfikacja/
28. https://skwp.pl/szkolenia//
29. https://szkolenia.pccpolska.pl/certyfikacja-autodesk/
30. https://szkolenia-operator.pl/operator-koparki/
31. https://ulc.gov.pl/pl/drony/prowadzenie-szkolen/6393-egzaminowanie-i-szkolenie-do-sts
32. https://uprawnieniabudowlane.pl/wymagane-wyksztalcenie-i-praktyka/
33. https://wit.lukasiewicz.gov.pl/centrum-egzaminowania-operatorow/

34. https://wit.lukasiewicz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/17/2024/02/Regulamin-Nowy-od-17-04-2023-Podpisany-nowyWykazOplat.pdf/
35. https://www.autodesk.com/pl/products/autocad/overview?term=1-YEAR&tab=subscription
36. https://www.autodesk.com/pl/training/
37. https://www.biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/1239
38. https://www.biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/642
39. https://www.gps.gov/
40. https://www.mechanik.media.pl/
41. https://www.pca.gov.pl/akredytowane-podmioty/
42. https://www.pibr.org.pl/pl/biegli rewidenci
43. https://www.tdt.gov.pl/dzialalnosc/egzaminy-i-kwalifikacje-osob/egzaminy-dla-kandydatow-na-diagnostow/
44. https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/certyfikacja/systemy/
45. https://www.udt.gov.pl/
46. https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob
47. https://www.ulc.gov.pl/pl/drony/kategoria-szczegolna
48. OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/b377fbcc-en
49. Umowa Partnerstwa https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/umowa-partnerstwa/czym-jest-umowa-partnerstwa/
50. Zintegrowana Platforma Edukacyjna (zpe.gov.pl)

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Zmiany w systemie edukacji obowiązkowej w Polsce w latach 1997-2019 11
Tabela 2. Cele programu na rzecz umiejętności – do realizacji w 2025 roku 26
Tabela 3. Udział budownictwa w wartości dodanej brutto (WDB) w latach w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2021 (sekcja F PKD 2007) 37
Tabela 4. Przeciętne zatrudnienie ogółem w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2022 (liczba etatów) 38
Tabela 5. Udział pozostałych usług (sekcje M, N, O, P, Q, R, S, T) w wartości dodanej brutto (WDB) w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2021 40
Tabela 6. Przeciętne zatrudnienie w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, w województwie podlaskim na tle kraju w latach 2016-2022 (liczba etatów) 40
Tabela 7. Realizacja założeń w odniesieniu do indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) 46
Tabela 8. Zestawienie metod, technik, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych w analizie 48
Tabela 9. Zestawienie kwalifikacji/kompetencji wskazywanych przez przedsiębiorców, którzy wzięli udział w badaniu 56
Tabela 10. Popyt na diagnostów uprawnionych do wykonywania badań technicznych pojazdów w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku) 65
Tabela 11. Popyt na mechaników i elektromechaników samochodowych w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku) 65
Tabela 12. Popyt na księgowych w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku) 66
Tabela 13. Popyt na inżynierów budownictwa w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku) 68
Tabela 14. Wykaz kwalifikacji, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, którym opracowano ścieżki nabycia kwalifikacji 70
Tabela 15. Wykaz kwalifikacji, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorze budownictwa, którym opracowano ścieżki nabycia kwalifikacji 70
Tabela 16. Typy i rodzaje kwalifikacji 71
Tabela 17. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – do pracy pod napięciem PPN 72
Tabela 18. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – uprawnienia budowlane 74
Tabela 19. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator koparki wielonaczyniowej 76
Tabela 20. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator koparki jednonaczyniowej 78
Tabela 21. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator walca drogowego 80
Tabela 22. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator frezarki drogowej 82
Tabela 23. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator wiertnicy 84
Tabela 24. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator spycharki 86
Tabela 25. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – operator węzła betoniarskiego 88
Tabela 26. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – monter rusztowań 90
Tabela 27. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – konserwowanie urządzeń transportu bliskiego 92
Tabela 28. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – pilota bezzałogowego statku powietrznego (drona) 94
Tabela 29. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – księgowy 98

Tabela 30. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – główny księgowy 100
Tabela 31. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – biegły rewident 103
Tabela 32. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – Certyfikat Autodesk Certified User (ACU) i Certyfikat Autodesk Certified Proffesional (ACP) dla AutoCad, Autocad Revit 106
Tabela 33. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – sporządzanie świadectw charakterystyki energetycznej budynków..... 109
Tabela 34. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – diagnosta samochodowy 111
Tabela 35. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – mechanik samochodowy 113
Tabela 36. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – elektromechanik samochodowy..... 114

WYKAZ RYSUNKÓW

Rysunek 1. Stan kształcenia ogólnego i zawodowego w Polsce od 1 września 2019 roku 13
Rysunek 2. Udział budownictwa w PKB w krajach Unii Europejskiej, w 2020 roku 37

SŁOWNIK POJĘĆ

Bony na szkolenia – projekt pt. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki", realizowany w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa III. Kompetencje i kwalifikacje, Działanie 3.2 Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu, Poddziałanie 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki, Poddziałanie 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych.

Certyfikacja – proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji[265].

Edukacja formalna – obejmuje naukę w systemie szkolnym. W jej przypadku, kształcenie odbywa się w państwowych i prywatnych instytucjach szkolnych i edukacyjnych, a jego zakres wyznaczają odgórnie zatwierdzane programy i plany nauczania. Edukacja ta prowadzi w kierunku uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o skończeniu szkoły, certyfikatem, czy dyplomem[266].

Edukacja pozaformalna (non-formal education) – jest zorganizowanym działaniem edukacyjnym, które nie odpowiada definicji edukacji szkolnej. Kształcenie pozaformalne nie prowadzi do zmiany w poziomie wykształcenia. W odróżnieniu od kształcenia nieformalnego, odbywa się przy udziale osób trzecich: wykładowcy, instruktora, nauczyciela. Ta forma kształcenia prowadzi do zdobycia lub poszerzenia umiejętności w różnych dziedzinach życia zawodowego, społecznego, jak również kulturalnego.

Efekty uczenia się (kształcenia) – wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne nabyte w procesie uczenia się[267].

Europejska Rama Kwalifikacji – to struktura poziomów kwalifikacji stanowiąca układ odniesienia dla krajowych ram kwalifikacji, umożliwiająca pośrednie porównywanie kwalifikacji uzyskiwanych w różnych krajach (zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r.).

Kompetencje – szeroko rozumiana zdolność podejmowania określonych działań i wykonywania zadań z wykorzystaniem efektów uczenia się i własnych doświadczeń. W prawie polskim, kompetencja nie jest utożsamiana z efektami uczenia się. Termin kompetencje – w zależności od kontekstu – może oznaczać m.in.: zakres działania, zakres uprawnień do podejmowania decyzji, merytoryczne przygotowanie do

[265] Art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[266] Art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[267] Art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

wykonania określonego zadania. W języku potocznym, także w niektórych opracowaniach i dokumentach, terminy: kompetencje, kwalifikacje, wiedza i umiejętności często są używane zamiennie. Ze względu na powyższe wyraz kompetencje w kontekście ZSK nie występuje jako termin o specyficznym znaczeniu[268]. Jednakże, zgodnie z podejściem Komisji Europejskiej, należy je traktować jak kwalifikacje, jeżeli właściwy podmiot uznaje, że dana osoba, nabywając kompetencje, osiągnęła efekty uczenia się spełniające określone standardy. Na gruncie wdrażania środków Europejskiego Funduszu Społecznego, za kwalifikacje należy uznać te kompetencje, które spełniają wymogi określone w Załączniku 2 do Wytycznych[269].

Kształcenie ustawiczne – kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmiana kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny[270].

Kwalifikacja – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący[271].

Kwalifikacje cząstkowe – to kwalifikacje włączone do ZSK, które nie są kwalifikacjami pełnymi. Kwalifikacje cząstkowe nadawane są zarówno w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, jak i poza systemem. W przypadku tego rodzaju kwalifikacji, zakres efektów uczenia się jest węższy niż w przypadku kwalifikacji pełnych i na ogół związany z wyraźnie określonym rodzajem działalności. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane, wolnorynkowe i sektorowe są kwalifikacjami cząstkowymi. Kwalifikacje cząstkowe mogą być warunkiem umożliwiającym zatrudnienie na określonym stanowisku, np. prawo jazdy kat. D umożliwia zatrudnienie na stanowisku kierowcy autobusu. Kwalifikacje cząstkowe mogą stanowić uzupełnienie kwalifikacji pełnej, poszerzając lub pogłębiające przygotowanie do wykonywania zawodu (np. lekarze uzyskują specjalizacje oraz inne kwalifikacje dotyczące obsługi specjalistycznej aparatury medycznej)[272]. Wśród kwalifikacji cząstkowych można wyodrębnić:

- kwalifikacje nadawane po ukończeniu innych form kształcenia prowadzonych przez uczelnie, instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze,

[268] S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, op. cit., s. 22.
[269] Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki regionalnej decyzją MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa, 12 października 2022 r.
[270] Art. 4 pkt. 30 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku prawo oświatowe, op. cit.
[271] Art. 2 pkt 8 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[272] S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, op. cit., s. 30-31.

- kwalifikacje potwierdzone dyplomami mistrza oraz te kwalifikacje czeladnicze, które nie są wymienione w ustawie o ZSK w art. 8,
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych,
- kwalifikacje uregulowane – ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego,
- kwalifikacje wyodrębnione w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego,
- kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe [273].

Kwalifikacje pełne – kwalifikacje, które są nadawane wyłącznie w ramach systemu oświaty po ukończeniu określonych etapów kształcenia oraz w ramach systemu szkolnictwa wyższego i nauki po ukończeniu kształcenia specjalistycznego, studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich oraz po uzyskaniu stopnia doktora w rozumieniu ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce[274].

Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej[275].

Polska Rama Kwalifikacji (PRK) – opis ośmiu wyodrębnionych w Polsce poziomów kwalifikacji odpowiadających odpowiednim poziomom europejskich ram kwalifikacji, ujętych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych[276].

Walidacja – proces sprawdzenia, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji[277].

Wytyczne – Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki regionalnej decyzją MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa, 12 października 2022 r. oraz Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+, precyzujący sposób podjęcia do rozumienia pojęcia kwalifikacji w ujęciu reprezentowanym przez Komisję Europejską.

Wskaźnik LQ – wskaźnik lokalizacji zatrudnienia (ang. Location Quotient). Pozwala określić, które obszary gospodarki regionu wyróżniają się na tle kraju w zakresie tworzenia miejsc pracy. Wartość wskaźnika powyżej jedności oznacza, że w danej

[273] Pkt. 16 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[274] Art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[275] Tamże.
[276] Art. 2 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[277] Art. 2 pkt 22 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

sekcji/grupie PKD zatrudnienie w województwie podlaskim jest wyższe niż przeciętnie w Polsce. Sposób obliczania współczynnika LQ:

$$\mathrm{LQ} = \frac{\text{pracujący w sekcji/dziale PKD w woj. podlaskim}}{\text{pracujący w województwie podlaskim ogółem}} : \frac{\text{pracujący w sekcji/dziale PKD w Polsce}}{\text{pracujący w Polsce ogółem}}$$

Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji – rejestr publiczny w rozumieniu przepisów o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne[278].

Zintegrowany System Kwalifikacji – wyodrębniona część Krajowego Systemu Kwalifikacji, w której obowiązują określone w ustawie standardy opisywania kwalifikacji oraz przypisywania poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji, zasady włączania kwalifikacji do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i ich ewidencjonowania w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji, a także zasady i standardy certyfikowania kwalifikacji oraz zapewniania jakości nadawania kwalifikacji[279].

[278] Art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 307.

[279] Art. 2 pkt 25 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

SŁOWNIK ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW

ACP – Autodesk Certified Professional

ACU – Autodesk Certified User

BUR – Baza Usług Rozwojowych

CO – centralne ogrzewanie

DR – desk research

FEdP 2021-2027 – program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027

FGI – zogniskowany wywiad grupowy (ang. focused group interview)

ID – uprawnienia budowlane w specjalności inżynieryjnej drogowej

IDI – indywidualne wywiady pogłębione (ang. individual in-depth interview)

IE – uprawnienia budowlane w specjalności instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń elektrycznych i elektroenergetycznych

IH – uprawnienia budowlane w specjalności inżynieryjnej hydrotechnicznej

IK – uprawnienia budowlane w specjalności inżynieryjnej kolejowej

IM – uprawnienia budowlane w specjalności inżynieryjnej mostowej

IS – uprawnienia budowlane w specjalności instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń cieplnych, wentylacyjnych, gazowych, wodociągowych i kanalizacyjnych

IT – uprawnienia budowlane w specjalności instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń telekomunikacyjnych

IW – uprawnienia budowlane w specjalności inżynieryjnej wyburzeniowej

KB – uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej

KKO – kurs kompetencji ogólnych

KKZ – kwalifikacyjny kurs zawodowy

KUZ – kurs umiejętności zawodowych

KZiS – Klasyfikacja Zawodów i Specjalności zgodna z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniającym rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228

LLL – lifelong learning (koncepcja uczenia się przez całe życie)

LUC – Certyfikat Operatora Lekkich Bezzałogowych Statków Powietrznych

NEPnRU – Nowy Europejski Program na Rzecz Umiejętności

p.p. – punkt procentowy

PIBR – Polska Izba Biegłych Rewidentów

PKB – Produkt Krajowy Brutto

PKD – Polska Klasyfikacja Działalności 2007

PRK – Polska Rama Kwalifikacji

PSF – Podmiotowy System Finansowania, usługi rozwojowe w modelu popytowym

SBSP – System Bezzałogowych Statków Powietrznych

SEP – Stowarzyszenie Elektryków Polskich

SKwP – Stowarzyszenie Księgowych Polskich

SRWP2030 – Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

TDI – telefoniczny wywiad pogłębiony (ang. telephone in-depth interview)

UDT – Urząd Dozoru technicznego

UTB – urządzenia transportu bliskiego

WDB – Wartość Dodana Brutto

ZRK – Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji

ZSK – Zintegrowany System Kwalifikacji

ZSU 2030 – Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030

ANEKS 1. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej[280]

ŚCIEŻKA 1. Kwalifikacyjny kurs zawodowy

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacyjny kurs zawodowy jest kursem, którego program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej kwalifikacji, którego ukończenie umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego w zakresie tej kwalifikacji[281]. Kwalifikacyjny kurs zawodowy jest prowadzony według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego **w zakresie kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie**. Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego **w zakresie kwalifikacji nauczanej na tym kursie.** Minimalna liczba godzin kształcenia na kwalifikacyjnym kursie zawodowym jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, z tym że w przypadku kwalifikacyjnego kursu zawodowego prowadzonego w formie zaocznej – minimalna liczba godzin kształcenia zawodowego nie może być mniejsza niż 65% minimalnej liczby godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego. Kwalifikacyjny kurs zawodowy obejmuje zazwyczaj kilkaset godzin kształcenia teoretycznego i praktycznego. Kurs może być prowadzony w formie: – dziennej: nauka odbywa się przez 5 lub 6 dni w tygodniu, – stacjonarnej: nauka odbywa się przez 3 lub 4 dni w tygodniu, – zaocznej: nauka odbywa się co 2 tygodnie przez 2 dni, a w uzasadnionych przypadkach – co tydzień przez 2 dni[282].
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KKZ	Kwalifikacyjne kursy zawodowe mogą być prowadzone przez: 1. Jednostki organizacyjne systemu oświaty, tj. publiczne i niepubliczne: – placówki kształcenia ustawicznego,

[280] E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), op. cit., s. 151-185.
[281] Art. 4 pkt 35 ustawy Prawo oświatowe, op. cit.
[282] § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz. U. 2023 poz. 2175.

Zakres	Opis
	– centra kształcenia zawodowego, – szkoły prowadzące kształcenie zawodowe: szkoła branżowa I stopnia, szkoła branżowa II stopnia, technikum, szkoła policealna. 2. Podmioty spoza systemu oświaty (niepodlegające nadzorowi pedagogicznemu sprawowanemu przez kuratorów oświaty), tj.: – instytucje rynku pracy działające na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, – podmioty prowadzące działalność oświatową na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, posiadające akredytację kuratora oświaty właściwego ze względu na siedzibę firmy[283].
5. Dokument potwierdzający ukończenie KKZ	Zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego (nie potwierdza kwalifikacji zawodowych). Kwalifikacyjny kurs zawodowy kończy się zaliczeniem w formie ustalonej przez podmiot prowadzący dany kurs. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego uprawniające do przystąpienia do egzaminu zawodowego w zakresie kwalifikacji nauczanej na danym kursie[284].
6. Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (przeprowadzają egzamin zawodowy w obrębie kształconej kwalifikacji).
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne wydają certyfikat kwalifikacji osobie, która zdała egzamin zawodowy.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej
9. Źródła informacji o KKZ	– Wydziały oświaty jednostek samorządu terytorialnego (urzędu gminy, starostwa powiatowego) – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Przykłady KKZ wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

[283] Art. 117 ust. 2 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005; https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=10-04-2024&qplikid=4186#P4186A7, [20.03.2024].
[284] https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje, [20.03.2024].

ŚCIEŻKA 2. Kurs umiejętności zawodowych[285]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Kurs umiejętności zawodowych jest kursem, którego program nauczania uwzględnia: a) podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji, albo b) efekty kształcenia właściwe dla dodatkowych umiejętności zawodowych określonych w przepisach szczegółowych[286]. Innymi słowy, kursy umiejętności zawodowych są prowadzone według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji albo efektów kształcenia właściwych dla dodatkowych umiejętności zawodowych. Obejmuje on jednak tylko część podstawy programowej[287]. Minimalna liczba godzin kształcenia na kursie umiejętności zawodowych wynosi: 1) w przypadku kształcenia w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji – jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia określonej dla danej części efektów kształcenia w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, 2) w przypadku kształcenia w zakresie efektów kształcenia właściwych dla dodatkowych umiejętności zawodowych nie może być mniejsza niż 50 godzin[288].
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KUZ	Kursy umiejętności zawodowych mogą być prowadzone przez: – publiczne i niepubliczne szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, z wyjątkiem szkół artystycznych – w zakresie zawodów, w których kształcą, oraz w zakresie innych zawodów przypisanych do branż, do których należą zawody, w których kształci szkoła, – publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego i centra kształcenia zawodowego[289].

[285] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursu umiejętności zawodowych.
[286] Wyniki z kontroli planowej w zakresie zgodności z przepisami prawa kształcenia na kwalifikacyjnych kursach zawodowych i kursach umiejętności zawodowych, Ministerstwo Edukacji i Nauki – Departament Strategii, Kwalifikacji i Kształcenia zawodowego, Warszawa 2023.
[287] § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[288] § 12 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[289] Art. 117, ust. 2a ustawy Prawo oświatowe, op. cit.

Zakres	Opis
5. Dokument potwierdzający ukończenie KUZ	Zaświadczenie o ukończeniu KUZ. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu umiejętności zawodowych, według wzoru określonego przepisami prawa[290].
6. Instytucja walidująca	Podmiot prowadzący KUZ. Kurs umiejętności zawodowych kończy się zaliczeniem przeprowadzanym w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ten kurs[291].
7. Instytucja certyfikująca	Podmiot prowadzący KUZ.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej
9. Źródła informacji o KUZ	– Podmioty uprawnione do prowadzenia KUZ – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje KUZ	Ukończenie kursu umiejętności zawodowych umożliwia uzyskanie zwolnienia z zajęć dotyczących efektów kształcenia zrealizowanych na tym kursie, przy podejmowaniu kształcenia na kwalifikacyjnym kursie zawodowym.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia na KUZ (uzyskać zwolnienie z zajęć dotyczących efektów kształcenia przy podjęciu nauki na KKZ[292]), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

[290] Zgodnie z § 13 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 2 do rozporządzenia.
[291] § 13. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[292] Ukończenie jednego KUZ nie prowadzi bezpośrednio do nabycia kwalifikacji.

ŚCIEŻKA 3. Kurs kompetencji ogólnych[293]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Kurs kompetencji ogólnych jest kursem, którego program nauczania uwzględnia dowolnie wybraną część podstawy programowej kształcenia ogólnego[294]. Minimalny wymiar kształcenia na kursie kompetencji ogólnych wynosi 30 godzin[295].
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KKO	Kursy kompetencji ogólnych mogą być prowadzone przez: – publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego, – centra kształcenia zawodowego[296].
5. Dokument potwierdzający ukończenie KKO	Zaświadczenie o ukończeniu KKO Kurs kompetencji ogólnych kończy się zaliczeniem przeprowadzanym w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ten kurs[297]. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu kompetencji ogólnych, według wzoru określonego przepisami prawa[298].
6. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna OKE przeprowadza egzamin eksternistyczny z zakresu kompetencji będącej przedmiotem kursu. Aby uzyskać potwierdzenie wykształcenia ogólnego (kwalifikację pełną) na poziomie szkoły średniej zawodowej lub liceum ogólnokształcącego należy złożyć egzaminy eksternistyczne (OKE) z zakresu wszystkich przedmiotów ogólnokształcących. Osoba uczestnicząca w kształceniu na Kursie Kompetencji Ogólnych, może jednocześnie odbywać naukę na kilku kursach[299].
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna

[293] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursu kompetencji ogólnych.
[294] § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[295] § 14.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[296] Art. 117, ust. 2b ustawy Prawo oświatowe, op. cit.
[297] § 15 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[298] Zgodnie z § 15 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 3 do rozporządzenia.
[299] § 13.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Świadectwo ukończenia (gimnazjum, szkoły średniej)
9. Źródła informacji o KKO	– Podmioty uprawnione do prowadzenia KKO – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje KKO	Ukończenie kursu kompetencji ogólnych umożliwia, po zdaniu egzaminów eksternistycznych ukończenie: – gimnazjum, – szkoły średniej[300].
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia na KKO (po zdaniu egzaminów eksternistycznych uzyskać wykształcenie na poziomie gimnazjum, szkoły średniej[301]), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	10979. Świadectwo ukończenia gimnazjum (archiwalna)

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 4. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników[302]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej

[300] https://ckziu.net.pl/oferta/kurs-kompetencji-ogolnych/, [20.03.2024].
[301] Ukończenie jednego KKO nie prowadzi bezpośrednio do nabycia kwalifikacji.
[302] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników.

Zakres	Opis
3. Charakterystyka formy	Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników jest formą kształcenia zawodowego teoretycznego młodocianych pracowników w zakresie zawodu nauczanego w branżowej szkole I stopnia. Program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w tym zawodzie. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników realizuje zajęcia w wymiarze odpowiednim do zakresu dokształcania teoretycznego, na które został skierowany młodociany pracownik. Turnus jest organizowany dla młodocianych pracowników dokształcających się teoretycznie w zakresie danego zawodu szkolnictwa branżowego nauczanego w branżowej szkole I stopnia[303]. Uczniowie będący młodocianymi pracownikami, skierowani przez szkołę na turnus dokształcania teoretycznego w zakresie danego zawodu, odbywają kształcenie zawodowe teoretyczne przez okres 4 tygodni w każdej klasie, w wymiarze 34 godzin tygodniowo[304]. W przypadkach losowych dyrektor publicznej szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, publicznego centrum kształcenia zawodowego lub publicznego branżowego centrum umiejętności może zorganizować w ramach turnusu konsultacje indywidualne w wymiarze co najmniej 55 godzin[305].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia turnusów	Turnusy dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników mogą być prowadzone przez publiczne i niepubliczne: – centra kształcenia zawodowego, – branżowe centrum umiejętności, – lub do szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe[306].
5. Dokument potwierdzający ukończenie turnusu	Młodociany pracownik, który ukończył turnus, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników, według wzoru określonego przepisami prawa[307].
6. Instytucja walidująca	Podmiot prowadzący turnus. W trakcie turnusu ocenianiu podlegają osiągnięcia edukacyjne młodocianego pracownika i jego zachowanie. Do oceniania, stosuje się przepisy rozdziału 3a Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty w zakresie oceniania uczniów w szkołach dla dzieci i młodzieży[308].

[303] § 16 ust. 1 i 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[304] Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania (Dz. U. z 2018 r. poz. 2010 ze zm.) – załącznik nr 7, https://www.portaloswiatowy.pl/ocenianie-uczniow/powtarzanie-klasy-w-szkole-branzowej-a-turnus-dokształcania-teoretycznego-20687.html, [17.03.2024].
[305] § 17 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[306] § 1 pkt 1) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, Dz. U. poz. 322.
[307] Zgodnie z § 20 ust. 1. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 4 do rozporządzenia.
[308] § 19 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
	OKE – w sytuacji, gdy młodociany zakończył kształcenie na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymagany zakres kształcenia praktycznego i przystąpił do egzaminu zawodowego przed OKE.
7. Instytucja certyfikująca	Podmiot prowadzący turnus. OKE – w sytuacji, gdy młodociany zakończył kształcenie na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymagany zakres kształcenia praktycznego i przystąpił do egzaminu zawodowego przed OKE.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zaświadczenie o ukończeniu turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników[309]. Certyfikat kwalifikacji zawodowej – po zdaniu egzaminu zawodowego przed OKE.
9. Źródła informacji o turnusach	– Podmioty uprawnione do prowadzenia turnusów – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników	Ukończenie turnusu umożliwia zdobycie wykształcenia w części teoretycznej: – młodocianym pracownikom zatrudnionym u pracodawców w ramach nauki zawodu, – uczniom uczęszczającym do klas wielozawodowych w branżowych szkołach I stopnia, które nie mają możliwości zrealizowania przedmiotów zawodowych. W takiej sytuacji turnus jest wymaganym elementem kształcenia teoretycznego młodocianych realizowanym obok wymaganego kształcenia praktycznego. Po ukończeniu turnusu uczniowie otrzymują zaświadczenie z ocenami, które uprawniają do wystawienia oceny końcowej z przedmiotów zawodowych na świadectwie szkolnym w szkole macierzystej. Po zakończeniu kształcenia na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymaganego zakresu kształcenia praktycznego, absolwent może przystąpić do egzaminu zawodowego przed OKE.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na turnusie dokształcania teoretycznego (uzyskać zwolnienie z zajęć dotyczących efektów kształcenia przy podjęciu nauki na	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

[309] § 20 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
KKZ), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 5. Branżowe szkolenia zawodowe[310]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Branżowe szkolenie zawodowe jest specjalistycznym szkoleniem, którego łączny wymiar w odniesieniu do uczniów wynosi co najmniej 15 godzin, i którego program nauczania uwzględnia wiedzę lub umiejętności zawodowe w zakresie jednej z dziedzin zawodowych określonych w przepisach prawa oświatowego[311], przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną[312].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia branżowych szkoleń zawodowych	Branżowe szkolenia zawodowe mogą być prowadzone przez publiczne i niepubliczne branżowe centrum umiejętności[313].
5. Dokument potwierdzający ukończenie branżowego szkolenia zawodowego	Osoba, która ukończyła branżowe szkolenie zawodowe otrzymuje branżowy certyfikat umiejętności, według wzoru określonego przepisami prawa[314].
6. Instytucja walidująca	Branżowe centrum umiejętności

[310] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach branżowego szkolenia zawodowego.
[311] Na podstawie art. 46c ust. 1. ustawy Prawo oświatowe, op. cit., minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa, w drodze rozporządzenia, wykaz dziedzin zawodowych wraz z przyporządkowanymi do nich zawodami określonymi w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, uwzględniając potrzeby rynku pracy oraz specyfikę poszczególnych zawodów szkolnictwa branżowego i ich powiązanie z daną dziedziną zawodową.
[312] Art. 117 ust. 2d ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
[313] § 1 pkt 1) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[314] Zgodnie z § 22 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 5 do rozporządzenia.

Zakres	Opis
	Branżowe szkolenie zawodowe kończy się egzaminem przeprowadzanym w sposób i w formie ustalonej przez branżowe centrum umiejętności[315]. Egzamin, przeprowadza komisja powołana przez dyrektora branżowego centrum umiejętności, w skład której wchodzą: 1) dyrektor branżowego centrum umiejętności lub wyznaczona przez niego osoba, 2) osoba lub osoby prowadzące zajęcia na danym branżowym szkoleniu zawodowym, 3) przedstawiciel organizacji branżowej właściwej dla danej dziedziny zawodowej[316].
7. Instytucja certyfikująca	Dyrektor branżowego centrum umiejętności
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Osoba, która zdała egzamin, o którym mowa w ust. 1, otrzymuje branżowy certyfikat umiejętności zgodnie ze wzorem określonym przepisami prawa[317].
9. Źródła informacji o branżowych szkoleniach zawodowych:	– Podmioty uprawnione do prowadzenia branżowych szkoleń zawodowych – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje branżowe szkolenie zawodowe	Ukończenie branżowego szkolenia zawodowego umożliwia podniesienie kompetencji przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na branżowym szkoleniu zawodowym, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

[315] § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[316] § 22 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[317] Zgodnie z § 22 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 5 do rozporządzenia

ŚCIEŻKA 6. Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych[318]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	**Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych** są prowadzone według programu nauczania uwzględniającego treści: 1) ustalone przez placówkę kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności, albo 2) określone w przepisach dotyczących uzyskiwania i uzupełniania wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmiany kwalifikacji zawodowych[319]. Częstotliwość zajęć na kursie, ustala placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące ten kurs[320].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia kursów	– Placówka kształcenia ustawicznego – Centrum kształcenia zawodowego – Branżowe centrum umiejętności [321]
5. Dokument potwierdzający ukończenie kursu	Osoba, która uzyskała zaliczenie kursu, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu tego kursu, zawierające informacje określone przepisami prawa[322].
6. Instytucja walidująca	Placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące kurs. Formę zaliczenia kursu ustala placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące ten kurs [323].

[318] Kursy realizowane na podstawie art. 117 ust. 1a, pkt 5) ustawy Prawo oświatowe, op. cit. Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursów umożliwiających uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych.
[319] § 23 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[320] § 23 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[321] Tamże.
[322] § 23 ust. 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[323] § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
7. Instytucja certyfikująca	Placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące kurs.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Osoba, która uzyskała zaliczenie kursu, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu tego kursu[324].
9. Źródła informacji o kursach	– Podmioty uprawnione do prowadzenia kursów – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje kurs	Ukończenie kursu umożliwia podniesienie kompetencji przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na kursie, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

Osoby młodociane mogą zdobywać kwalifikacje w formach pozaszkolnych w postaci:

a) nauki zawodu,
b) przyuczenia do wykonywania pracy,

które stanowią jednocześnie dwie odrębne formy zatrudnienia młodocianego pracownika.

Nauka zawodu ma na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze **wykwalifikowanego pracownika lub czeladnika. Może więc odbywać się u pracodawcy lub pracodawcy będącego rzemieślnikiem. Nauka** obejmuje:

a) praktyczną naukę zawodu u pracodawcy,
b) oraz dokształcanie teoretyczne.

Przyuczenie do wykonywania pracy, może dotyczyć wybranych prac związanych z nauką zawodu. Obie formy są odpłatne, a nauka zawodu trwa znacznie dłużej niż przyuczenie do zawodu. Obie formy przyuczenia kończą się egzaminem sprawdzającym[325].

[324] § 23 ust. 3. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[325] https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznice, [17.03.2024].

ŚCIEŻKA 7. Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników[326]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników w celu nauki zawodu jest formą praktycznego przygotowania do wykonywania zawodu. Ma ono na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze: – wykwalifikowanego pracownika lub czeladnika. Przygotowanie zawodowe obejmuje praktyczną naukę zawodu, która jest organizowana u pracodawcy, oraz dokształcanie teoretyczne. Umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu zawiera pracodawca z młodocianym w terminie przyjęć kandydatów do zasadniczych szkół zawodowych. Jeśli jednak młodociany nie dokształca się w zasadniczej szkole zawodowej, umowa ta może być zawarta w innym terminie. Praktyczna nauka zawodu młodocianych jest organizowana przez pracodawcę, który zawarł z nimi umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego[327]. Nauka zawodu trwa nie dłużej niż 36 miesięcy. Jednakże: – Jeżeli młodociany dokształcający się w branżowej szkole I stopnia nie otrzymał promocji do klasy programowo wyższej lub nie ukończył szkoły, pracodawca na wniosek młodocianego, albo izba rzemieślnicza na wniosek pracodawcy będącego rzemieślnikiem i młodocianego, może przedłużyć czas trwania nauki zawodu, nie więcej jednak niż o 12 miesięcy, w celu umożliwienia dokończenia nauki w szkole, a w innych uzasadnionych przypadkach nie więcej niż o 6 miesięcy. – Pracodawca na wniosek młodocianego, a jeżeli pracodawcą jest rzemieślnik – izba rzemieślnicza na wniosek pracodawcy będącego rzemieślnikiem i młodocianego, może wyrazić zgodę na skrócenie czasu trwania nauki zawodu, nie więcej jednak niż o 12 miesięcy, jeżeli młodociany nie dokształca się w branżowej szkole I stopnia[328]. Zawody, w których odbywa się nauka zawodu, określają przepisy dotyczące klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego. Nauka zawodu u pracodawców będących rzemieślnikami może odbywać się także w zawodach odpowiadających danemu rodzajowi

[326] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przygotowania zawodowego młodocianych pracowników.
[327] § 3 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, Dz. U. poz. 391.
[328] § 6 ust. 1 i § 12 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. z 2018 poz. 2010 z późn. zm.

Zakres	Opis
	rzemiosła, nieujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, określonych w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy[329]. Pracodawca zatrudniający młodocianych w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu: – kieruje ich na dokształcanie teoretyczne do branżowej szkoły I stopnia, albo – kieruje ich na dokształcanie teoretyczne w formie turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych, realizowane zgodnie z przepisami w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, do centrum kształcenia zawodowego, branżowego centrum umiejętności lub do szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, albo – organizuje dokształcanie teoretyczne we własnym zakresie[330]. Zajęcia praktyczne u pracodawców, odbywają się na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego, zawartej między młodocianym a pracodawcą[331]. Wiedzę i umiejętności oraz kompetencje personalne i społeczne nabywane przez uczniów na zajęciach praktycznych oraz wymiar godzin tych zajęć i praktyk określa program nauczania danego zawodu[332]. Podmioty przyjmujące młodocianych na praktyczną naukę zawodu: 1) Zapewniają warunki materialne do realizacji praktycznej nauki zawodu, w szczególności: a. stanowiska szkoleniowe wyposażone w niezbędne urządzenia, sprzęt, narzędzia, materiały i dokumentację techniczną, uwzględniające wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy, b. odzież, obuwie robocze i środki ochrony indywidualnej oraz środki higieny osobistej przysługujące pracownikom na danym stanowisku pracy, c. pomieszczenia do przechowywania odzieży i obuwia roboczego oraz środków ochrony indywidualnej, d. nieodpłatne posiłki profilaktyczne i napoje przysługujące pracownikom na danym stanowisku pracy, e. dostęp do urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz pomieszczeń socjalno-bytowych. 2) Wyznaczają odpowiednio nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz opiekunów praktyk zawodowych. 3) Zapoznają młodocianych z organizacją pracy, regulaminem pracy, w szczególności w zakresie przestrzegania porządku i dyscypliny pracy, oraz z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy.

[329] § 6 ust. 2 i 3 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[330] § 10 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[331] § 4 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.
[332] § 4 ust. 10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.

Zakres	Opis
	4) Nadzorują przebieg praktycznej nauki zawodu. 5) Sporządzają, w razie wypadku podczas praktycznej nauki zawodu, dokumentację powypadkową. 6) Współpracują z pracodawcą głównym, jeśli doszło do zawarcia z innym podmiotem przyjmującym młodocianego na praktyczną naukę zawodu umowy o zorganizowanie dla młodocianego zajęć uzupełniających z zakresu praktycznej nauki zawodu niezrealizowanych u pracodawcy głównego i powiadamiają tego pracodawcę o naruszeniu przez młodocianego regulaminu pracy. 7) Zapewniają uczniom odbywającym praktykę zawodową na statkach morskich i śródlądowych dietę na zasadach uzgodnionych z armatorem. 8) Zapewniają uczniom odbywającym praktykę zawodową na statkach morskich i śródlądowych, wyokrętowanym ze statku za granicą wskutek wypadku lub choroby, świadczenia na zasadach określonych dla załóg tych statków[333]. Zajęcia praktyczne u pracodawców i w indywidualnych gospodarstwach rolnych prowadzą instruktorzy praktycznej nauki zawodu, posiadający: – odpowiednie przygotowanie pedagogiczne, – kwalifikacje wymagane od nauczycieli praktycznej nauki zawodu[334].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przygotowania zawodowego	– Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[335].
5. Dokument potwierdzający ukończenie przygotowania zawodowego	Zaświadczenie o odbyciu przygotowania zawodowego w formie praktycznej nauki zawodu.
6. Instytucja walidująca	Wiedza i umiejętności nabyte przez młodocianego podczas nauki zawodu są sprawdzane w trakcie egzaminu, przeprowadzanego przez: – Młodociany zatrudniony u pracodawcy niebędącego rzemieślnikiem dokształcający się w branżowej szkole I stopnia zdaje egzamin zawodowy, zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2019 r. poz. 1481). – Młodociany zatrudniony u pracodawcy niebędącego rzemieślnikiem dokształcający się u pracodawcy albo na turnusie dokształcania teoretycznego młodocianych organizowanym przez

[333] Tamże.
[334] § 10 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.
[335] § 23 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
	centrum kształcenia zawodowego, branżowe centrum umiejętności lub szkołę prowadzącą kształcenie zawodowe zdaje egzamin eksternistyczny zawodowy, przeprowadzany przez okręgową komisję egzaminacyjną, zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. – Młodociany zatrudniony u pracodawcy będącego rzemieślnikiem zdaje egzamin kwalifikacyjny na tytuł czeladnika przeprowadzany przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych, zgodnie z przepisami w sprawie egzaminu czeladniczego, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych[336].
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w przypadku młodocianych, dla których jest też instytucją walidującą. Izba rzemieślnicza w przypadku młodocianego przygotowującego się do zawodu u rzemieślnika.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej Świadectwo czeladnicze[337]
9. Źródła informacji o przygotowaniu zawodowym:	– Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa – Izby rzemieślnicze i przedsiębiorczości – Cechy rzemiosł różnych
10. Co daje przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników	Ukończenie przygotowania zawodowego młodocianych pracowników daje możliwość zdobycia zawodu lub tytuły czeladnika.
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

[336] § 11 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[337] M. Zabłocka, Kształcenie zawodowe i kwalifikacje w rzemiośle w kontekście zmieniających się potrzeb gospodarki i rynku pracy, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2020, s. 28-29.

ŚCIEŻKA 8. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy młodocianych pracowników[338]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przyuczenie do wykonywania określonej pracy ma na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze przyuczonego pracownika i może dotyczyć wybranych prac związanych z nauką zawodu[339]. W ujęciu generalnym, przyuczenie młodocianego do wykonywania określonej pracy może trwać od 3 do 6 miesięcy. Natomiast w odniesieniu do młodocianych uczestników Ochotniczych Hufców Pracy, okres ten może być przedłużony do czasu ukończenia ośmioletniej szkoły podstawowej i trwać łącznie nie dłużej niż 22 miesiące[340]. Czas trwania, zakres oraz program przyuczenia do wykonywania określonej pracy ustala pracodawca, biorąc pod uwagę wybrane treści programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, określonym w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego lub programu zapewniającego spełnienie wymagań egzaminacyjnych określonych w standardach będących podstawą przeprowadzania egzaminu kwalifikacyjnego na tytuł czeladnika w zawodach nieujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego określonych w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy[341].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przyuczenia do wykonywania określonej pracy	– Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[342].

[338] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursów umożliwiających uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych.
[339] https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznice, [17.03.2024].
340 § 15 ust.1 i 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[341] § 15 ust. 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[342] § 23 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
5. Dokument potwierdzający ukończenie przygotowania do wykonywania określonej pracy	Zaświadczenie o odbyciu przygotowania do wykonywania określonej pracy.
6. Instytucja walidująca	Przyuczenie do wykonywania określonej pracy kończy się egzaminem sprawdzającym: a) Młodociani zatrudnieni u pracodawców niebędących rzemieślnikami składają egzamin, bezpośrednio u swoich pracodawców. b) Młodociani zatrudnieni u pracodawców będących rzemieślnikami składają egzamin, przed komisją egzaminacyjną izby rzemieślniczej, na zasadach określonych przez Związek Rzemiosła Polskiego[343].
7. Instytucja certyfikująca	– Pracodawca – lub izba rzemieślnicza
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Jeżeli wynik egzaminu jest pozytywny, pracodawca lub izba rzemieślnicza wydaje zaświadczenie stwierdzające nabycie umiejętności w wykonywaniu prac, których dotyczyło przyuczenie, oraz określające jego rodzaj, czas trwania i uzyskaną ocenę[344].
9. Źródła informacji o przyuczeniu do wykonywania określonej pracy:	– Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa – Izby rzemieślnicze i przedsiębiorczości – Cechy rzemiosł różnych
10. Co daje przyuczenie do wykonywania określonej pracy	Młodocianemu, który ukończył przyuczenie do wykonywania określonej pracy z wynikiem pozytywnymi podjął naukę zawodu obejmującą zakres przyuczenia do wykonywania określonej pracy, zalicza się okres przyuczenia do okresu praktycznej nauki zawodu[345].
11. Przykłady kwalifikacji, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

Przygotowanie zawodowe dorosłych ma na celu uzyskanie przez uczestników:

- kwalifikacji,
- lub umiejętności zawodowych.

[343] § 16 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. z 2018 poz. 2010.
[344] § 17 ust.1 i 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[345] § 18 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Odbywa się w jednej z dwóch form:

- praktycznej nauki zawodu dorosłych umożliwiającej przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego,
- albo przyuczenia do pracy dorosłych, mającego na celu zdobycie wybranych kwalifikacji zawodowych lub umiejętności, niezbędnych do wykonywania określonych zadań zawodowych.

Przygotowanie zawodowe dorosłych pozwala na nabycie umiejętności praktycznych i zdobycie wiedzy teoretycznej, niezbędnych do wykonywania zadań zawodowych. Przygotowanie zawodowe dorosłych realizowane jest u pracodawców, często we współpracy z instytucją szkoleniową[346].

O skierowanie na przygotowanie zawodowe dorosłych może zwrócić się do powiatowego urzędu pracy każdy bezrobotny, a dodatkowo mogą to zrobić także osoby, które: otrzymują świadczenie socjalne przysługujące na urlopie górniczym lub górniczy zasiłek socjalny, określone w odrębnych przepisach; uczestniczą w zajęciach w centrum integracji społecznej lub indywidualnym programie integracji, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej; są żołnierzami rezerwy; pobierają rentę szkoleniową; pobierają świadczenie szkoleniowe. Otrzymanie skierowania na przygotowanie zawodowe zależne jest od posiadania odpowiednich środków finansowych przez powiatowy urząd pracy.

ŚCIEŻKA 9. Praktyczna nauka zawodu dorosłych[347]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Praktyczna nauka zawodu osób dorosłych trwa od 6 do 12 miesięcy. Program uwzględnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego lub standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania egzaminu czeladniczego[348].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia	– Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[349].

[346] Art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2023 poz. 735.
[347] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach praktycznej nauki zawodu dorosłych.
[348] Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023, https://tiny.pl/dr2s6, [15.03.2024].
[349] Tamże.

Zakres	Opis
praktycznej nauki zawodu dorosłych	
5. Dokument potwierdzający ukończenie praktycznej nauki zawodu dorosłych	Zaświadczenie o odbyciu praktycznej nauki zawodu dorosłych.
6. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych Praktyczna nauka zawodu dorosłych kończy się egzaminem zawodowym przeprowadzanym przez okręgową komisję egzaminacyjną, lub egzaminem czeladniczym przeprowadzanym przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych.
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Uczestnik praktycznej nauki zawodu dorosłych, który zdał odpowiednio egzamin zawodowy lub egzamin czeladniczy, z wynikiem pozytywnym, otrzymuje odpowiednio certyfikat kwalifikacji zawodowej lub dyplom zawodowy albo świadectwo czeladnicze[350].
9. Źródła informacji o praktycznej nauce zawodu dorosłych	Powiatowe urzędy pracy
10. Co daje praktyczna nauka zawodu dorosłych	Praktyczna nauka zawodu dorosłych umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego [351].
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

[350] Tamże.
[351] Tamże.

ŚCIEŻKA 10. Przyuczenie do pracy dorosłych[352]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przyuczenie do pracy dorosłych trwa od 3 do 6 miesięcy. Program uwzględnia standardy kwalifikacji zawodowych dostępne w bazach danych prowadzonych przez ministra właściwego do spraw pracy lub wymagania w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.[353]
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przyuczenia do pracy dorosłych	– Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[354], – Instytucje szkoleniowe wpisane do rejestru prowadzonego przez wojewódzkie urzędy pracy.
5. Dokument potwierdzający ukończenie przyuczenia do pracy dorosłych	Zaświadczenie o odbyciu przyuczenia do pracy dorosłych.
6. Instytucja walidująca	– Okręgowa Komisja Egzaminacyjna – Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych – Instytucja szkoleniowa wpisana do rejestru prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy – Inna instytucja upoważniona do przeprowadzania egzaminów, wskazana przez starostę Przyuczenie kończy się egzaminem sprawdzającym przeprowadzanym przez komisję egzaminacyjną izby rzemieślniczej, instytucję szkoleniową wpisaną do rejestru prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy lub inną instytucję uprawnioną do przeprowadzania egzaminów wskazaną przez starostę. Przyuczenie do pracy dorosłych może kończyć się egzaminem zawodowym przeprowadzanym przez okręgową komisję egzaminacyjną, jeżeli program przyuczenia do pracy uwzględnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych

[352] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[353] Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023, https://tiny.pl/dr2s6, [15.03.2024].
[354] Tamże.

Zakres	Opis
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Uczestnik przyuczenia do pracy dorosłych, który zdał egzamin sprawdzający – otrzymuje zaświadczenie potwierdzające nabyte umiejętności. Uczestnik, który zdał egzamin potwierdzający – otrzymuje certyfikat kwalifikacji zawodowej [355].
9. Źródła informacji o przyuczeniu do pracy dorosłych	Powiatowe urzędy pracy
10. Co daje przyuczenia do pracy dorosłych	Przyuczenia do pracy dorosłych umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego [356].
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji wyodrębnia pojęcie **kwalifikacji uregulowanych**. Kwalifikacje uregulowane definiuje jako kwalifikacje ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, i wyłącza z tego katalogu kwalifikacje nadawane w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego[357].

Zgodnie z ZRK, **kwalifikacje uregulowane** to „kwalifikacje ustanowione przepisami prawa, które są nadawane poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Stanowią one niezbędne z punktu widzenia rynku pracy uzupełnienie bardziej podstawowych kwalifikacji nabywanych w systemach oświaty i szkolnictwa wyższego. Wymagania dotyczące efektów uczenia się wymaganych dla kwalifikacji uregulowanych są związane z wyraźnie określonymi rodzajami działalności”[358].

Kwalifikacje uregulowane mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK. O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane są kwalifikacjami cząstkowymi[359].

Kwalifikacje uregulowane należy odróżnić od zawodów regulowanych. **Zawód regulowany** „to zespół czynności zawodowych, których wykonywanie jest uzależnione od spełnienia wymogów określonych w przepisach danego państwa członkowskiego dotyczących dostępu do wykonywania danego zawodu. Każde państwo członkowskie UE decyduje o uregulowaniu dostępu do zawodów. Ten sam

[355] Tamże.
[356] Tamże.
[357] https://kwalifikacje.gov.pl/57-podstawowe-pojecia/227-kwalifikacje-uregulowane, [15.03.2024].
[358] Tamże.
[359] Tamże.

zawód może więc być zawodem regulowanym w jednym państwie członkowskim UE, podczas gdy w innych państwach członkowskich nie będzie on regulowany”[360].

Dostęp do zawodu regulowanego jest możliwy po spełnieniu wszystkich lub wybranych, wskazanych niżej warunków:

- wykształcenie (ukończenie odpowiedniego dla danego zawodu poziomu wykształcenia, w tym kierunku studiów lub studiów podyplomowych),
- zdanie specjalnych egzaminów, np. państwowych,
- zarejestrowanie się w organizacji zawodowej.

ŚCIEŻKA 11. Kwalifikacje uregulowane[361]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje ustanowione przepisami prawa (z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w oświacie oraz w szkolnictwie wyższym), np. dyplom nurka, dyplom sądowego kuratora zawodowego. Decyzję o włączeniu kwalifikacji uregulowanej do ZSK podejmuje właściwy minister. On też przekazuje do ZRK informacje o takiej kwalifikacji.[362]
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji uregulowanych	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV. Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV. Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
6. Instytucja walidująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV. Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.

[360] https://www.gov.pl/web/nauka/uznawanie-kwalifikacji-zawodowych-1, [15.03.2024].
[361] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[362] Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji w zarysie, s. 11, https://kwalifikacje.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/PDF/Zintegrowany-Rejestr-Kwalifikacji-w-zarysie-1.pdf, [15.03.2024].

Zakres	Opis
7. Instytucja certyfikująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV. Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV. Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	W przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, szczegółowe informacje w zakresie poszczególnych kwalifikacji, dostępne są w ZRK w dziale: kwalifikacje uregulowane: kwalifikacje GOV. W przypadku kwalifikacji niewłączonych do ZRK, konkretna ścieżka, inna dla każdej kwalifikacji, precyzuje inne źródło informacji o kwalifikacji.
10. Co daje nabycie kwalifikacji uregulowanej	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji uregulowanych, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	14056. Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z historii muzyki 14043. Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z matematyki.

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 12. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych[363]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Należą tu kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez: – ministrów, – szefów urzędów centralnych, – instytutów badawczo-rozwojowych i innych podmiotów (np. izby rzemieślnicze, samorządy zawodowe). Podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych są ustawy lub rozporządzenia, które określają zasady

[363] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

Zakres	Opis
	uzyskiwanie kwalifikacji zgodnie z przesłankami funkcjonowania walidacji i certyfikacji.
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy szkolenia prowadzącej do nabycia kwalifikacji	Zgodnie z podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych lub zasadami określonymi przez organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
6. Instytucja walidująca	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
7. Instytucja certyfikująca	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
8. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zgodnie z podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych lub zasadami określonymi przez organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	Organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Pozyskanie kwalifikacji lub uprawnień dziedzinowych, bez których niemożliwe jest wykonywanie określonych zadań zawodowych (np. uprawnienia spawacza).
11. Przykłady kwalifikacji włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	(PRK7) Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z języka hiszpańskiego (PRK7) Sprawdzanie i ocenianie odpowiedzi do zadań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języka francuskiego

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 13. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK[364]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje **wolnorynkowe i sektorowe** to **wiedza i umiejętności** (praktyka) z określonego zakresu, które zostały sprawdzone i potwierdzone przez uprawnioną instytucję, jako efekty uczenia się (zgodnie ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK). **„Efekty uczenia się** to wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne – czyli to, co człowiek wie i rozumie, umie zrobić, a także to, do jakich zobowiązań jest przygotowany – bez względu na sposób, w jaki się tego nauczył"[365]. **Ten rodzaj kwalifikacji jest swoistą odpowiedzią na potrzeby rynku. Każdy podmiot, który uzna, że dana kwalifikacja jest potrzebna – może zgłosić potrzebę jej wpisania do ZSK i po przejściu odpowiednich procedur uzyskać wpis.** W ZSK znajdują się różne kwalifikacje, które odpowiadają na realne potrzeby rynku. Na przykład kwalifikacje związane z montowaniem stolarki budowlanej, odzyskiwaniem danych z dysków twardych, prowadzeniem mediacji sądowych w sprawach gospodarczych czy planowaniem i realizacją procesu treningowego w różnych dziedzinach sportu[366].
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji:	Zgodnie z opisem kwalifikacji, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia, prowadzącej do nabycia kwalifikacji:	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji.
6. Instytucja walidująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji.
7. Instytucja certyfikująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji.

[364] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[365] https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/, [15.03.2024].
[366] Tamże.

Zakres	Opis
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	W przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, szczegółowe informacje w zakresie poszczególnych kwalifikacji, dostępne są w ZRK w dziale: kwalifikacje wolnorynkowe lub kwalifikacje sektorowe: kwalifikacje GOV.
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji wolnorynkowych włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	5C341800020. Planowanie, tworzenie i dystrybuowanie treści marketingowych (content marketing) 5C481800010. Odzyskiwanie danych z dysków twardych HDD 6C761900012. Prowadzenie terapii środowiskowej dzieci i młodzieży

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 14. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK[367]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe to **wiedza i umiejętności** (praktyka) z określonego zakresu, które zostały sprawdzone i potwierdzone przez uprawnioną instytucję, jako efekty uczenia się (zgodnie ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK). „Efekty uczenia się to wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne – czyli to, co człowiek wie i rozumie, umie zrobić, a także to, do jakich zobowiązań jest przygotowany – bez względu na sposób, w jaki się tego nauczył”[368]. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewpisane do ZSK obejmują kwalifikacje, które mają znaczenie w określonych środowiskach działalności społecznej lub zawodowej oraz mają stworzony własny system walidacji i certyfikowania. Należą do nich również kwalifikacje, które pomimo braku regulacji ze strony państwa polskiego, posiadają

[367] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[368] https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/, [15.03.2024].

Zakres	Opis
	wypracowane systemy walidacji i certyfikowania efektów uczenia się na poziomie międzynarodowym. Należą do nich kwalifikacje: a) kwalifikacje sektora finansowego, b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne, c) kwalifikacje językowe, d) kwalifikacje zarządzania projektami. Ze względu na wielość podmiotów i rodzaje kwalifikacji z unormowanymi ścieżkami walidacji i certyfikacji, wskazane wyżej, stanowią jedynie przykłady i nie należy ich traktować jako zamkniętej listy.
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowe.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia, prowadzącej do nabycia kwalifikacji	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowe.
6. Instytucja walidująca	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowe.
7. Instytucja certyfikująca	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowe.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowe.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowe.
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji niewłączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	**Kwalifikacje sektora finansowego:** – Dyplomowany Pracownik Bankowy (Związek Banków Polskich, w ramach Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej), – Specjalista ds. rachunkowości (Stowarzyszenie Księgowych w Polsce), – Certyfikat z zakresu zarządzania ryzykiem (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikat Dealera WIB/ACI Polska (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikat z zakresu controllingu bankowego (Warszawski Instytut Bankowy),

Zakres	Opis
	– Certyfikowany Konsultant Finansowy (Związek Banków Polskich, w ramach Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej), – Certyfikaty z zakresu doradztwa finansowego, oparte na standardzie EFPA (European Financial Planning Association), – Certyfikat ogólnobankowy ECB EFCB (EBTN/SSKBP) (Warszawski Instytut Bankowości jako instytucja akredytowana przez European Banking and Financial Services Training Association). **Kwalifikacje komputerowe/informatyczne**: – Certyfikaty kwalifikacji komputerowych, – Certyfikat EPP e-Urzędnik, – Europejski Certyfikat Zawodu Informatyka na poziomie bazowym (EUCIP CORE), – Oracle Certyfikat Java, – Certyfikaty Microsoft. **Kwalifikacje językowe:** – Certyfikaty potwierdzające znajomość języków obcych wg klasyfikacji „Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment" – „Europejski System Opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie". **Kwalifikacje zarządzania projektami:** – Prince2 Foundation, – PRINCE2 Practitioner, – PMI, – PMP, – PMBOK[369].

Źródło: opracowanie własne.

[369] Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+ do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027.

Aneks 2. Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych uwzględniającą rozumienie kwalifikacji zgodnie z prawem polskim i podejściem Komisji Europejskiej

Zintegrowany System Kwalifikacji

Kształcenie formalne

Kwalifikacje pełne

nadawane w systemie oświaty		nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	
nadawane w systemie szkolnictwa branżowego	inne kwalifikacje	nadawane po ukończeniu studiów	nadawane po ukonczeniu kształcenia specjalistycznego
np. dyplom zawodowy po ukonczeniu szkoly branzowej I stopnia, II stopnia, technikum (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. świadectwo ukończenia szkoly podstawowej, świadectwo dojrzalości (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. dyplom ukończenia studiow I stopnia, II stopnia, dyplom doktorski	świadectwo dyplomowanego specjalisty lub świadectwo dyplomowanego specjalisty technologa (art. 161 ust.4 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).

Kształcenie formalne | **Kształcenie pozaformalne**

Kwalifikacje cząstkowe

nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	nadawane w systemie oświaty	nadawane poza systemem oświaty		
nadawane po studiach podyplomowych	nadawane w systemie szkolnictwa branżowego i pozostałych formach kształcenia ustawicznego wymienionych w art. 117 ust. 1a ustawy prawo oświatowe	rzemieślnicze	uregulowane	wolnorynkowe i sektorowe (in. rynkowe)
świadectwo ukończenia studiów podyplomowych	świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodach	dyplomy mistrzowskie, świadectwa czeladnicze	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych, ustaleń branzowych, wymagań ZRK

kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ), art. 117 ust. 1a, pkt 1) ustawy prawo oświatowe)	przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników (§6 rozporządzenia RM z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania)	kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane	kwalifikacje włączone do ZRK
	przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników, §15rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania		
	praktyczna nauka zawodu dorosłych, art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy		
	przyuczenie do pracy dorosłych, art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy		

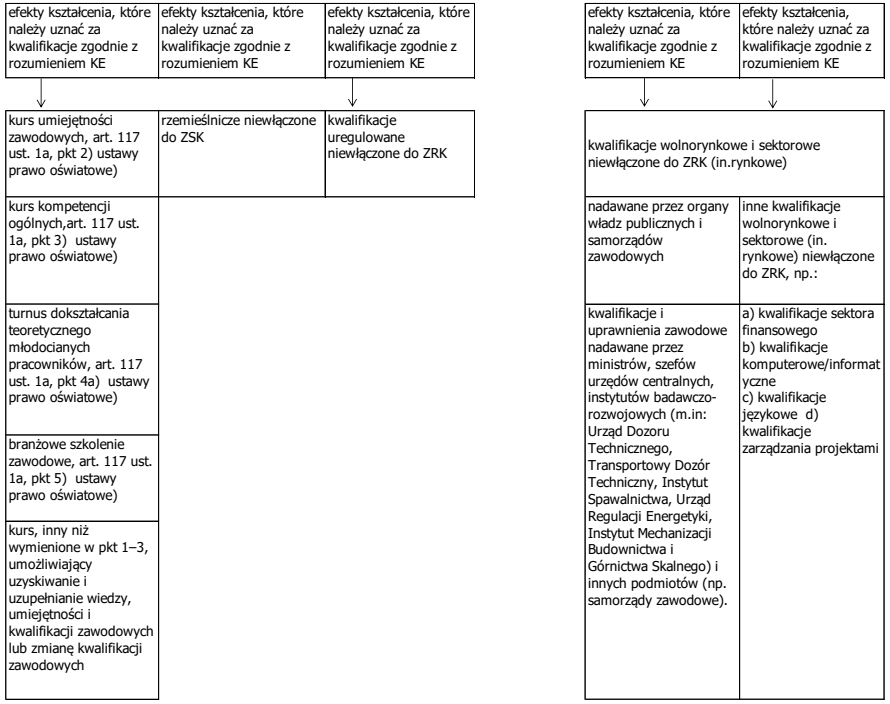

Źródło: E. Dąbrowska red., Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Akademia Łomżyńska, Łomża 2024, Aneks 1.